॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

स्कंदपुराणांतर्गतरेणुकामाहात्म्यं प्रारभ्यते

अथ प्रथमोऽध्यायः ।

ऋषय ऊचुः । यत्त्वया कथितं स्कंद भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ।
विरजं मेखलं तीर्थं तदस्माभिः श्रुतं प्रभो ॥ १ ॥
मातृतीर्थमिति ख्यातं प्रणीतादक्षिणे तटे ।
ऋणत्रयहरं पुण्यं विस्तराद् ब्रूहि षण्मुख ॥ २ ॥
का चैकवीरा सा देवी जमदग्निश्च को बभौ ।
यस्या गर्भे समुद्भूतः स रामः क्षत्रियांतकः ॥ ३ ॥
जमदग्निः क्व संभूतः को धेनुं तस्य चाहरत् ।
कार्तवीर्यः स रामेण कथयस्व कथं हतः ॥ ४ ॥
स्कंदः– देवानां दानवानां च समरोभूत्सुदारुणः ।
ते देवानजयन्दैत्या मायया बलिनः पुरा ॥ ५ ॥
ततः शक्रादयो देवा निर्जितास्तैर्महासुरैः ।
निराकृतास्ते त्रिदशा गोविंदं शरणं ययुः ॥ ६ ॥
क्षीरार्णवमथागम्य शेषशय्यास्थितं हरिं ।
तुष्टुवुस्ते प्रणम्यादौ कृतप्रांजलयः सुराः ॥ ७ ॥
देवा ऊचुः । स्वामिन्मत्स्यादिरूपैश्च हरे विश्वं त्वया धृतं ।
राक्षसेभ्योसुरेभ्यश्च सर्वान्नस्त्रातुमर्हसि ॥ ८ ॥
त्वं नस्त्राता जगत्कर्ता दानवांतकरः प्रभुः ।
लवणांतकरः श्रीश देवदेव नमोस्तु ते ॥ ९ ॥
त्वमेकः पुरुषो नित्यः शर्मदः परमेश्वरः ।
एकस्त्वनंतरूपोसि ब्रह्मरूप नमोस्तु ते ॥ १० ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्कंदः– इत्येवं संस्तुतो देवैर्भगवान्गरुडध्वजः ।
प्रहस्य विकसद्वक्त्रसरोजः प्राह तानिदं ॥ ११ ॥
श्रीभगवानुवाच । कस्माद्भयमनुप्राप्ताः सर्वे दुःखं सुरोत्तमाः ।
ख्यायतामधुनैवाहं नाशयिष्यामि तद्भयं ॥ १२ ॥
देवा ऊचुः । निर्जिताः स्मो वयं दैत्यैरभिभूय त्रिविष्टपात् ।
निराकृताः शरण्यस्त्वं हंतुमर्हसि तान्प्रभो ॥ १३ ॥
श्रीभगवानुवाच । अदितेः संभविष्यामि यदा गर्भे सुरोत्तमाः ।
तदाहं द्विजरूपेण घातयिष्यामि दानवान् ॥ १४ ॥
त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवीं कृत्वा निःक्षत्रियामहं ।
ब्राह्मणेभ्यः प्रदास्यामि दक्षिणार्थं मखे शुभे ॥ १५ ॥
एकवीरेति विख्याता सर्वकामप्रदायिनी ।
अदितिर्या मदंबा सा संभविष्यति भूतले ॥ १६ ॥
तथापि तां प्रार्थयध्वं गच्छध्वमधुना सुराः ।
ततस्तस्यां भविष्यामि यदि सा धारयिष्यति ॥ १७ ॥
स्कंदः– इत्युक्तास्तेन ते देवाः सर्वे संहृष्टमानसाः ।
तं प्रणम्य जगन्नाथमदितेः स्थानमाययुः ॥ १८ ॥
ते प्रणामं ततस्तस्यै कृत्वा देव्यै मुदान्विताः ।
स्तुत्याभ्यर्च्य जगद्धात्रीं तामूचुः प्रणताः स्थिताः ॥ १९ ॥
देवा ऊचुः– किं चिंतयसि मातस्त्वं सर्वकामप्रदायिनि ।
निर्जिताःस्मो वयं दैत्यैः सर्वान्नस्त्रातुमर्हसि ॥ २० ॥
विष्णुं त्वमुदरे देवि धृत्वा पाहि जगत्त्रयं ।
हतेषु दुष्टदैत्येषु त्वमेवैका भविष्यसि ॥ २१
अदितिः– न शक्तास्मि हृषीकेशं तं धर्तुं तपसा विना ।
विना बलेन वीर्येण स्वगर्भे गरुडध्वजं ॥ २२ ॥
अतर्क्यस्त्वप्रमेयश्च पद्मनाभः सुरारिहा ।
यस्योदरे जगत्सर्वमिदमास्तेखिलात्मनः ॥ २३ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

विश्वाधारः परोनंतस्त्वकल्पः परमेश्वरः ।
त्रैलोक्यधर्ता भगवान् स हरिः केन धार्यते ॥ २४ ॥
गच्छ देवि तपः कर्तुं सुरगंधर्वकिन्नराः ।
तव दास्यंति तेजांसि महात्मानो महर्षयः ॥ २५ ॥
स्कंदः– इत्युक्त्वा सुरगंधर्वसिद्धविद्याधरोरगाः ।
रुद्राश्च ऋषयस्तस्यै तेजांसि प्रददुस्तदा ॥ २६ ॥
सुरतेजोमयी देवी सादितिर्मुनिसत्तमाः ।
कैलासाद्रिं तपः कर्तुं जगाम त्रिदशैर्वृता ॥ २७ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

अथ द्वितीयोऽध्यायः ।

स्कंदः– ततो ब्रह्मादिभिर्देवैऋषिभिः सिद्धचारणैः ।
एकवीरेति तस्यास्तन्नाम सर्वैः प्रतिष्ठितं ॥ १ ॥
ततः कैलासमागम्य सुरमाता शुभानना ।
अदितिस्तपसा देवं हरमाराधयेच्छुभा ॥ २ ॥
यस्य संकीर्तनादेव सर्वमंत्रफलं लभेत् ।
सर्वयज्ञफलं चैव सर्वतीर्थाभिषेकजं ॥ ३ ॥
अनेन कुसुमैर्दिव्यैश्चंदनैश्च सुगंधिभिः ।
फलैश्च विविधाकारैस्तोषयामास शंकरं ॥ ४ ॥
करांजलिपुटं कृत्वा ततस्तुष्टाव शंकरं ।
सादितिस्तपसाराध्य दिव्यरूपं मुनीश्वराः ॥ ५ ॥
अदितिः– प्रसीद देवदेवेश त्रिपुरांतकर प्रभो ।
नमस्ते ब्रह्मरूपाय विश्वरूपाय मीढुषे ॥ ६ ॥
नमः शिवाय शांताय गुह्याय परमात्मने ।
विश्वेश्वराय शुद्धाय भूताधिपतये नमः ॥ ७ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्कंद:— इति स्तुत्वा शिवं देवीं पार्वतीं लोकमातरं ।
तुष्टाव परया भक्त्या त्वदितिः सुरसंवृता ॥ ८ ॥
देवि पार्वति ते रूपमचिंत्यं देवदानवैः ।
प्रसादं कुरु मे भक्त्या प्रणमामि सुरेश्वरि ॥ ९ ॥
पार्वति त्वं जगन्माता गायत्री त्वं सरस्वती ।
अप्रतर्क्यासि देवि त्वं सर्वकामफलप्रदा ॥ १० ॥
नमस्ते सर्वदेवेशि वरं देहि हरप्रिये ।
त्वमीश्वरकला देवि ब्राह्मी त्वं चैव वैष्णवी ॥ ११ ॥
स्कंद:— पार्वत्या सहितस्त्वेवं संतुष्टो वृषभध्वजः ।
वरदः प्राह तां देवीमदितिं मुनिपुंगवाः ॥ १२ ॥
ईश्वर:— किं प्रार्थयसि देवि त्वं मत्तस्त्वं सुरवंदिनि ।
वरं दास्यामि ते भद्रे ब्रूहि यत्तेभिवांछितं ॥ १३ ॥
अदिति:— अयोनिसंभवं देहि देहं मे भक्तवत्सल ।
त्वं कश्यपान्वितो भर्ता तुष्टो भवितुमर्हसि ॥ १४ ॥
सुराणां रक्षणार्थाय धर्मसंरक्षणाय च ।
उत्पत्स्यामि सुरश्रेष्ठ पुत्रजन्मपरीप्सितं ॥ १५ ॥
संभविष्यति मे गर्भे हरिस्त्रिभुवनेश्वरः ।
तुष्टिं दास्यति ते रामः कृत्वा निःक्षत्रियां महीं ॥ १६ ॥
स्कंद:— तथैवं प्रार्थितो देवः शंकरः प्राह पार्वतीं ।
तस्यास्तु वरदानाय वचनं शशिशेखरः ॥ १७ ॥
ईश्वर:— दिव्यं त्वमात्मनो रूपमदित्यै सर्वकामिकं ।
देहि देहि प्रसन्नेन मनसा वरवर्णिनि ॥ १८ ॥
स्कंद:— इत्युक्तातिमुदा युक्ता हरेण गिरिकन्यका ।
तस्यै तुष्टा वरं प्रादाद्दत्त्वा तेजस्तथात्मनः ॥ १९ ॥
पार्वती— सर्वलक्षणसंपन्ना सर्वकामधुगुत्तमा ।
ईश्वरस्य प्रिया भार्या मद्रूपा त्वं भविष्यसि ॥ २०॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

दर्शनेनैव लोकानां भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी ।
सत्यं मद्वचनाद्देवि भविष्यसि महीतले ॥ २१ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये अदितिवरप्रदानं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततः प्रसन्नवदनः शंकरो मुनिसत्तमाः ।
अदित्यै तं वरं प्रादाद्यथाभिलषितं शुभं ॥ १ ॥
ईश्वरः— भविष्यामि न संदेहो भर्ताहं सुरवंदिनि ।
देहमन्यद्गता त्वं हि देहमन्यद्गतो ह्यहं ॥ २ ॥
सर्वलक्षणसंपन्नान्सर्वशास्त्रविशारदान् ।
पुत्रानुत्पादयिष्यामि वस्वादीनमितप्रभान् ॥ ३ ॥
एकवीरेति नाम्ना त्वं मत्प्रसादाद्भविष्यसि ।
जनिष्यामि न संदेहः पंच पुत्रान्मनोरमान् ॥ ४ ॥
प्रयत्नं तु त्वमुत्पत्तौ कुरुष्व कमलानने ।
भर्तारं यदि मां भद्रे कर्तुमिच्छसि सुप्रभे ॥ ५ ॥
स्कंदः— इत्युक्ता शंकरेणाथ सा तु लब्धवरा शुभा ।
तं प्रणम्यादितिर्हृष्टा तत्रैवांतरधीयत ॥ ६ ॥
ऋषय ऊचुः । सुरमातादितिः स्कंद यत्रोत्पन्ना वरानना ।
एकवीरेति नाम्ना सा तद्व्यासेन वद प्रभो ॥ ७ ॥
तस्याः प्रभावमाचक्ष्व कथं सा वरदा नृणां ।
कर्मबंधं समुच्छिद्य कौतुकं परमं हि नः ॥ ८ ॥
स्कंदः— यस्याः प्रभावकथने शक्तोभून्न चतुर्मुखः ।
महेश्वरस्तथाप्यत्र मुक्तिदा तां वदामि वः ॥ ९ ॥

Digitized by Google   Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

यस्या गर्भे समुत्पन्नो ज्ञनरूपः परः पुमान् ।
तस्याः संदर्शनादेव ज्ञानमुत्पद्यते नृणां ॥ १० ॥
कर्मबंधसमुच्छेदो ज्ञानादेव हि जायते ।
तस्मात्तद्दर्शने मोक्षः कौतुकेनात्र कारणं ॥ ११ ॥
कन्याकुब्जेति विख्याता पुरी पुण्यजनाकुला ।
रम्या भागीरथीतीरे सुरसिद्धर्षिसेविता ॥ १२ ॥
तस्यामासीन्नृपः कश्चिद्धार्मिकः सत्यसंगरः ।
ईक्ष्वाकुरिति विख्यातः सर्वशास्त्रविशारदः ॥ १३ ॥
तस्य पुत्रो गुणज्येष्ठः सर्वधर्मभृतां वरः ।
रेणुनामाभवत्पुत्र इक्ष्वाकुकुलवर्धनः ॥ १४ ॥
सर्वलक्षणसंपन्नो देवद्विजहितो भृशं ।
निग्रहानुग्रहे शक्तः क्षमया पृथिवीसमः ॥ १५ ॥
बृहस्पतिसमो बुध्या तेजसा स रविप्रभः ।
श्रुतिशास्त्रार्थकुशलो विष्णुभक्तिपरायणः ॥ १६ ॥
राज्ञा तेनाभिभूतेशः कन्यार्थी तपसा पुरा ।
भार्यया सह तत्रैव भक्तया चाराधितः प्रभुः ॥ १७ ॥
तस्य तुष्टो वरं प्रादादीशानस्तूमया सह ।
प्रहस्य विकसद्वक्त्रसरोजः सुरसंस्तुतः ॥ १८ ॥

ईश्वरः— वरं वरय राजेंद्र यथाभिलषितं शुभं ।
प्रार्थितं ते प्रदास्यामि यद्यपि स्यात्सुदुर्लभं ॥ १९ ॥

राजोवाच— कन्यां मे रूपसंपन्नां सर्वलक्षणलक्षितां ।
एकां देहि शिव स्वामिन् पुत्रं सर्वहितं प्रभो ॥ २० ॥

ईश्वरः— भविष्यति न संदेहः कन्या रूपवती नृप ।
यस्याः संदर्शनादेव प्राणिनो यांति सद्गतिं ॥ २१ ॥
सर्वतीर्थवरिष्ठा हि सर्वशास्त्रैकसंमता ।
सर्वकामप्रदा नृणां मत्प्रसादाद्भविष्यति ॥ २२ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

शूरसेन इति ख्यातस्तव पुत्रो भविष्यति
कन्यार्थमिष्टिं कुरु गच्छ सारं
यदीच्छसि त्वं सुरविप्रपूजनं ॥
सुरांगनाभिः सह राज्यमुत्तमं
यशः श्रियं प्राप्स्यसि राजसत्तम ॥ २३ ।

इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये रेणुकावरदानं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततः प्रणम्य भूतेशं राजा लब्धवरो महान् ।
उदये रेणुकोयागं कन्यायाश्चाकरोत्पुरे ॥ १ ॥
ततः क्रतुवरः पुण्यो बह्वन्नो भूरिदक्षिणः ।
राजा भागीरथीतीरे प्रारब्धः सुरवल्लभः ॥ २ ॥
वर्तमाने ततो यज्ञे तस्मिन्गंगातटे शुभे ।
आययुः सुरगंधर्वाः सोमपाः शंसितव्रताः ॥ ३ ॥
नागा यक्षाश्च देवाश्च ऋषयः सत्यसंगराः ।
अत्रिर्वसिष्ठो भगवान् गालवो जैमिनिस्तथा ॥ ४ ॥
जाबालिर्गौतमः कुत्सः कौंडिन्यो गार्ग्य एव च ।
भरद्वाजः शतानंदो विद्वान्पाराशरो मुनिः ॥ ५ ॥
दाल्भ्यः पुलस्त्यः शुनकः शौनको नारदो मुनिः ।
असितो देवलः कण्वो विदंभोथ सहस्रपात् ॥ ६ ॥
मार्कंडेयः शमीकश्च सर्वशास्त्रविशारदः ।
एते चान्ये च बहवो ऋषयः शंसितव्रताः ॥ ७ ॥
तथा राजर्षयः सर्वे तं यज्ञमगमन्मुदा ।
ॐश्रावयेति तत्रास्तु औडित्यक्षरनिस्वनैः ॥ ८ ॥

Digitized by Google	Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

त्रैलोक्यं सुस्वनं पुण्यैरभवद्यज्ञकर्मणि ।
तद्यज्ञमंडपस्थानं होमधूमसमाकुलं ॥ ९ ॥
ऋग्यजुःसामनिर्घोषैः स्वर्गोपममभून्महत् ।
एतस्मिन्नंतरे यज्ञे वन्हिकुंडान्निरैद्द्विजाः ॥ १० ॥
दिव्यरूपान्विता नारी दिव्याभरणभूषिता ।
दिव्यचंदनदिग्धांगी दिव्यांबरधरा शुभा ॥ ११ ॥
रत्नकुंडलजुष्टांगी श्रीरिवायतलोचना ।
रूपेण प्रतिमा गंगा गौरी तेजःसमन्विता ॥ १२ ॥
बहुशीतांशुबिंबास्या सहसा चादितिर्निरैत् ।
तां दृष्ट्वा चारुसर्वांगीं मुनयः सुरचारणाः ॥ १३ ॥
पुष्पवर्षं सुराश्चक्रुस्तुवंतो वरमूर्धनि ।
सुरदुंदुभयो नेदुर्मृदंगपणवास्तथा ॥ १४ ॥
तस्यां देव्यां च जातायां वीणावेणुकनिस्वनः ।
ततः प्रहृष्टमनसः सुरसिद्धमुनीश्वराः ॥ १५ ॥
एकवीरेति विख्याता गौरी गंगेति चाब्रुवन् ।
ऋषिभिर्देवगंधर्वैर्वंद्यमाना मुनीश्वरैः ॥ १६ ॥
रेणुरंके समादाय पूजयामास रेणुकां ।
वस्त्रैराभरणैर्दिव्यैर्गंधमाल्यानुलेपनैः ॥ १७ ॥
राजा सत्कारयामास रेणुकामघनाशिनीं ।
ततस्त्ववभृथं कृत्वा पूजयित्वा सुरद्विजान् ॥ १८ ॥
रत्नैरुच्चावचैर्वस्त्रैस्तोषयामास भक्तितः ।
एकवीरैवमुत्पन्ना रेणुकस्य गृहे शुभे ॥ १९ ॥
सर्वलक्षणसंपन्ना वन्हिकुंडादयोनिजा ।
यस्याः प्रभावस्ते वक्तुं शक्तोहं षण्मुखोपि न ॥ २० ॥
नान्ये ब्रह्मादयो देवाः स्वयं वा शशिशेखरः ।
यस्याः संदर्शनादेव माहात्म्यश्रवणान्मुदा ॥ २१ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

विपाप्मानो नरा नार्यः सर्वान्कामानवाप्नुयुः ।
ततो यज्ञे विनिवृत्ते मुनयः सुरपन्नगाः ॥ २२ ॥
प्रणम्य रेणुकां भक्त्या यथास्थानं ययुर्मुदा ।
इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥

अथ पंचमोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । यथोदितैकवीरा सा रेणुका त्वघनाशिनी ।
अदितिः पार्वती गंगा प्रोक्ता वो वरवर्णिनी ॥ १ ॥
एवंप्रभावा सा देवी रेणुका मुनिसत्तमाः ।
वन्हिकुंडात्समुत्पन्ना रेणुका ह्यत्वयोनिजा ॥ २ ॥
ऋषयः— अदितिर्देवमाता सा देवकार्यार्थसिद्धये ।
यथा रेणुगृहे वन्हेर्निरैगांगेय तच्छ्रुतं ॥ ३ ॥
विस्तरात्कथय स्कंद जमदग्निर्यथोदितः ।
यस्मिन्वंशेग्निघटितः कश्यपेश्वरतेजसा ॥ ४ ॥
स्कंदः— वरुणस्य भृगुर्नाम पुत्रोभूत्सुमहातपाः ।
पौलोम्यां च भृगोर्जज्ञे पुत्रश्च्यवनभार्गवः ॥ ५ ॥
शप्तस्तु भृगुणा वन्हिः सर्वभक्षो भव द्विजाः ।
कृतस्तेनैव मुनिना पवित्रः पापनाशनः ॥ ६ ॥
मनुयः— कथयस्व प्रसंगेन यथाग्निर्भृगुणा पुरा ।
सर्वदेवमयः शप्तो विस्तरेणाथ षण्मुख ॥ ७ ॥
स्कंद उवाच । भृगोः सुदयितां भार्यां पौलोमीं चातिशोभनां ।
ददर्श चारुसर्वांगीं तालजंघो महासुरः ॥ ८ ॥
भृगुरूपधरो दुष्टः क्रूरस्तामग्रतोसुरः ।
कांक्षमाणः स पप्रच्छ तानग्नींस्त्रीदिनं वचः ॥ ९ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

दैत्य:— कस्येयं चारुसर्वांगी भार्या पद्मनिभानना ।
ख्यायतामग्नयो देवा: सत्यं मे रससत्तमा: ॥ १० ॥
तेनैवमग्नय: पृष्टास्त्रयस्तस्मै मुनीश्वरा: ।
शशंसुस्तां भृगोर्भार्यां सत्यलोपभयात्तदा ॥ ११ ॥
अग्नय:— भृगोरियमृषेर्भार्या पौलोमी नाम दानव ।
पतिव्रता महाभागा पतिभक्तिपरायणा ॥ १२ ॥
स्नानजाप्यादिकं कर्तुं गंगायां स गतो मुनि: ।
क्षणार्धात्स्वाश्रमं पुण्यमधुनैवागमिष्यति ॥ १३ ॥
अग्नीनां तद्वच: श्रुत्वा तालजंघो महासुर: ।
तामुत्क्षिप्याशु पौलोमीं निरैदुष्टो विहायसा ॥ १४ ॥
भार्या भृगोर्भाग्यवती पुलोमा सा दैत्यपृष्ठे भयविह्वलांगी ।
मुमोच गर्भं सच जायमानश्चक्रे गतासुं च्यवनोऽरिमाशु॥१५॥
ततो मुनिवर: श्रीमान्गंगायां स भृगुर्द्विजा: ।
स्नात्वा च विधिवज्जप्त्वा पुण्यं स्वाश्रममागमत् ॥ १६॥
भूमौ निपातितां भार्यां भस्मराशिं च बालकं ।
क्रंदमानं भृगुर्दृष्ट्वा पप्रच्छाग्नीनिदं वच: ॥ १७ ॥
भृगुरुवाच । त्वयि स्थिते सुरश्रेष्ठ गार्हपत्यात्र को बली ।
प्रविष्टो ब्रूहि मे तूर्णं शपामि त्वामथान्यथा ॥ १८ ॥
अग्निरुवाच— दैत्येन केनचित्पृष्टं सत्येन च मया मुने ।
सत्यभंगभयाद्भार्या तवेयं कथिता भृशं ॥ १९ ॥
अग्नेस्तद्वचनं श्रुत्वा स भृगु: क्रोधमूर्छित: ।
सर्वभक्षो भवस्वेति शशापाग्निं मुनीश्वरा: ॥ २० ॥
ब्रह्मादिभि: सुरै: सर्वैर्मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभि: ।
प्रार्थित: स भृगुर्वन्हि: सर्वशुद्धं चकार तं ॥ २१ ॥
कमंडलूदकेनाथ मूर्छितां भूतलान्मुनि: ।
भार्यामुत्थापयामास कुमारं चाददे भृगु: ॥ २२ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

एवं स भृगुणा शप्तः सर्वदेवमयोऽनलः ।
च्युतः स मातुरुदरात्तस्माच्च्यवनभार्गवः ॥ २३ ॥
एवं भृगोर्महातेजा गुरुभक्तिपरायणः ।
पौलोमीगर्भसंभूतो जज्ञे च्यवनभार्गवः ॥ २४ ॥
च्यवनस्य सुतः श्रीमानृचीको नाम नामतः ।
स्वयं पितामहोत्पन्नः प्रसादाद्ब्रह्मणस्ततः ॥ २५ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये भृगुवंशानुकथनं नाम
पंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । इक्ष्वाकुरिति विख्यातो राजासीत्पृथिवीपतिः ।
तस्य शंभुप्रसादेन भीमो नाम्नाभवत्सुतः ॥ १ ॥
श्रीमान्भीमस्य पुत्रोभूत्कांचनो नाम विश्रुतः ।
श्रीमान्हि कांचनस्यैकः सुहोत्रोभूत्सुतः शुभः ॥ २ ॥
सुहोत्रादभवज्जन्हुः केशिन्या गर्भसंभवः ।
परिरभ्य मुनिं गंगा वितते यज्ञकर्मणि ॥ ३ ॥
प्लावयामास सा देशं भाविनोर्थस्य दर्शनात् ।
गंगया प्लावितं दृष्ट्वा यज्ञवाटं समंततः ॥ ४ ॥
सहोत्रिरभवत्क्रुद्धो गंगां संरक्तलोचनः ।
अस्य गंगे फलं पश्य सद्यः फलमवाप्नुहि ॥ ५ ॥
एतत्ते विफलं यत्नं पिबन्नंभः करोम्यहं ।
राजर्षिणा ततः पीतां गंगां दृष्ट्वा सुरर्षयः ॥ ६ ॥
किमेतदिति चोक्त्वा ते विस्मयं परमं ययुः ।
उपनिन्ये महाभागां दुहितृत्वेन जान्हवीं ॥ ७ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

युवनाश्वः पवित्रां तु कावेरीं जन्हुराव्हयत् ।
युवनाश्वस्य शापेन गंगार्धेन विनिर्मितां ॥ ८ ॥
कावेरीं सरितां श्रेष्ठां जन्हुर्भार्यामनिंदितां ।
जन्हुः स दयितं पुत्रं सुहोत्रं नाम धार्मिकं ॥ ९ ॥
कावेर्यां जनयामास ह्यजकस्तस्य चात्मजः ।
अजकस्याभवत्पुत्रो बलाकाश्वो महायशाः ॥ १० ॥
बभूव मृगयाशीलः कुशस्तस्यात्मजः सुतः ।
कुशपुत्रा बभूवुस्ते चत्वारो देववर्जिताः ॥ ११ ॥
कुशांबः कुशनाभश्च शृंगामरसनो वसुः ।
कुशांबः स तपस्तेपे पुत्रार्थी राजसत्तमः ॥ १२ ॥
पूर्णे वर्षसहस्रे वै स तु शक्रमुपासत ।
तमुग्रतपसं दृष्ट्वा सहस्राक्षः पुरंदरः ॥ १३ ॥
समर्थः पुत्रजनने स्वयमेवास्य शाश्वतः ।
पुत्रत्वं कल्पयामास स्वयमेव पुरंदरः ॥ १४ ॥
गाधिनामाभवत्पुत्रः कौशांबः पापनाशनः ।
पौरुकुत्साभवद्भार्या गाधेस्तस्य महात्मनः ॥ १५ ॥
कन्यैका सा बभौ तस्य नाम्ना सत्यवती शुभा ।
तां गाधिर्भृगुपुत्राय ऋचीकाय ददौ द्विजाः ॥ १६ ॥
तस्याः प्रीतः स वै भर्ता भार्गवो भृगुनंदनः ।
पुत्रार्थे साधयामास चरुं गाधिस्तथैव च ॥ १७ ॥
उवाचाहूयतां भार्यां ऋचीको भार्गवस्तदा ।
उपभोज्यश्चरुरयं तव मात्रा वरानने ॥ १८ ॥
तस्यां जनिष्यते पुत्रो दीप्तिमान् क्षत्रियर्षभः ।
अजेयः क्षत्रियो लोके क्षत्रियर्षभनंदनः ॥ १९ ॥
तवापि पुत्रं कल्याणि धृतिमंतं तपोधनं ।
शमात्मकं द्विजश्रेष्ठं चरुरेवं विधास्यति ॥ २० ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्कंद उवाच । एवमुक्त्वा स तां भार्यां ऋचीको भृगुनंदनः ।
तपस्यभिरतो नित्यं तस्थौ गोदावरीतटे ॥ २१ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

अथ सप्तमोऽध्यायः ।

स्कद उवाच । तीर्थयात्राप्रसंगेन सुतां द्रष्टुं नरेश्वरः ।
गाधिः सदारस्तु ततो ऋचीकाश्रममागमत् ॥ १ ॥
चरुद्वयं गृहीत्वा तु ऋचीकस्य प्रिया शुभा ।
भर्तुर्वचनमव्यग्रं मात्रे हृष्टा न्यवेदयत् ॥ २ ॥
माता तु तस्यै दैवेन दुहित्रेन्यं चरुं ददौ ।
तस्याश्चरुमथाज्ञात्वा ह्यात्मसंस्थं चकार सा ॥ ३ ॥
अथ सत्यवतीगर्भे क्षत्रियांतकरं द्विजाः ।
धारयामास दीप्तेन वपुषा घोरदर्शनं ॥ ४ ॥
तामृचीकस्ततो दृष्ट्वा योगेनाभ्यनुसृत्यज ।
वचोब्रवीन्मुनिश्रेष्ठः स्वभार्यां वरवर्णिनीं ॥ ५ ॥
ऋचीकः– मात्रासि वंचिता भद्रे चरुव्यत्ययहेतुना ।
तज्जनिष्यति ते पुत्रः क्रूरकर्मादिदारुणः ॥ ६ ॥
माता जनिष्यते वापि ब्रह्मभूतं तपोधनं ।
विश्वं हि तपसा यत्र मया सर्वं समर्पितं ॥ ७ ॥
एवमुक्ता महाभागा भर्त्रा सत्यवती तदा ।
प्रसादयामास पतिं सुतो मे नेदृशो भवेत् ॥ ८ ॥
ब्रह्मणापसदः स्वामिन्नित्युक्तो ऋषिरब्रवीत् ।
ऋषिः– नैषः संकल्पितः कामो मया भद्रे तथा त्वया ॥ ९ ॥
उग्रकर्मा भवेत्पुत्रः पितुर्मातुश्च कारणात् ।
ततः सत्यवती वाक्यमेवमुक्ताब्रवीत्पतिं ॥ १० ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

इत्थं लोकानपि स्वामिन् सृजेथाः किं सुतः पते ।
त्वमात्मजमृजुं शांतं पुत्रं दातुं ममार्हसि ॥ ११ ॥
काम एवंविधः पौत्रो मम स्यात्तव च प्रभो ।
यद्यन्यथा न शंक्यते कर्तुमेतन्मुनीश्वर ॥ १२ ॥
आत्मानं नाशयिष्यामि नाहं जीवितुमुत्सहे ।
ततः प्रसादमकरोत् स तस्यै तपसो बलात् ॥ १३ ॥
पुत्रे नास्ति विशेषो मे पौत्रे वा वरवर्णिनि ।
त्वया यथोक्तं वचनं तथा भद्रे भविष्यति ॥ १४ ॥
ततः सत्यवती पुत्रं जनयामास भार्गवं ।
तपस्यभिरतं नित्यं जमदग्निं शतात्मकं ॥ १५ ॥
पुनश्चरुविपर्यासे रौद्रवैष्णवयोः सुतः ।
प्राप्य ब्रह्मर्षिसमतां जगाम ब्राह्मणैर्वृतः ॥ १६ ॥
सा हि सत्यवती पुण्या सत्यव्रतपरायणा ।
कौशिकीति समाख्याता प्रवृत्ता हि महानदी ॥ १७ ॥
परिश्रुता महाभागा पुण्यतोया मुनीश्वराः ।
कौशिकी स्वेच्छया गंगा सर्वपापप्रणाशिनी ॥ १८ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये सप्तमोऽध्यायः७

अथ अष्टमोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । अतःपरमृचीकस्य जमदग्निः सुतो द्विजाः ।
पतिर्भविष्यति श्रीमान् रेणुकायाः स्वयंवरे ॥ १ ॥
जामदग्न्यमिति ख्यातं हरिं त्रिभुवनेश्वरं ।
मुनिः परशुरामं तं रेणुकायां जनिष्यति ॥ २ ॥
ऋषय ऊचुः— कथयस्व कथां कांतामशेषाघौघनाशिनीं ।
उपयेमे यथा वंद्यां रेणुकां स स्वयंवरे ॥ ३ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्कंदः– गौतम्यां कोटितीर्थे तु ऋचीकस्याश्रमः शुभः ।
ऋचीकः स तपस्तेपे सहितो जमदग्निना ॥ ४ ॥
ऋचीकस्य भयाद्यत्र द्विधा गोदावरी बभौ ।
तत्र स्नानं च दानं च ह्यक्षयं च नृणां भवेत् ॥ ५ ॥
जमदग्निर्महातेजा ऋषिभिः परिवारितः ।
कदाचिद्गौतमीं भक्त्या तुष्टाव स कृतांजलिः ॥ ६ ॥
जमदग्निः– विष्णोः पादारविंदाद्गलितजलमिदं केचिदित्याहुरन्ये
चंद्रज्योत्स्नावितानच्युतममृतमिदं धूर्जटेर्जूटबंधात् ।
नैतन्मिथ्या तथापि प्रबलपटुतया गौतमि त्वां वदामि
सृष्टेराद्यब्रदात्रा क्षयपटपयसामंजलिर्दत्त एषः ॥ ७ ॥
गौतम्युवाच । मत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठ मनेप्सितमवाप्स्यसि ।
इत्युक्त्वा गौतमी देवी तत्रैवांतरधीयत ॥ ८ ॥

इति श्रीसह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥

अथ नवमोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । ततोचिरेण कालेन जमदग्निः प्रतापवान् ।
मातरं पितरं गंगां मुनीनाराधयत्सुरान् ॥ १ ॥
स ततापं तपस्तीव्रं वायुभक्षो जितेंद्रियः ।
जमदग्निर्महातेजा ऋषिभिः परिवारितः ॥ २ ॥
तस्य वै तपसामर्थ्ये ब्रह्मलोकपुरःसराः ।
लोकास्तापमवापुस्ते चुक्षुभुर्ज्यसुरर्षयः ॥ ३ ॥
ततः कालेन महता तपः कृत्वा सुदुष्करं ।
जमदग्निर्महातेजा तस्थौ पुण्योदये व्रती ॥ ४ ॥
ततो भागीरथीं गंगां द्रष्टुं गोदातटान्मिरैः ।
ऋषिः परमतत्त्वज्ञः पित्रा सह मुनीश्वराः ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

रम्ये भागीरथीतीरे तीर्थयात्रार्थमाययौ ।
ददर्श रेणुको धीमान् रूपेणाप्रतिमौ मुनी ॥ ६ ॥
तौ दृष्ट्वा गृहमानीय ताभ्यां स्वागतमादरात् ।
पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैरेणुश्चक्रे मुनीश्वराः ॥ ७ ॥
जमदग्निऋचीकौ तावभ्यर्च्याथ स रेणुकः ।
उवाच वचनं तत्त्वमिदं मधुरया गिरा ॥ ८ ॥
राजोवाच । कौ भवंताविह प्राप्तौ विश्वमोहनरूपिणौ ।
समुद्रौ क्षीरनिर्मुक्तौ किं चंद्रार्कौ सुरोत्तमौ ॥ ९ ॥
किमग्निवरुणौ देवौ किं भवंतौ शिवाच्युतौ ।
जमदग्निः— भार्गवौ वां विजानीहि पुण्याद्गोदावरीतटात् ॥ १० ॥
आगताविह राजेंद्र दर्शनार्थं तवानघ ।
अयं मे जनको राजन् ऋचीको नाम नामतः ॥ ११ ॥
निग्रहानुग्रहे शक्तो रुचिः परमतत्त्ववित् ।
च्यवनो भार्गवः पुत्रः सर्वशास्त्रविशारदः ॥ १२ ॥
यस्य शापभयाद्भिना बभौ गोदावरी नदी ।
रेणुकः— धन्योस्म्यनुगृहीतोस्मि कृतकृत्योस्मि दर्शनात् ॥ १३ ॥
द्वयोः पूतोस्मि पुण्येन महता वचसंशयः ।
इयं मम सुता देवी रूपेणाप्रतिमा भुवि ॥ १४ ॥
कस्मै यत्नेन दातव्या तन्न जानामि तत्त्वतः ।
ऋचीकः— स्वयंवरं त्वया कार्यमेष धर्मः सनातनः॥ १५ ॥
राज्ञा रूपवती कन्या यतो गुणवती तव ।
राजानो राजपुत्राश्च स्वयंवरादिदृक्षवः ॥ १६ ॥
आगमिष्यंति ऋषयो रूपेणाप्रतिमाः सुराः ।
इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अथ दशमोऽध्यायः।

स्कंद उवाच। तस्य तद्वाक्यमाकर्ण्य ऋचीकस्य मुनीश्वराः।
शिरसा वंद्य तमृषिं रेणुको वाक्यमब्रवीत्॥ १॥
रेणुकः– सत्यमुक्तं त्वया विप्र वाचा संसज्जमानया।
स्वयंवरं त्वया श्लाघ्यं भविष्यति न संशयः॥ २॥
दासोहं ते मुनिश्रेष्ठ पुत्रेणानेन सुव्रत।
स्वयंवरं त्वमागच्छ स्नेहेन मम चादरात्॥ ३॥
इत्युक्त्वा गंधमाल्यैस्तु वस्त्रालंकरणैः शुभैः।
तावलंकृत्य सन्माय रेणुः प्रस्थापयन्मुनी॥ ४॥
ततः पृष्ट्वैव राजानं तावृषी मुनिभिर्वृतौ।
हर्षेण महता युक्तौ जग्मतुः स्वाश्रमं तदा॥ ५॥
ततो रेणुर्महातेजा कन्यायास्तु स्वयंवरं।
चक्रे भागीरथीतीरे जमदग्निमनुस्मरन्॥ ६॥
विवाहमंडपं दिव्यं पताकाभिरलंकृतं।
सुरत्नालंकृतैः स्तंभैः शालाभिरुपशोभितं॥ ७॥
तोरणैर्विविधैर्युक्तं पुत्तिकाभिरलंकृतं।
दिव्यगंधसमोपेतमन्नैरुच्चावचैस्तथा॥ ८॥
तत्रासनानि रम्याणि रत्नवंति महांति च।
दोलाश्च विविधाकारा मृद्वास्तरणसंयुताः॥ ९॥
तत्र कुड्येषु चित्राणि विचित्राणि चकार सः।
रेणुकः शिल्पिभिः सार्धं स्वयंवरमहोत्सवे॥ १०॥
एतस्मिन्नंतरे रेणू राज्ञः सर्वांस्तथादरात्।
ऋषीनाहूय चाभ्यर्च्य प्रोवाचेदं कृतांजलिः॥ ११॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

राजोवाच । ऋषयः पार्थिवाः सर्वे ते शृण्वंतु वचो मम ।
मया गुणवती कन्या दातव्या प्रतिमित्वियं ॥ १२ ॥
रूपेणाप्रतिमः कश्चिदस्यास्त्रिभुवने पुमान् ।
नैवास्तीति मया ज्ञातं किं कर्तव्यं मयाधुना ॥ १३ ॥
ऋषयः– यत्त्वमिच्छसि राजानं ऋषिं वा रूपसंयुतं ।
तस्मै कन्यां प्रयच्छात्र संप्रधार्य नृपोत्तम ॥ १४ ॥
रेणुको मुनिभिः सर्वैरेवमुक्तोथ राजभिः ।
तावृषी सोस्मरद्दातुं रेणुकां जमदग्नये ॥ १५ ॥
ततस्तेन स्मृतौ वेगादृषिभिः परिवारितौ ।
जमदग्निऋचीकौ तौ जग्मतुस्तत्स्वयंवरं ॥ १६ ॥
तावायातावृषी दृष्ट्वा मंडपद्वारसंस्थितौ ।
ताभ्यां मुदान्वितो रेणुः प्रणाममकरोद्द्विजाः ॥ १७ ॥
पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैः स्वागतं कृतवान्नृपः ।
विचित्रे चासने दत्त्वा पूजयामास तौ मुदा ॥ १८ ॥
ततः प्रणम्य संपूज्य तावृषी रेणुकः स्वयं ।
आव्हयामास तां कन्यां रूपेणाप्रतिमां शुभां ॥ १९ ॥
तामाहूय जगद्धात्रीमेकवीरां नृपेश्वरः ।
शृण्वतां मुनिभूतानामिदं वचनमब्रवीत् ॥ २० ॥
रूपलक्षणसंपन्नं यमिच्छसि वरानने ।
एतेषां राजपुत्राणां मुनीनां पश्य तं पार्वि ॥ २१ ॥
पितुस्तद्वचनं श्रुत्वा दिव्याभरणभूषिता ।
सर्वानालोकयामास जमदग्निमृषिं च तं ॥ २२ ॥
ज्येष्ठानपश्यत्पितृवत् कनिष्ठान्पुत्रवत्तथा ।
समानवयसश्चैव भ्रातृभिः सममैक्षत ॥ २३ ॥
एवं सर्वानृषीन्राज्ञः परित्यज्य शुभानना ।
एकवीरा स्वयं वव्रे जमदग्निं मुनीश्वरं ॥ २४ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

पित्रा सैवमनुज्ञाता रेणुका स्वयमादरात् ।
प्रक्षिपद्रत्नपुष्पाढ्यां मालां तु जमदग्नये ॥ २५ ॥
ततो हाहाकृताः सर्वे समुत्पेतुः सहस्रशः ।
राजानो ऋषयः केचिदमर्षेण प्रचोदिताः ॥ २६ ॥
इति श्रीस्कांदे रेणुकामाहात्म्ये दशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

अथ एकादशोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । ततो मृदंगभेरीणां पणवानां च निस्वनः ।
सहसा चोत्थितस्तत्र पुष्पवर्षो बभौ महान् ॥ १ ॥
गंधर्वास्ते जगुर्हृष्टा ननृतुस्ताः सुरांगनाः ।
बभूवुर्विश्वसुखदास्ते वीणावेणुनिस्वनाः ॥ २ ॥
ऋषयस्ते सुराः सर्वे तुष्टुवुस्तां स्वयंवरे ।
एकवीरां महाभागां जमदग्निं मुदान्वितं ॥ ३ ॥
तन्महाकौतुकं दृष्ट्वा राजानः सर्वएव ते ।
शस्त्राण्यस्त्राणि मुमुचुर्वधार्थं रेणुकस्य च ॥ ४ ॥
रेणुकोपि रथैर्नागैस्तुरंगैश्च पदातिभिः ।
सहितो गजमारुह्य युद्धाय स बहिर्ययौ ॥ ५ ॥
ततो युद्धमभूद् घोरं तुमुलं रोमहर्षणं ।
रेणुकस्य महाजौ तद्राजभिः सह संकुलं ॥ ६ ॥
ते निर्भर्त्स्य तदा रेणुं राजपुत्रा महाबलाः ।
निजघ्नुर्विविधैः शस्त्रैः पद्मनालैर्यथाचलं ॥ ७ ॥
तेषां चास्त्राणि शस्त्राणि निर्ययुश्च पुनः पुनः ।
विव्याध निशितैर्वीरान् रेणुकोपि शरैर्मृधे ॥ ८ ॥
एतस्मिन्नंतरे विप्रो जमदग्निर्महातपाः ।
तूर्णं तद्रणमालोक्य जग्राह सशरं धनुः ॥ ९ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

तं दृष्ट्वा मर्षिताः सर्वे राजानो दृढविक्रमाः ।
निजघ्नुर्विविधैः शस्त्रैः शलभा इव पावकं ॥ १० ॥
स तानापतितान्क्रुद्धान्जमदग्निः सुरोत्तमैः ।
भित्त्वा निवारयामास मंत्रैराशीविषानिव ॥ ११ ॥
केचित्तस्य शरैर्घोरैर्विच्छिन्नत्वदयाभवन् ।
शरनिर्भिन्नसर्वांगाः केचिन्निपतिताः क्षितौ ॥ १२ ॥
विच्छिन्नशिरसः केचिद्विच्छिन्नविकृताननाः ।
दृश्यंते पतिताः केचित्पुष्पिता इव किंशुकाः ॥ १३ ॥
रथैर्विमर्दितैर्नागैरश्वैर्विनिहतैस्तदा ।
कृतं भयानकं सर्वं तद्रणं जमदग्निना ॥ १४ ॥
ततश्च दुर्जयं मत्वा हतशेषा हतप्रभाः ।
जमदग्निं भयात्त्यक्त्वा रेणुकं तमभिद्रवन् ॥ १५ ॥
ततः प्रकुपितो विप्रो जमदग्निर्महातपाः ।
चचार नृपसैन्येषु गहनोग्निरिवोत्थितः ॥ १६ ॥
योधैर्योधान्गजैर्नागानश्वैरश्वान् रथैरथान् ।
स ऋषिर्नाशयामास काननेऽग्निरिव द्रुमान् ॥ १७ ॥
तेषां क्षतजकल्लोलशोणितांबुतरंगिणी ।
प्रावर्तत नदी घोरा भीरूणां भयवर्धिनी ॥ १८ ॥
नरास्थिसिकतायुक्ता सर्वभूतभयावहा ।
मेदोमज्जाकर्दमिनी शब्दघोषवती तु सा ॥ १९ ॥
एवं तन्निहतं सैन्यं दृष्ट्वा ते जमदग्निना ।
हतशेषास्तु राजानो ययुः सर्वे दिशो दश ॥ २० ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे रेणुकामाहात्म्ये एकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अथ द्वादशोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । जितेषु नृपवर्येषु हतशेषेषु रेणुकः ।
विवाहं कारयामास कन्यायाः सविधानतः ॥ १ ॥
पुण्येऽहनि सुनक्षत्रे रेणुको विधिवत्तदा ।
रेणुकां रूपसंपन्नां प्रददौ जमदग्नये ॥ २ ॥
रथानां कांचनांगानां किंकिणीजालमालिनां ।
तस्मै दशसहस्राणि प्रददौ रेणुकस्तदा ॥ ३ ॥
गजानां मदमत्तानां सादिभिः समधिष्ठितां ।
मेघाभानां ददौ भूपस्त्वयुतं तु विचक्षणः ॥ ४ ॥
स श्रीमान् प्रददौ तस्मै गवामयुतमादरात् ।
गवां माथुरदेश्यानां दोग्ध्रीणां हेमवर्चसां ॥ ५ ॥
एकतः श्यामकर्णानामश्वानामयुतं तथा ।
स्त्रीणां सहस्रं गौरीणां सुवेषाणां ददौ नृपः ॥ ६ ॥
सुवर्णनिष्ककंठीनामरोगाणां सुवर्चसां ।
परिचर्यासु दक्षाणां प्रददौ रेणुकः सुतां ॥ ७ ॥
एवं रत्नानि वासांसि बहूनि विविधानि च ।
विवाहे प्रददौ राजा प्रीत्यर्थं जमदग्नये ॥ ८ ॥
एवं सत्कृत्य तं राजा जमदग्निं स रेणुकः ।
अलंकृत्य ददौ कन्या विधिदृष्टेन कर्मणा ॥ ९ ॥
ततः प्रणम्य विधिवदृचीकमृषिसत्तमं ।
भक्त्या संपूजयामास वस्त्रालंकरणैः शुभैः ॥ १० ॥
ऋषेरत्नान्वितस्याथ रेणुकां पापनाशिनीं ।
स तामंके समारोप्य रेणुको वाक्यमब्रवीत् ॥ ११ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्नुषेयं ते मुनिश्रेष्ठ रूपेणाप्रतिमा भुवि ।
धर्मे पाहि प्रयत्नेन सर्वज्ञानविदां वर ॥ १२ ॥
ऋचीकः– धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि यस्येयं मे स्नुषा बभौ ।
यस्याः संदर्शनादेव सर्वकर्मफलं लभेत् ॥ १३ ॥
यन्नामकीर्तनादेव विप्लुताखिलपातकाः ।
प्रयांति दुर्लभां सिद्धिं परमाममरैर्नराः ॥ १४ ॥
यथेयं रूपसंपन्ना गुणज्येष्ठा भविष्यति ।
आदावेव नृपश्रेष्ठ ज्ञातं तज्ज्ञानचक्षुषा ॥ १५ ॥
इयं पुत्रवती कन्या पतिभक्तिपरायणा ।
त्रैलोक्यवंदिता पुण्या भविष्यति न संशयः ॥ १६ ॥
राजोवाच । अद्य मे सफलं जन्म पुण्यैर्जातं मुनीश्वर ।
यस्येश्वरः स जामाता जमदग्निरभून्मम ॥ १७ ॥
त्वं हि सत्यव्रतश्चैव सत्यवादी जितेंद्रियः ।
ऋषे जातोसि पुण्येन पिता मम न संशयः ॥ १८ ॥
ऋचीकः– आश्रमं गंतुमिच्छामि स्वस्ति तेऽस्तु नराधिप ।
पुत्रेणानेन सहितस्तदनुज्ञातुमर्हसि ॥ १९ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

अथ त्रयोदशोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । ऋचीकेनैवमुक्तस्तु रेणुको मुनिपुंगवाः ।
नानुजज्ञे महात्मानमृचीकं ससुतं तदा ॥ १ ॥
ततः स रेणुको राजा बलेन चतुरंगिणा ।
कांबोजदेशमगमत्सहितो जमदग्निना ॥ २ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स तस्मै सुबहून्देशान्कौशलादीन्महायशाः ।
दर्शयित्वा मुदा युक्तो रेणुर्जामातृवत्सलः ॥ ३ ॥
दत्त्वा राज्यं पुरे रम्ये कन्याकुब्जे न्यवेशयत् ।
एकवीरां च सत्कृत्य वस्त्रालंकरणैः शुभैः ॥ ४ ॥
राजा स्वरथमारुह्य दृष्ट्वा स्वभुवनं ययौ ।
ततः शक्रः स्वयं प्रीत्या रेणुकायै सुरैर्वृतः ॥ ५ ॥
प्रादात्कल्पतरुं पुण्यं कामधेनुं मुनीश्वराः ।
त्वष्टचिंतामणिं स्पर्शं प्रददौ सिद्धपादुके ॥ ६ ॥
नानारत्नयुते दिव्ये वस्त्राण्याभरणानि च ।
रेणुकां जमदग्निं च सत्कृत्याभिप्रणम्य च ॥ ७ ॥
सर्वतीर्थोदकैः पुण्यैरभिषिंचत्सुरेश्वरः ।
नंदनात्पारिजातादींस्तरूनानीय देवराट् ॥ ८ ॥
फलपुष्पान्वितानिंद्रः स्थापयद्रेणुकाश्रमे ।
तथा चंदनवृक्षांश्च स्थापयामास चाश्रमे ॥ ९ ॥
प्रीत्या च परया युक्तो रेणुकायाः पुरंदरः ।
एवमभ्यर्च्य सन्माय वस्त्रालंकरणादिभिः ॥ १० ॥
रेणुकां जमदग्निं च शक्रः स्वभुवनं ययौ ।
ततो भागीरथीतीरे पुरे तस्मिन्महोदये ॥ ११ ॥
मुनिभिः संवृतस्तस्थौ जमदग्निः प्रियान्वितः ।
तस्याश्रमे द्विजश्रेष्ठा ऋषयः सुरकिन्नराः ॥ १२ ॥
सिद्धविद्याधराद्याश्च तस्थुराश्रित्य रेणुकां ।
नित्यमग्नित्रयोपास्तिं कुर्वन्भक्त्या महातपाः ॥ १३ ॥
जमदग्निः प्रियासार्धं गृहधर्ममपालयन् ।
देवान्हव्येन कव्येन पितॄनन्नादिकादिभिः ॥ १४ ॥
तर्पयामास दीनार्तान् रेणुका विकलेंद्रियान् ।
प्रणम्याभ्यर्च्य तां भक्त्या कामधेनुं मुनीश्वराः ॥ १५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

नित्यं प्रार्थयते कामान् तस्यै सर्वान्प्रयच्छति ।
स्पर्शकल्पद्रुमाद्यास्ते ददुस्तस्मै महर्षये ॥ १६ ॥
तथाभिलषितार्थांस्तान् रेणुकाज्ञापितास्त्वरा: ।
कुर्वंतो जमदग्नेस्तु गृहं धर्मं मुनीश्वरा: ॥ १७ ॥
त्रैलोक्यमगमत्तृप्त्यै ह्यातिथ्येन भृतं तत: ।
जमदग्नेस्ततस्तस्यां रेणुकायां सुरोत्तमा: ॥ १८ ॥
बभूवु: पंच पुत्रास्ते वन्हींद्रार्कानिलाच्युता: ।
वसुनामा नलो जज्ञे वायुर्विश्वावसु: सुत: ॥ १९ ॥
बृहद्भानु: स्वयं सूर्यो बृहत्कण्व: शतक्रतु: ।
इति नामानि पुत्राणां रेणुकाया: शुभानि च ॥ २० ॥
श्रुत्वा चैव नरा नार्य: सर्वपापै: प्रमुच्यते ।
गर्भाधानादिकं तेषां जमदग्निश्चकार स: ॥ २१ ॥
वस्वादीनां हि पुत्राणां वेदशास्त्रादिकं तत: ।
चत्वारस्ते महात्मानो गुरुभक्तिपरायणा: ॥ २२ ॥
विप्राणामग्निहोतॄणां शुश्रूषां चक्रिरे सुता: ।
कदाचिदास्थितामंबां कल्पद्रुमसमीपत: ॥ २३ ॥
नारायणसमादेशान्नारदस्तामुपागमत् ।
दृष्ट्वा तां रेणुतनयामशेषाघौघनाशिनीं ॥ २४ ॥
प्रणम्य शिरसा भूमौ कृतांजलिरभाषत ।
नारद उवाच । देवि नारायणस्याद्य संदेशं शृणु मन्मुखात् ॥२५॥
जगतामुपकाराय तव गर्भं प्रयास्यत: ।
पुरा वामनरूपोहमुदरात्पतयादिते: ॥ २६ ॥
जातस्तस्मात्कियद्रूपमुदरे धारयिष्यसि ।
कथयस्व कियद्रूपं धर्तुं त्वमुदरे क्षमा ॥ २७ ॥
तावद्रूपसमायुक्तो भवामि तव गर्भग: ।
मद्रूपमखिलं गर्भे का धर्तुं क्षमतेंगना ॥ २८ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

यन्नाभिनालविस्तारं न वेद कमलोद्भवः ।
तस्मात्कथय सामर्थ्यमात्मनो धारणे क्षमं ॥ २९ ॥
श्रुत्वा तथैव तत्सर्वं करोमि कलुषापहे ।
ऋषिभाषितमाकर्ण्य नारायणसमीरितं ॥ ३० ॥
प्रहस्य वचनं प्राह जगदोद्धारकारक ।
श्रीदेव्युवाच । जानाति तत्पुनर्वक्तुं बालत्वादीश्वरस्य च ॥ ३१ ॥
त्वयापि ज्ञानिनां श्रेष्ठो न विचार्योक्तवानसि ।
पुत्रा मातरमापृछ्य भवेयुर्गर्भगामिनः ॥ ३२ ॥
कथेयं नूतनाऽश्रावि तत्त्वज्ञानवतां वर ।
न मया नान्यया स्त्रीणां श्राविते तु कदाचन ॥ ३३ ॥
नारायणसमादेशाद्यत्त्वयाऽभाषि मे पुरः ।
तथाप्याकर्ण्य तद्वाक्यं त्वत्तो नारायणेरितं ॥ ३४ ॥
मद्भाषितमिदं तस्य नारदाद्य निवेदय ।
या शक्तिः परमा तस्य तया सह जनार्दनः ॥ ३५ ॥
प्रविश्यांतःप्रभावज्ञः प्रभुर्भवितुमर्हति ।
तद्भाषितमिदं वाक्यमाकर्ण्य द्विजसत्तमाः ॥ ३६ ॥
नारदः पादयोस्तस्याः प्रणामं शिरसाऽकरोत् ।
नारायणसमादेशादागतं नारदं तदा ॥ ३७ ॥
विसृज्य जगदानंदकंदभूताविशद्गृहं ।
तया विसर्जितो वेगान्नारदो वैष्णवं पदं ॥ ३८ ॥
आगम्य वेदयांचक्रे रेणुकायास्तथोदितं ।
आकर्ण्य रेणुकावाक्यं विस्मितो विससर्ज तं ॥ ३९ ॥
चिंतयामास परमां शक्तिं विश्वासमाश्रितां ।
तमात्मानि समाधाय तयायुक्तो जगत्पतिः ॥ ४० ॥
जगत्त्राणाय विष्णुस्तामेकवीरामचिंतयत् ।
चिंतयित्वा स्वयं विष्णुर्मह्यातां विश्वमातरं ॥ ४१ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स रेणुकायास्तत्पुण्यादुदरं प्राविशत्तदा ।
स्वयं प्रकाशयन्विश्वं हरिस्त्रिभुवनेश्वरः ॥ ४२ ॥
यदा मातुःस्थितो गर्भे तदाभूत्कौतुकं महत् ।
धारयंती यदा गर्भे रामं कमललोचनं ॥ ४३ ॥
पदं प्रादात्सुललितं चचालोर्वी ससागरा ।
चेलुस्ते गिरयः सर्वे वनान्यपि चकंपिरे ॥ ४४ ॥
दिशो दशाभवन्पुण्याः सुप्रभाताऽभवन्निशा ।
ततस्त्वदितिनक्षत्रे तृतीयायां तु माधवे ॥ ४५ ॥
रेणुकायास्तदा गर्भादुदितः स हरिर्बभौ ।
पुष्पवृष्टिरभूत्तत्र रामदेवस्य मूर्धनि ॥ ४६॥
सुरदुंदुभयो नेदुर्मदं जग्मुः सुरर्षयः ।
शंखतालनिनादाश्च वीणावेणुकनिस्वनाः ॥ ४७ ॥
बभूवुः सहसा तत्र गंधर्वास्ते जगुर्हरिं ।
क्षत्रियाः पृथिवीपाला निर्दग्धाइव वन्हिना ॥ ४८ ॥
सर्वे संत्रस्तमनसस्तेऽभवन्भयशंकिताः ।
सहस्रमेकं बाहूनामर्जुनस्य चचाल ह ॥ ४९ ॥
जाते रामे प्रचंडेन वातेनैव वनं महत् ।
तन्महत्कौतुकं दृष्ट्वा मातरं हैहयाधिपः ॥ ५० ॥
भयसंविग्नहृदयो वचनं चेदमब्रवीत् ।

अर्जुनः— अकस्मादेव मातर्मे कंपंते बाहवो भृशं ।
भयं हृदि समुत्पन्नं वेपथुर्मे महानभूत् ॥ ५१ ॥
बभ्रमुर्मे दिशः सर्वाः सूर्यो नैव प्रदृश्यते ।
पृथिवी दृश्यते सर्वा तिमिरेणैव संवृता ॥ ५२ ॥

जनन्युवाच— मा विषादं विशालाक्षिन्नहि ते विद्यते भयं ।
यस्य बिभ्यंति ते देवास्तस्य कस्माद्भयं भवेत् ॥ ५३ ॥
ब्राह्मणैः सह दर्पेण विरोधः कुपितैरपि ।

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

न कर्तव्यस्त्वया विप्रा वंदनीया विशेषतः ॥ ५४ ॥
ब्राह्मणो नावमंतव्यः कदाचित्केनचित्क्वचित् ।
यस्मिन्देवाश्च ऋषयः पितरश्च प्रतिष्ठिताः ॥ ५५ ॥
इत्युक्त्वा तं समाश्वास्य पुत्रं राकावती तदा ॥
निषसादासने रम्ये पुत्रेण सहिता शुभा ॥ ५६ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये परशुरामोत्पत्तिर्नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

अथ चतुर्दशोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । तस्मिन्जाते ततो रामे जमदग्निर्महातपाः ।
ब्राह्मणेभ्यो ददौ गावो रत्नानि सुबहूनि च ॥ १ ॥
ततोचिरेण कालेन ववृधेऽतीव सुंदरः ।
रूपेणाप्रतिमो रामो रेणुकायाः प्रभावतः॥ २ ॥
कालेन महता रामो पितरं मातरं बली ।
आनंदयद्गृहे बालो वर्धमानः शशी यथा ॥ ३ ॥
रामं कमलपत्राक्षमेकवीरां पतिव्रतां ।
राजानो ऋषयः सर्वे दृष्ट्वा ते विस्मयं ययुः ॥ ४ ॥
चारणानां तदा वाचः समंतात्सहस्रोत्थिताः ।
रामस्त्रिभुवनं पाहि कुरु निःक्षत्रियां महीं ॥ ५ ॥
कंदर्प इव रूपेण तेजसाऽग्निरिव प्रभुः ।
समुद्र इव गांभीर्ये क्षमया पृथिवीसमः ॥ ६ ॥
मातापित्रोः प्रसादेन रामः सर्वगुणाकरः ।
कालेन ववृधेऽतीव सितपक्षे शशी यथा ॥ ७ ॥
परिचर्यां पितुर्मातुः कुर्वन्रामः सुभक्तितः ।

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

पितृणां मुनिदेवानां बभूव प्रियदर्शनः ॥ ८ ॥
ततः प्रणम्य तां भक्त्या रेणुकां पितरं तथा ।
उवाच प्रहसन् रामः कृतोपनयनोग्रतः ॥ ९ ॥
राम उवाच— शृणु मद्वचनं मातः स्वामिनि त्वं सुरेश्वरि ।
ऋषिणानेन सुव्यक्तमुत्पन्नोहं तवोदरे ॥ १० ॥
न चोत्पन्नस्य मे श्रेयो गुरुशुश्रूषया विना ।
मातापित्रोः परं तीर्थं त्रिषु लोकेषु न श्रुतं ॥ ११ ॥
अनुज्ञातस्त्वया मातः कैलासं पर्वतोत्तमं ।
तपः कर्तुं गमिष्यामि स्वस्ति तेऽस्तु शुभेक्षणे ॥ १२ ॥
तपसाऽऽराधितस्तत्र शूलपाणिरुमापतिः ।
समग्रां मे धनुर्विद्यां सरहस्यां प्रदास्यति ॥ १३ ॥
एकवीरा— पुत्र गच्छ मुनिं दृष्ट्वा पितरं भूरिवर्चसं ।
क्षिप्रमागम्यतां ज्ञात्वा धनुर्विद्यां करांतिकाम् ॥ १४ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

अथ पंचदशोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । जगन्मात्रा स रामस्तु प्रहितः पितरं मुदा ।
दृष्ट्वा प्रणम्य कैलासमगमन्मुनिपुंगवाः ॥ १ ॥
तमागतमभिप्रेक्ष्य प्रमत्तास्ताः सुरांगनाः ।
निपेतुः स्रस्तवसनास्ता रामेण विमोहिताः ॥ २ ॥
कामबाणहताः सद्यो रूपवत्यः सुरांगनाः ।
रामस्यावाहनं चक्रुर्नेत्राकारैस्तु शंकिताः ॥ ३ ॥
ब्रह्मचारी जितक्रोधो वेदवेदांगपारगः ।
पार्वत्या सहितो यत्र रामस्तत्रागमद्धरः ॥ ४ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

हरांतिकमुपागम्य रामः सत्यव्रतस्थितः ।

हरमाराधयद्भक्त्या वायुभक्षो जितेंद्रियः ॥ ५ ॥

ऊर्ध्वपादस्तु पंचाग्नीन्प्रज्वाल्याधस्ततोंबरे ।

तपसाऽराधयद्देवमिदं स्तोत्रमुदीरयन् ॥ ६ ॥

नमः शिवाय सकलाय महेश्वराय

विश्वेश्वराय वरदाय जगद्धिताय ।

गौरीश्वराय गिरिजांगविभूषणाय

शर्वाय कामदलनाय हराय तुभ्यं ॥ ७ ॥

भस्मांगरागभुजगाधिपभूषणाय

गंगाशशांकगिरिजाहिजटाधराय ।

गौरीप्रियाय वरदाय महाव्रताय

दैत्यांतकाय वरदाय नमो नमस्ते ॥ ८ ॥

स्कंदः— तेनैवं संस्तुतो देवस्तपसाऽऽराधितो हरः ।

वरदः प्राह तं रामं प्रत्यक्षः प्रहसन् द्विजाः ॥ ९ ॥

शिव उवाच । यत्प्रार्थयसि विप्रेंद्र तपसानेन सुव्रत ।

तुष्टोहं तत्प्रदास्यामि ब्रूहि यत्तेऽभिवांछितं ॥ १० ॥

राम उवाच । धनुर्वेदं समग्रं हि शस्त्राण्यस्त्राणि शंकर ।

त्वत्तोहं ज्ञातुमिच्छामि त्वं शिक्षापय मां प्रभो ॥ ११ ॥

शंकरः— को भवानिह संप्राप्तः साक्षादिव हरिः स्वयं ।

धनुर्वेदं किमर्थं त्वं मत्तः प्रार्थयसे वद ॥ १२ ॥

रामः— भृगुवंशसमुत्पन्नं विद्धि मां ब्राह्मणं प्रभो ।

जमदग्निसुतं रामं रेणुकायाः प्रियंकरं ॥ १३ ॥

ब्रह्मक्षत्रं सदा ज्ञेयमिति निश्चित्य शंकर ।

आराधितोसि तपसा धनुर्विद्यार्थसिद्धये ॥ १४ ॥

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ईश्वरः– ज्ञातोसि न मया वाच्यं योसि सोसि द्विजेश्वर ।
धनुर्वेदं समग्रं त्वां राम शिक्षापयाम्यहं ॥ १५ ॥
इति श्रीसह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये पंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥

अथ षोडशोऽध्यायः ।

स्कंदः– सकंकणभुजाभ्यां च राममुत्क्षिप्य सुंदरं ।
हरः प्रीत्या परिष्वज्य धनुस्तस्य करे ददौ ॥ १ ॥
पिनाकं स धनुर्दिव्यं सर्वरत्नपरिष्कृतं ।
दत्त्वा शिक्षापयद्रामं धनुर्विद्यां यथाक्रमात् ॥ २ ॥
सरहस्यां सकल्पां च धनुर्विद्यां मुनीश्वराः ।
शंकराज्ज्ञातवान्रामः समस्तामचिराद्बली ॥ ३ ॥
हरः पाशुपतादीनि शस्त्राण्यस्त्राणि चैव हि ।
प्रददौ रामदेवाय ततः प्रीत्यर्थमादरात् ॥ ४ ॥
हरमाराधितुं याते रामदेवे शुभव्रते ।
प्रौढपुत्रा ऋषिश्रेष्ठा रेणुका बालमैक्षत ॥ ५ ॥
पतिशुश्रूषणादूर्ध्वं निर्व्यापारा शुभानना ।
कालं गमयितुं चक्रे चेतो बालकखेलने ॥ ६ ॥
ततोचिरेण कालेन दिव्याभरणभूषिता ।
क्रीडाकुमारीं त्रिकुलां रेणुका मनसाऽकरोत् ॥ ७ ॥
कुलं मम च पत्युर्मे स्वभर्तुरपि पुत्रिका ।
पावयिष्यति लोके वै त्रिकुलेति भविष्यति ॥ ८ ॥
तया कुमार्या संक्रीडन्यावद्रेणुसुता स्थिता ।
तावदागमने बुद्धी रामस्यासीद्द्विजोत्तमाः ॥ ९ ॥
ततोचिरेण कालेन रामः सत्यपराक्रमः ।
स तां ज्ञात्वा धनुर्विद्यां समग्रां हरमब्रवीत् ॥ १० ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

दर्शनार्थं पितुर्मातुर्गच्छामि त्रिपुरांतक ।

धनुर्विद्या मया ज्ञाता त्वत्प्रसादान्न संशयः ॥ ११ ॥

पुनरेष्यामि देवेश नमस्कृत्य गुरून्क्रमात् ।

गुरूणां चैव सर्वेषां जननी जनको गुरुः ॥ १२ ॥

स्कंदः– एवमुक्त्वा प्रणम्येशं गणेशं रेणुकासुतः ।

गुरूणां दर्शनाकांक्षी मातुर्गृहमुपागमत् ॥ १३ ॥

स स्नेहाद्रेणुकां क्षिप्रं पितरं परिरभ्य च ।

नमस्कृत्य ततो भ्रातॄन् पितरं वाक्यमब्रवीत् ॥ १४ ॥

त्वत्प्रसादेन हे तात गत्वा कैलासपर्वतं ।

सरहस्या मया प्राप्ता धनुर्विद्या हरार्पिता ॥ १५ ॥

शस्त्राण्यस्त्राणि दिव्यानि कवचानि महांति च ।

तुष्टेनैव प्रदत्तानि तात तेन हरेण मे ॥ १६ ॥

सुप्रसन्नो हरः साक्षाज्ज्ञानगम्यः स मां प्रति ।

येन स्नेहेन गुरुणा धनुर्विद्या समर्पिता ॥ १७ ॥

जमदग्निः– तव रूपं बलं धैर्यं तपः परमदारुणं ।

केन तद्वर्ण्यते वत्स त्वं हि ज्ञानवतां वरः ॥ १८ ॥

क्षत्रियाणां च दुष्टानां क्षत्रमुत्सादयिष्यति ।

गमिष्यंत्यरयो नाशं शलभा इव पावके ॥ १९ ॥

स्कंदः– स्नेहाकुलेन मनसा रेणुका पापनाशिनी ।

राममंके समारोप्य परिष्वज्येदमब्रवीत् ॥ २० ॥

रेणुकोवाच । वत्स मद्वचनात्स्वस्थश्चिरंजीव सुखी भव ।

वर्धस्व प्रजया राम त्वयाहं सुखिनी सदा ॥ २१॥

ते धन्यास्ते महात्मानः पुण्यवंतो न संशयः ।

येषामेकोभवेत्पुत्रस्त्वतुल्यो गुणाकरः ॥ २२ ॥

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

रामः— देवि त्वां मातरं प्राप्य न तच्चित्रतमं मम ।
जमदग्निं च पितरं धन्यः को मे समो भवेत् ॥ २३ ॥
इति श्रीस्कांदे सह्याद्रौ रेणुकामाहात्म्ये षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः ।

स्कंदः— एवमुक्त्वा प्रणम्याथ पितरं मातरं तथा ।
शंभोर्दर्शनमाकांक्षन् रामः पप्रच्छ ताविदं ॥ १ ॥

रामः— गच्छामि तात तन्मातः शंभोर्भवनमुत्तमं ।
आराधयामि विघ्नेशं ज्ञानार्थं परशोरिति ॥ २ ॥

इत्युक्त्वा स तयोः कृत्वा नमस्कारं प्रदक्षिणां ।
रामस्ताभ्यामनुज्ञातः कैलासमगमज्जवात् ॥ ३ ॥

ततः कैलासमागम्य रामः सत्यव्रते स्थितः ।
हरं प्रणम्य विघ्नेशं तपसाऽराधयत्तदा ॥ ४ ॥

ततस्तुष्टाव तं देवं गणेशं वरदं शुभं ।
ऊर्ध्वपादस्थितो रामः पंचाग्नीनभितोमुखी ॥ ५ ॥

रामः— विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय
लंबोदराय सकलाय जगद्धिताय ।
ईभाननाय श्रुतियज्ञविभूषिताय
गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते ॥ ६ ॥

भक्तार्तिनाशनपराय गणेश्वराय
सर्वेश्वराय सुखदाय सुरेश्वराय ।
विद्याधराय विकटाय च वामनाय
देवप्रसन्नवदनाय नमो नमस्ते ॥ ७ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

त्वां देव विघ्नदलनेति च सुंदरेति
भक्तप्रियेति सुखदेति फलप्रदेति ।
विद्याप्रदेत्यघहरेति च ये स्तुवंति
तेभ्यो गणेश वरदो भव नित्यमेव ॥ ८ ॥
खंडद्विजेति वरसर्पविभूषणेति
भक्तिप्रियेति शशिशेखरनंदनेति ।
सर्वेश्वरेति विमलेति च ये स्तुवंति
तान्देव नित्यमघहन्परिपाहि सर्वान् ॥ ९ ॥

स्कंदः— तेनैवं संस्तुतो भक्त्या तपसाऽऽराधितस्तथा ।
रामेण वरदः प्राह गणेशश्च मुनीश्वराः ॥ १० ॥

गणेश्वरः— तुष्टोहं तव विप्रेश वरं वरय सुव्रत ।
प्रार्थितं तव दास्यामि ब्रूहि यत्तेऽभिवांछितं ॥ ११ ॥
मया ज्ञानेन विप्रेश सोयं विष्णुरिति स्वयं ।
ज्ञातोसि दर्शनादेव प्रार्थयस्व यथेप्सितं ॥ १२ ॥

रामः— शंकरात्स धनुर्वेदो मया सम्यगुपार्जितः ।
दिव्यां मे परशोर्विद्यां देही देव नमोस्तु ते ॥ १३ ॥

विघ्नराजः— गृहाण परशुं दिव्यमनेन गिरयोरयः ।
गमिष्यंति क्षयं विप्र निहताश्चैव तत्क्षणात् ॥ १४ ॥
ततस्तां परशोर्विद्यां रामदेवं गणेश्वरः ।
तुष्टः शिक्षापयामास तं कृत्वात्मस्वरूपिणं ॥ १५ ॥
लंबोदरस्वरूपेण रामो जग्राह तत्त्वतः ।
गणेशात्परतो विद्यां सरहस्यां हरांतिके ॥ १६ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये सप्तदशोऽध्यायः ॥१७ ॥

अथ अष्टादशोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततः प्रीतमना रामं परिष्वज्य महेश्वरः ।
प्रहस्योवाच वचनमिदं मधुरया गिरा ॥ १ ॥
ईश्वरः— शृणु राम कथां रम्यामशेषाघौघनाशिनीं ।
यस्याः श्रवणमात्रेण नरः सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ २ ॥
पूर्वमासीदिदं विश्वं दह्यमानं च वन्हिना ।
ज्वालामालाकुलं सर्वं घोररूपं भयावहं ॥ ३ ॥
ततोचिरेण कालेन ज्वलनाग्निसमप्रभा ।
काचिद् दृष्टा मया नारी सर्वाभरणभूषिता ॥ ४ ॥
सा तु पृष्टा मया राम कासि त्वमासि सुंदरि ।
किमर्थमाश्रितो वन्हिर्ब्रूहि किं करवाण्यहं ॥ ५ ॥
सा प्रोवाचानवद्यांगी किंचिन्मां जलजानना ।
विशालोत्फुल्लनयना ज्वलनेन समावृता ॥ ६ ॥
कालकूटसमो वन्हिर्ज्वालामाली ततोपमा ।
भक्षितस्तत्क्षणात्तन्विः सा तु विस्मयमागता ॥ ७ ॥
प्रहस्य मामुवाचेदं वचनं श्लक्ष्णया गिरा ।
नारी सर्वगुणोपेता द्वितीया गिरिजा इव ॥ ८ ॥
नारी— किमिदं साहसं स्वामिन् भक्षितोयं त्वयाऽनलः ।
येन दग्धमिदं विश्वं जगत् स्थावरजंगमं ॥ ९ ॥
विश्वमेकं त्वमेवैकः किमात्मानं न बुध्यसे ।
जमदग्निरिति ख्यातिं गमिष्यति न संशयः ॥ १० ॥
त्वत्कृतेऽहं तपस्तप्तुमागतास्मीह सुंदर ।
तेजस्त्वदुदरं मत्वा प्रविष्टं यत्तपोर्जितं ॥ ११ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

तन्मे भव पतिः क्षिप्रं यदि जानासि मां प्रभो ।
इति प्रार्थयतीं राम मयोक्तमिदमुत्तरं ॥ १२ ॥
त्वां करिष्याम्यहं भार्यां पितृदत्तां स्वयंवरे ।
हिमवान् रेणुको भूत्वा विचरिष्यति भूतले ॥ १३ ॥
तपसाऽऽराधयन्नित्यं मां तथोग्रेण सुव्रत ।
राज्ञस्तस्य गृहे पुण्ये ह्यनेकमणिशोभने ॥ १४ ॥
मत्कृते वन्हिकुंडे तु तव जन्म भविष्यति ।
भार्गवोहं भविष्यामि जमदग्निरिति श्रुतः ॥ १५ ॥
पुण्ये गंगातटे रम्ये ऋचीकस्य गृहे शुभे ।
इत्युक्ता सा मया नारी तत्रैवांतरधीयत ॥ १६ ॥
तस्याः श्रवणमात्रेण नरः पापात्प्रमुच्यते ।
सेयं ते जननी देवी रेणुका पापनाशिनी ॥ १७ ॥
जमदग्निरयं राम ऋचीकस्यात्मजः प्रियः ।
वसुर्वन्हिस्तव भ्राता बृहत्कण्वः शतक्रतुः ॥ १८ ॥
बृहद्भानुर्दिनकरो वायुर्विश्वावसुः स्मृतः ।
चत्वारो भ्रातरस्त्वेते जघन्यस्त्वं सुरेश्वरः ॥ १९ ॥
सर्वे वेदविदः शूराः सर्वे शास्त्रविशारदाः ।
पंचमो भगवान् राम क्षत्रमुत्सादयिष्यसि ॥ २० ॥
इत्येवं नारदेनोक्तं पुरा कृतयुगागमे ।
अजः परात्परस्त्वेको जगद्धाता जगन्मयः ॥ २१ ॥
पुरुषस्त्वमनंतश्च शाश्वतश्च चिदात्मकः ।
रामः— किं मोहयसि मां देव हरिस्त्वमिति चाब्रुवन् ॥ २२ ॥
न मे मोघमभूज्ज्ञातं त्वत्प्रसादात्सुरेश्वर ।
अविद्यया जितो नाहं जानन्नात्मानमात्मना ॥ २३ ॥
कारणं प्रसमीक्ष्येव कोपि मोहेन गृह्यते ।
स्कंदः— एवं ब्रुवति रामे च नारदो भगवान् प्रभुः ॥ २४ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

कैलासमगमद्यत्र संस्थितौ रामशंकरौ ।
तयोः प्रदक्षिणां कृत्वा प्रणम्याभ्यर्च्य नारदः ॥ २५ ॥
उवाच वचनं तत्त्वमिदं मधुरया गिरा ।
नारदः— कृतेन सुकृतेनाद्य दृष्टौ रामहरौ मया ॥ २६ ॥
धन्यो न मत्तः पुरुषः सुरेष्वप्यसुरेषु च ।
ब्रह्मापि ध्यानयुक्तस्तु ययोः स्थानं महात्मनोः ॥ २७ ॥
चिंतयन्न विजानाति दृष्टौ तौ रामशंकरौ ।
इति श्रीस्कांदे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये नारदागमनं नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

अथ एकोनविंशतितमोऽध्यायः ।

ईश्वरः— आगतोसि मुनिश्रेष्ठ कुतः स्थानात्त्वरान्वितः ।
ब्रूहि सर्वमशेषेण त्वं हि ज्ञानविदां वरः ॥ १ ॥
नारदः— आगतोहं महादेव जमदग्नेर्महात्मनः ।
आश्रमाद्यत्र सा देवी रेणुका कामधुक् स्वयं ॥ २ ॥
अष्टाशीति सहस्राणां मुनीनां भावितात्मनां ।
यक्षगंधर्वसिद्धानां चारणानां सदाश्रमे ॥ ३ ॥
अतिथीनागतानेका दिव्याभरणभूषिता ।
भोजयत्यादराद्देवी तापसान् शंसितव्रतान् ॥ ४ ॥
अन्नैरुच्चावचैः पेयैः पायसैर्मधुसर्पिभिः ।
लेह्यचोष्यगुडाद्यैश्च भोजयत्यतिथीन्बहून् ॥ ५ ॥
तस्याग्निहोत्रशालायां येऽभिप्रायाः पृथक् पृथक् ।
दृश्यंते बहवः शंभो यत्र देवर्षयोमलाः ॥ ६ ॥
ऋग्यजुःसामसंपूर्णा होमधूमसमाकुलाः ।
ऋषेस्तस्याश्रमे रम्ये तापसैरुपशोभिते ॥ ७ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

नानाद्रुमलताकीर्णे स्वादुमूलफलावृते ।
ऋतुमंडपसंघाते नानामृगसमाकुले ॥ ८ ॥
स तस्मिन्नाश्रमे पुण्ये जमदग्नेर्महात्मनः ।
यथार्तुवर्षी पर्जन्यः सस्यानि सुबहूनि च ॥ ९ ॥
सुरसिद्धर्षिगंधर्वविद्याधरगणैः सदा ।
पूज्यते कामधुक् पुण्या सा कामान्दुदुहे ऋषेः ॥ १० ॥
तत्र कल्पद्रुमः पुण्यश्चिंतामणिरकल्मषः ।
संतानः पारिजातश्च तथा कामलताः प्रभो ॥ ११ ॥
रेणुकायाः प्रभावेण जमदग्नेर्महात्मनः ।
जगत्प्रमोदमगमत् प्राणिनः सुखिनोऽभवन् ॥ १२ ॥
ईश्वरः– शृणु नारद वक्ष्यामि किंचिच्चित्रं महाद्भुतं ।
पुरुषस्यास्य तत्पुण्यं येन विश्वमिदं ततं ॥ १३ ॥
पुरा कृतयुगे प्राप्ते दैत्यदानवराक्षसैः ।
परिभूय सुरान् सर्वान् जितं त्रिभुवनं बलात् ॥ १४ ॥
विषादमगमन्देवास्तथा सर्वे महर्षयः ।
शरणं मामनुप्राप्ता मया चाश्वासिता भयात् ॥ १५ ॥
मया पुरुषसूक्तेन चिंतितो यो जगत्पतिः ।
प्राप्तः क्षीरार्णवात्तूर्णमिदमाह प्रतोहि मां ॥ १६ ॥
आहूतोहं महादेव किं निमित्तं महर्षयः ।
नष्टसंज्ञाभवन्सर्वे ब्रूहि किं करवाण्यहं ॥ १७ ॥
मयोक्तोयं हरिः क्षिप्रं रामो भूत्वा महीतले ।
घातयस्व दितेः पुत्रान् राक्षसान्पिशिताशिनः ॥ १८ ॥
तथेति चोक्त्वा भगवांस्तत्रैवांतरधीयत ।
पश्यतां सर्वदेवानामृषीणामूर्ध्वरेतसां ॥ १९ ॥
सोयं रामः समुत्पन्नश्चतुर्भिर्भ्रातृभिः सह ।
असुराणां विनाशाय रेणुकायाः शुभोदरे ॥ २० ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

नारद उवाच । न जानेहमिमं रामं तत्त्वतो वृषभध्वज ।
पश्यन्नपि न पश्यामि नित्यमात्मानमात्मना ॥ २१ ॥
पुरुषस्य मनो यादृग्विषयैर्व्यावृतं भवेत् ।
तादृग्यजति तद्ध्यानात्तादृग्वदति नान्यथा ॥ २२ ॥
सर्वभूतेषु गूढो यः सर्वदाऽऽस्ते सनातनः ।
ज्ञातव्यः स कथं विष्णु एकेन मनसा विभो ॥ २३ ॥
चंचलं तन्मनो बुध्या सम्यगुच्चारणं नहि ।
ज्ञातव्यः सोऽच्युतः शांतश्चैकेन मनसा कथं ॥ २४ ॥
इंद्रियाणि तु सर्वाणि व्यापृयंते सदा बहिः ।
योगिभिर्भक्तियोगेन पूज्यते यः सदा प्रभो ॥ २५ ॥
सोयं रामः समुत्पन्नः समुद्धर्तुं जगत्त्रयं ।
रामः— किं नारद वृथा भक्त्या मां भ्रामयसि संस्तुवन् ॥ २६ ॥
नाहं स भगवान्विष्णुर्ब्रह्मचारी सवाडवः ।
यत्त्वया प्रार्थितं मत्तस्तत्तथा न तदन्यथा ॥ २७ ॥
त्रयाणामपि लोकानां पूजनीयो भविष्यसि ।
इति श्रीस्कांदे सह्याद्रौ रेणुकामाहात्म्ये एकोनविंशतितमोऽध्यायः ॥ १९ ॥

अथ विंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— इति स्तुत्वाथ तं रामं नारदो भगवान्मुनिः ।
परिरभ्य प्रणम्याशु यथास्थानं जगाम ह ॥ १ ॥
ततो वैश्रवणो नाम गंधर्वः स्मररूपधृक् ।
दिव्यं विमानमारुह्य क्रीडार्थं स निरैर्वनं ॥ २ ॥
भ्रममाण इमां पृथ्वीं प्रमदाभिः समावृतः ।
रम्यां भागीरथीं गंगां स ददर्शालकेश्वरः ॥ ३ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अनेकवनदुर्गम्यां तापसैरुपशोभितां ।
हंसबर्हिणकारंडभेरुंडशुकमंडितां ॥ ४ ॥

पुष्पकादवतीर्याथ प्रमदाभिर्विभूषितः ।
भागीरथ्यां जलक्रीडां चकार द्विजसत्तमाः ॥ ५ ॥

काश्चित्कुंकुमदिग्धांग्यः प्रमदाः प्रेमलालसाः ।
परिरभ्य बलाद्बालास्तं गायंत्योभितः स्थिताः ॥ ६ ॥

सिषिंचुस्तं मुदा काश्चिद्वारिणा पापहारिणा ।
सिषिंचुश्चंदनैः काश्चित्कर्पूरैश्च सुगंधिभिः ॥ ७ ॥

वंशवीणादिवाद्यानि वादयंत्यस्तथापराः ।
अपरा हारकंठ्यश्च ननृतुस्तास्तदग्रतः ॥ ८ ॥

प्रेम्णा संत्यक्तवसना व्याकुलीकृतलोचनाः ।
चलितांग्यः प्रियेत्येवमूचुः शशिनिभाननाः ॥ ९ ॥

इति चित्तचमत्कारास्तन्वंग्यो जलजेक्षणाः ।
सिषिंचुश्चंदनोन्मिश्रैर्वारिभिस्तं पतिं मुदा ॥ १० ॥

स कंदर्पवपुर्धारी कुबेरो नरवाहनः ।
संहृष्टो वचनं श्रीमानुवाचैतत्प्रहर्षयन् ॥ ११ ॥

कुबेरः— इयं भागीरथी गंगा सिद्धगंधर्वसेविता ।
क्रीडार्थं तापसारण्ये निर्मिता हरिणा पुरा ॥ १२ ॥

ते धन्यास्ते महात्मानो विपाप्मानः सुरूपिणः ।
प्रमदाभिर्जलक्रीडां कुर्युर्गंगाजले तु ये ॥ १३ ॥

देवपत्न्यः— सुरदुंदुभिनिर्घोषः श्रूयते क्वापि शोभनः ।
वीणातालस्वनैर्मिश्रैर्भूषणानांच निस्वनः ॥ १४ ॥

स्फुरत्प्रभामणिशतैर्नीलैः पश्य विवस्वतः ।
बिंबमेतद्दधौ कार्ष्ण्यं लज्जयैव सुखेचर ॥ १५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

कुबेरः— योयं मृदंगनिर्घोषः श्रूयते सहसा महान् ।
सवाद्यभूषणानां च व्यक्तं हरिहरांतिके ॥ १६ ॥
हरस्पृष्टजटाजूटघंटिकाभिरलंकृतः ।
शूली व्याली शिरोमाली नूनमत्रागमिष्यति ॥ १७ ॥
अथ चैव हरिः साक्षाद्यस्मादेषाघनाशिनी ।
तयोर्विहारदेशोयं नूनमत्रागमिष्यति ॥ १८ ॥
स्कंदः— ततस्तस्य वचः श्रुत्वा कुबेरस्य वरस्त्रियः ।
वीक्षमाणा दिशः सर्वास्तिर्यगूर्ध्वमधःस्थिताः ॥ १९ ॥
कुबेरेण प्रेर्यमाणाः प्रेक्षमाणा दिशः स्त्रियः ।
ददृशुर्यन्महद्रूपं तद्वाक्यं श्रूयतां द्विजाः ॥ २० ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये विंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥

अथ एकविंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— कैलासाद्रिं गते रामे जमदग्नेर्वराश्रमे ।
विश्वक्षोभकरं घोरमभवत्कौतुकं महत् ॥ १ ॥
ऋषयः— कीदृशं तदभूत्स्वामिन्परं कौतूहलं प्रभो ।
ब्रूहि तच्छ्रोतुमिच्छामो रेणुकन्याकथामृतं ॥ २ ॥
स्कंदः— ततः कालेन महता रेणुकाघौघनाशिनी ।
बभौ रजस्वला सांबा रामदेवस्य वै शुभा ॥ ३ ॥
ततो दिनत्रयस्यांते गंगायामुदिते रवौ ।
रेणुका स्नातुमगमत्सा दिव्यांबरधारिणी ॥ ४ ॥
दिव्यचंदनदिग्धांगी दिव्याभरणभूषिता ।
स्नात्वा तस्थौ भागीरथ्यां रेणुका स्त्रीभिरावृता ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

सा ददर्श ऋतुस्नाता क्रीडमानं जले शुभे ।
तदा चित्ररथं देवी प्रौढनारीशतावृतं ॥ ६ ॥
दृष्ट्वा तं चारुसर्वांगी विस्मयोत्फुल्ललोचना ।
चिंतयामास भर्तारं जमदग्निं पतिव्रता ॥ ७ ॥
यद्यस्माभिः परिवृतो जमदग्निर्मुनीश्वराः ।
क्रीडत्यस्मिन्जलक्रीडां गंगायां विमले जले ॥ ८ ॥
तदा स्यात्सार्थकं तीर्थमिति सा मनसाब्रवीत् ।
ब्रुवत्येवं तदा देवी जगत्स्था जगदंबिका ॥ ९ ॥
परिधाय दुकूलं तद्वस्त्रं स्नात्वांगनावृता ।
भीता सा त्वरिता भर्तुस्ततः स्वाश्रममागमत् ॥ १० ॥
गृहद्वारे स्थितां दृष्ट्वा जमदग्निः प्रियां शुभां ।
रोषेण महताऽऽविष्टो युगांताग्निसमोभवत् ॥ ११ ॥
एकवीरां महाभागामृषिः प्रस्फुरिताधरः ।
रक्तपर्याप्तनयनः क्रोधादिदमुवाच ह ॥ १२ ॥
जमदग्निः— निर्गच्छ भवनादस्मात्स्वैरिणि त्वं न संशयः ।
मया दुश्चारिणी दुष्टा न त्वं हंतुं स्वयं क्षमा ॥ १३ ॥
अग्निहोत्रस्य कालोयं व्यतीतश्चाभवच्छुभः ।
देवतातिथिपूजा मे बभौ मोघा न संशयः ॥ १४ ॥
त्वं ज्ञातासि मया मूढे नूनं सव्यभिचारिणी ।
नहि मे धर्ममुद्दिश्य भार्या भवितुमर्हसि ॥ १५ ॥
कुलं संप्राप्तया पुण्यं कुले महति जायते ।
अकार्यं किं त्वया कार्यमेव पत्न्या विगर्हितं ॥ १६ ॥
स्कंदः— भर्तुस्तद्वचनं श्रुत्वा रेणुका सा पतिव्रता ।
शनैरुवाच भर्तारं भीता मधुरया गिरा ॥ १७ ॥
एकवीरा— भवंतएव मे नित्यं त्वद्दि तिष्ठंति नापरं ।
मनसापि न वांछामि भवद्भ्योन्यतरं प्रभो ॥ १८ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

मम नारायणः पुत्रः पौत्रो ब्रह्मान्यजंतवः ।
प्रपौत्रास्तेषु कस्मान्मे ह्यभिलाषः प्रवर्तते ॥ १९ ॥
भर्ता मान्यो गुरुः श्लाघ्यो गुरूणां परमो गुरुः ।
तद्दते का गतिः स्वामिन्नारीणामिह जायते ॥ २० ॥
सर्वदेवमयो भर्ता पूज्यः स्त्रीणां गृहे गृहे ।
तस्मिंस्तुष्टे भवेयुस्ते संतुष्टाः पितरः सुराः ॥ २१ ॥
भर्ता नाम परं स्त्रीणां भूषणं भूषणैर्विना ।
न कदाचिद्भवेत्तासां विना भर्त्रा भवेद्दिवि ॥ २२ ॥
भर्ता गुरुः सदा मान्यो भर्ता धर्मः सनातनः ।
भर्तरि प्रीतिमाने वै प्रीताः स्युः सर्वदेवताः ॥ २३ ॥
न कामयेऽहं मनसापि चापरं
पूज्या भवंतो मम विश्वरूपिणः ।
सत्यं मया चोक्तमिदं न चान्यथा
यथोचितं तत्क्रियतां स्वधर्मतः ॥ २४ ॥

इति श्रीस्कांदे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये एकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— तथैवं मधुरेणापि जमदग्निः प्रसादितः ।
वचसा धर्मयुक्तेन रेणुकां कुपितोऽब्रवीत् ॥ १ ॥
जमदग्निः— वधार्हाऽसि न संदेहस्त्वमनार्या सती मम ।
किं ब्रवीषि वचो धर्म्यं कृत्वा कर्म विगर्हितं ॥ २ ॥
इत्युक्त्वा रेणुकां हंतुं जमदग्निर्महातपाः ।
क्रोधेन महताविष्टो ज्येष्ठं पुत्रमथाब्रवीत् ॥ ३ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

वत्स मद्वचनात्तूर्णं रेणुकां व्यभिचारिणीं ।
शिरश्छिध्यविचारेण गृहीत्वा चलतामिव ॥ ४ ॥
इयं दुश्चारिणी दुष्टा कुलधर्मबहिष्कृता ।
प्रत्यक्षेण मया शस्त्रैर्हंतव्या पुत्र नान्यथा ॥ ५ ॥
वसुरुवाच । एतत्तव वचस्तात न करिष्याम्यहं ध्रुवं ।
अस्वर्ग्यं लोकविद्विष्टमधर्म्यं निरयावहं ॥ ६ ॥
कस्तु स्वजननीं हन्यान्मादृशः क्रूरकर्मकृत् ।
रेणुकां तु विशेषेण देवीमव्यभिचारिणीम् ॥ ७ ॥
जनको जननी तीर्थं भुक्तिमुक्तिफलप्रदं ।
पुत्रस्य नापरं किंचित्त्रिषु लोकेषु विद्यते ॥ ८ ॥
दुर्लभा जननी लोके दुर्लभो जनकः प्रियः ।
दुर्लभा साधवस्तात बांधवाश्चातिदुर्लभाः ॥ ९ ॥
एतेषामपि पुत्रस्य निस्नेहा निर्गुणापि सा ।
न दुष्टापि भवेद्वध्या भर्तुश्चापि विशेषतः ॥ १० ॥
स्वगर्भे जननी देवी या धारयति यत्नतः ।
यं पुत्रं स कथं तात मातरं तां जिघांसति ॥ ११ ॥
पिबेद्यस्याः पयो नित्यं पातालाच्च विवर्धति ।
स पुत्रो मातरं हन्यात्तस्माद्दुष्टो न चापरः ॥ १२ ॥
स्कंदः— ततः पुत्रस्य वचनात्क्रोधसंरक्तलोचनः ।
वसुं पुत्रमुवाचेदं जमदग्निर्मुनीश्वराः ॥ १३ ॥
जमदग्निः— पिता मान्यः पिता पूज्यः पिता पुत्रस्य दैवतं ।
न कुर्याद्यः पितुर्वाक्यं रौरवं नरकं व्रजेत् ॥ १४ ॥
जीवतो वाक्यकरणात्प्रत्यब्दं भूरिभोजनात् ।
गयायां पिंडदानाच्च त्रिभिः पुत्रस्य पुत्रता ॥ १५ ॥
इत्युक्त्वा तूर्णमुत्थाय शप्त्वा क्रोधयुतः सुतं ।
जमदग्निर्वसुं तीव्रं पातयामास भूतले ॥ १६ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

शप्तोथ ऋषिणा तेन पपात सहसा भुवि ।
स वसुः प्रथमः पुत्रश्छिन्नमूलइव द्रुमः ॥ १७ ॥
निश्चेष्टो भूतले दीनो रेणुकायास्तदा सुतः ।
पपात मुनिशातप्तः शीघ्रमग्निवसुर्भुवि ॥ १८ ॥
ततस्तं पवनं पुत्रं मुनिर्विश्वावसुं द्विजाः ।
आदिदेश वधे तस्या रेणुकायाः स भार्गवः ॥ १९ ॥
जमदग्निः । वत्स घातय शस्त्रेण निशितेन ममाग्रतः ।
शीघ्रं दुश्चारिणीमेव भक्त्या मद्वचनादिमां ॥ २० ॥
पुत्रः– गुरूणामेव सर्वेषां जननी परमो गुरुः ।
तां हत्वा मातरं पुत्र कां गतिं तात गच्छति ॥ २१ ॥
पितुरभ्यधिका माता गौरवेण प्रशस्यते ।
आत्मानं सृजते गर्भे भर्ता यस्याः सचात्मनः ॥ २२ ॥
जमदग्निः । न जानासि परं धर्ममधर्मं च ममाग्रतः ।
कस्माद्वदसि मूढ त्वं नृशंस पितृनिंदक ॥ २३ ॥
तमप्यपातयच्छीघ्रं भूमावेव मुनीश्वराः ।
पुत्रं विश्वावसुं शप्त्वा वज्राहतमिवाचलं ॥ २४ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रौ रेणुकामाहात्म्ये द्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥

अथ त्रयोविंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः– देवश्रेष्ठौ सुतौ शप्त्वा नष्टसंज्ञौ ततो मुनिः ।
पातयित्वा धरापृष्ठे तयोरनुजमाह्वयत् ॥ १ ॥
बृहत्कण्वमुवाचेदं वचनं क्रोधमूर्छितः ।
वधार्थं चैकवीराया पुत्रं चैव शतक्रतुं ॥ २ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

सत्यसंधोसि धर्मज्ञ गुरुभक्तोसि पुत्रक ।
स्वहस्तेनासिना दुष्टां रेणुकां हंतुमर्हसि ॥ ३ ॥
अहं तव गुरुः पूज्यः पिता मान्यो न संशयः ।
क्षिप्रं घातय मद्भक्त्या रेणुकां व्यभिचारिणीं ॥ ४ ॥
पुत्र उवाच । मनसापि न शक्तोस्मि मातरं हंतुमुत्तमां ।
यस्याः पादाब्जयुगलं नित्यं ध्यायंति योगिनः ॥ ५ ॥
वंदनीया सदा मान्या जननी पापनाशिनी ।
यस्याः संदर्शनादेव पुत्रः पापात्प्रमुच्यते ॥ ६ ॥
इमां गुणवतीं देवीमेकवीरां पतिव्रतां ।
स्वहस्तेन कथं तात हंतुमिच्छामि चासिना ॥ ७ ॥
स्कंदः— तस्यापि च वचः श्रुत्वा चुकोप मुनिपुंगवः ।
त्रिशिखां भृकुटीं चक्रे सुतं प्रति मुनीश्वराः ॥ ८ ॥
अथ शप्त्वा ऋषिः क्रोधान्मध्यमं पुत्रमुत्तमं ।
अग्रतो रेणुकायाश्च पातयामास भूतले ॥ ९ ॥
बृहद्भानुरिति ख्यातं पुत्रमाहूय सत्वरः ।
जमदग्निस्ततः क्रोधादिदं वचनमब्रवीत् ॥ १० ॥
जमदग्निः— कुरुष्व वचनं पुत्र यदि भक्तिर्ममास्ति ते ।
घातयस्व सुतीक्ष्णेन खड्गेनानेन रेणुकां ॥ ११ ॥
विहाय चैकवीरेयं गृहे मां जननी तव ।
ऋतुस्नाता त्वसौ मूढा गंधर्वंप्रति लालसा ॥ १२ ॥
सर्वथेयं निहंतव्या सुदुष्टा व्यभिचारिणी ।
न शक्ष्याम्यग्रतो द्रष्टुमिमां घातय पुत्रक ॥ १३ ॥
पुत्रः— धिगिदं वचनं तात परुषं वक्तुमर्हसि ।
मातेयं जगतोप्येका सा हंतव्या कथं मया ॥ १४ ॥
सुरमौलिभिर्यद् घृष्टं पादाब्जयुगलं सदा ।
नित्यं विधिर्हृदि ध्यायेत्सा हंतव्या कथं मया ॥ १५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

सर्षिद्वीपवनां पृथ्वीं या बिभर्ति कलंकवत् ।
एकवीरा महाभागा सा हंतव्या० ॥ १६ ॥
तामेकां वेदत्रेद्यां च स्वयं ब्रह्मापि रेणुकां ।
चिंतयन्न विजानाति सा हंतव्या० ॥ १७ ॥
रेणुकस्य सुता राज्ञस्तव भार्या महात्मनः ।
एकवीरा महाभागा सा हंतव्या० ॥ १८ ॥
यस्या दानोदकान्नेन तृप्तिं यांति महर्षयः ।
नित्यं सर्वाणि भूतानि सा हंतव्या० ॥ १९ ॥
अद्वैतवादिनां विद्या ह्यानंदकला नु किं ।
कल्पवृक्षस्य शाकेयं सा हंतव्या० ॥ २० ॥
या वंद्या जननी देवी योगिनां हृदयेषु या ।
सर्वभूतयुते युक्ता सा हंतव्या० ॥ २१ ॥
त्यक्ष्यामि देहमिममाशु न संशयोऽत्र
देवीं तु मातरमिमां न तु घातयामि ।
अग्निं विशामि जलधिं च चतुर्विधं वा
तिग्मं पिबामि च विषं जननीं न हन्मि ॥ २२ ॥
तीक्ष्णेन देहमधुना तिलशः करिष्ये
शस्त्रेण मातरमिमां न तु घातयामि ।
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये त्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततस्तस्यापि पुत्रस्य तदेवं वचनं मुनिः ।
श्रुत्वा न्यपातयद्भूमौ तं शप्त्वात्रैव तत्क्षणात् ॥ १ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

सुरश्रेष्ठास्ततः पुत्राश्चत्वारो जमदग्निना ।
शप्ताः सर्वगुणैर्युक्तास्तेऽभवन् भस्मराशयः ॥ २ ॥
ततो हाहाकृताः सर्वे मुनयः सुरचारिणः ।
चिंतामवापुः पश्यंतस्तदृषेश्चरितं महत् ॥ ३ ॥
स शप्तेषु चतुर्ष्वेव पुत्रेषु प्रमृतेषु च ।
जमदग्निर्हरिं रामं दध्यौ कैलाससंस्थितं ॥ ४ ॥
रामरामेति रामेति त्रिभिरुच्चैः स्वयं मुनिः ।
जमदग्निः प्रियं पुत्रं कैलासात्क्षिप्रमाह्वयत् ॥ ५ ॥
सप्लुतस्वरसंयुक्तं पितुः शब्दं मुनीश्वराः ।
रामस्तमशृणोद्वीरः कैलासाचलसंस्थितः ॥ ६ ॥
रामः प्रणम्य तं दृष्ट्वा कैलासपतिमीश्वरं ।
स्कंधे परशुरामो हि धनुर्गृह्य निरैर्बली ॥ ७ ॥
ततः संधाय नाराचानाकृष्य विपुलं धनुः ।
स रामस्तत्क्षणादेव पितुः स्थानं ययौ जवात् ॥ ८ ॥
सकंकणभुजाभ्यां च स्नेहादुत्क्षिप्य मातरं ।
पितरं च परिष्वज्य रामस्तामभ्यवादयत् ॥ ९ ॥
स ददर्श ततो भ्रातॄन् गतासून्पतितान्क्षितौ ।
क्रुद्धं च पितरं रामः प्रसन्नां चैव रेणुकां ॥ १० ॥
करांजलिपुटं कृत्वा विनयेन मुनीश्वराः ।
प्रसाद्यैव च तं रामस्ततो वचनमब्रवीत् ॥ ११ ॥
रामः— तवाद्य वचनात्तात कैलासादागतोस्म्यहं ।
त्वमाज्ञापय मां तूर्णं ब्रूहि किं करवाणि ते ॥ १२ ॥
पितुर्वचनकर्तारः सर्वे ते गुरवो मम ।
त्वं मत्तुल्यो गुरु. साक्षात्स्वयं देवः पिनाकभृत् ॥ १३ ॥
न त्वया सदृशः कश्चित्त्रिषु लोकेषु विद्यते ।
त्वं ब्रह्मा सत्यमोंकारस्त्वमग्निस्त्वं च चंद्रमाः ॥ १४ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

सर्वदेवमयस्त्वं च नास्ति किंचित्त्वया विना ।
ब्रूहि तात यदर्थं मे तूर्णमावाहनं कृतं ॥ १९ ॥
तव तत्संप्रदानाय क्षोभये भुवनत्रयं ।
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये चतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥

अथ पंचविंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततः पुत्रस्य वचनात्संप्रहृष्टतनूरुहः ।
जमदग्निः प्रियं पुत्रं रामं वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥
जमदग्निः— त्वं मे पूर्वं सखा वत्स हरिस्त्रिभुवनेश्वरः ।
स्वर्गे राम सुपुत्रस्त्वं संप्राप्तोसीह भूतले ॥ २ ॥
त्वदृते देह आत्मा च जीवितं च मुधा भवेत् ।
शंभुतेजःसमुद्भूतं ऋषयः सुरकिन्नराः ॥ ३ ॥
ब्रूयुर्मां कश्यपं गंगामदितिं रेणुकामुमां ।
इयं तु जननी राम यस्या गर्भे तवोद्भवः ॥ ४ ॥
अनया स भागीरथ्यां गंधर्वः स्मररूपधृक् ।
अवेक्षित इति ज्ञातं मया भावेन नान्यथा ॥ ५ ॥
देवतातिथिदीनार्ततृप्तिकालोऽनया सुत ।
त्यक्तस्तस्माच्च हंतव्या नूनं नास्त्यत्र संशयः ॥ ६ ॥
त्वमिमां रेणुकां वत्स राम स्वच्छधनुर्धर ।
क्षिप्रं दुश्चारिणीं दुष्टां शस्त्राग्रेणैव घातय ॥ ७ ॥
इत्युक्तः स तदा रामः पित्रा तेन मुनीश्वराः ।
तत्क्षणादेकवीरां तामंबां परशुनाऽच्छिनत् ॥ ८ ॥
ततः पपात सा देवी रेणुका पापनाशिनी ।
निहता ऋषिपुत्रेण छिन्नेव कदली यथा ॥ ९ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ततोंबरात्पुष्पवर्षः सहसा ह्यपतच्छुभः ।
रेणुकायां हतायां च रामदेवस्य मूर्धनि ॥ १० ॥
जमदग्निर्महातेजाः सुतं धर्मभृतां वरं ।
प्रशशंस मुदा रामं भक्तिं दृष्ट्वाऽतुलां तदा ॥ ११ ॥
ऋषिः- रामराम महाबाहो भृगुवंशविवर्धन ।
तव तुष्टोस्म्यहं वत्स ब्रूहि यत्तेऽभिवांछितं ॥ १२ ॥
प्राकृतं नहि मन्ये त्वां पुत्रं गुणवतां वरं ।
धन्योस्मि कृतकृत्योस्मि यस्य मे त्वं सुतो महान् ॥ १३ ॥
यः करोति पितुर्वाक्यं नित्यं मातृहिते रतः ।
स पूज्यो वंदनीयश्च देवानां पितृवद्भवेत् ॥ १४ ॥
त्वं हि सत्यव्रतश्चैव गुरुभक्तिपरायणः ।
अचिंत्योसि न संदेहः सुराणामपि चेश्वरः ॥ १५ ॥
वरं दास्यामि ते राम गुरुभक्तिपरायण ।
तत्त्वं ब्रूहि महाबाहो यत्ते मनसि वर्तते ॥ १६ ॥
रामः- यदि तुष्टोसि मे तात सह मात्रा मुनीश्वराः ।
उत्तिष्ठंत्वनघाः क्षिप्रं भ्रातरो भस्मराशयः ॥ १७॥
इत्युक्तस्तेन रामेण जमदग्निर्महातपाः ।
शीघ्रमुत्थापयामास पुत्रान्क्षिप्त्वाऽमृतेन तान् ॥ १८ ॥
सिक्तास्तेनामृतेनाशु वस्वाद्यास्ते सुतादयः ।
उत्थिताः सहसा दृष्ट्वा पितरं चाभ्यवादयन् ॥ १९ ॥
बाहुभ्यां संपरिष्वज्य स्वांके चारोप्य तान्सुतान् ।
पुनरेव सुतं स्नेहाद्रामं वचनमब्रवीत् ॥ २० ॥
जमदग्निः- अन्यं वरय भद्रं ते यमिच्छसि वरं सुत ।
वांछितं ते प्रदास्यामि यद्यपि स्यात्सुदुर्लभं ॥ २१ ॥
रामः- इयं मे जननी देवी रेणुकाऽव्यभिचारिणी ।
अज्ञात्वा स्ववधं तात क्षिप्रमुत्तिष्ठतु स्वयं ॥ २२ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

यस्याः पादाब्जयुगलं ध्यायंति मुनयः सदा ।
योगिनश्च जगन्मातुस्त्वद्भक्त्या सा हता मया ॥ २३ ॥
तथा मातृवधो घोरो न भविष्यति मे प्रभो ।
मया हतेति मातेयं न जानाति तथा कुरु ॥ २४ ॥
जमदग्निः— यथा वदसि धर्मज्ञ तत्तथा न तदन्यथा ।
क्रोधेनेदं कृतं वत्स दुष्कृतं वै मयाऽशुभं ॥ २५ ॥
स्कंदः— एवमुक्त्वा महातेजा जमदग्निः प्रियं सुतं ।
पीयूषेणाथ तां सिक्त्वा क्षिप्रमुत्थापयत्स्वयं ॥ २६ ॥
सर्वभूषणसंपन्नां सर्वाभरणभूषितां ।
उत्थाय भूतलात्स्वस्था सा पुत्रान्परिषस्वजे ॥ २७ ॥
ततः प्रणम्य तामंबां पंच पुत्रा मनोरमाः ।
पप्रच्छुरमलां देवीं परिष्वज्येदमुत्तमाः ॥ २८ ॥
पुत्रा ऊचुः— मातस्त्वं ब्रूहि केनाथ कारणेन चिरं शुभे ।
पुत्रान्विहाय नः सर्वान्सुप्तासि धरणीतले ॥ २९ ॥
न मुहूर्तमपीच्छामो जीवितं च त्वया विना ।
त्वया जीवंति भूतानि धार्यते च त्वया जगत् ॥ ३० ॥
एतस्मिन्नंतरे तत्र पुष्पवर्षो महानभूत् ।
रेणुकायास्तदा मूर्ध्नि दुंदुभीनां च निःस्वनः ॥ ३१ ॥
दृष्ट्वा तामुत्थितां देवीमृषयः सुरकिन्नराः ।
स्तुवंतो योगिनः सर्वे परं हर्षमुपागमन् ॥ ३२ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये पंचविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अथ षड्विंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततः समुत्थितां देवीमेकवीरां पतिव्रतां ।
ऋषिः सत्कारयामास वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ १ ॥
त्यज देवि प्रिये सर्वं दुःखं दैन्यं च भामिनि ।
भद्रे क्रोशवतादेतत्तव कष्टं मयाकृतं ॥ २ ॥
ध्रुवं गुणवती चासि पुत्रिण्यव्यभिचारिणी ।
पतिभक्तिरता चासि त्वमेव मम वल्लभा ॥ ३ ॥
जननी सर्वदेवानां त्वमेव सकलेश्वरि ।
मया ज्ञातासि सा नूनं वंदनीया पतिव्रता ॥ ४ ॥
इत्युक्त्वा तां परिष्वज्य स्नेहान्मुनिरुदारधीः ।
स्वांके पुत्रैर्वृतां हृष्टो देवीमारोपयत्तदा ॥ ५ ॥
ततस्ते सुरगंधर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
वस्त्रालंकरणैः पुष्पै एकवीरामपूजयन् ॥ ६ ॥
ततः क्रोधमुवाचेदं जमदग्निर्महातपाः ।
क्रोधेन महताऽऽविष्टो मुनिः संसदि संस्थितः ॥ ७ ॥

जमदग्निः— रे रे क्रोध दुराचार क्रूर चांडाल निर्घृण ।
मच्छरीराद्व त्वं गच्छ स्त्रीवधोयं कृतस्त्वया ॥ ८ ॥
पितृमातृवधो नूनं स्त्रीवधश्चापि तिष्ठति ।
बालब्रह्मवधो घोरो भविष्यति न संशयः ॥ ९ ॥
असंभाष्यस्त्वमस्पृश्यः क्रूरः प्राणिवधोद्यतः ।
न कदाचित्त्वया दुष्ट मम कार्यं भविष्यति ॥ १० ॥

स्कंदः— इत्युक्तः स तदा क्रोधः प्रहस्यांतर्गतस्थितः ।
जमदग्निमुवाचेदं वचनं श्लक्ष्णया गिरा ॥ ११ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

क्रोधः— त्रैलोक्यमखिलं ब्रह्मन्वर्तते न मयाविना ।
अहं यज्ञेषु दानेषु संस्थितेषु तपस्विषु ॥ १२ ॥
मयेदं धार्यते विश्वं शीघ्रं संऱ्हीयते प्रभो ।
अहं देवेषु सर्वेषु नास्ति किंचिन्मयाविना ॥ १३ ॥
जमदग्निः— त्वं मत्कलेवराद्दुष्ट नृशंस प्राणिहिंसक ।
क्षिप्रं निर्गच्छ चांडाल त्वया मे न प्रयोजनं ॥ १४ ॥
क्रोधः— त्वच्छरीरान्न गच्छामि सत्यमेतन्मयोदितं ।
भविष्यति तव ब्रह्मन् किंचित्कार्यं मयाग्रतः ॥ १५ ॥
त्यक्तुं नार्हसि मां विप्र न सिद्धिश्च मयाविना ।
जमदग्निः— त्वया रे क्रूर पापिष्ठ न मे किंचित्प्रयोजनं ।
शरीरान्मे विनिर्गच्छ ब्रूहि यत्ते हृदि स्थितं ॥ १६ ॥
स्कंदः— तेनैवमुक्तो ऋषिणा मुनेर्देहान्निरैर्मुदा ।
काककोकिलकृष्णांगः क्रोधस्ताम्रारुणेक्षणः ॥ १७ ॥
नीलकौपीनवासाश्च क्रूरदृष्टिर्भयंकरः ।
करालरूपदेहश्च लंबौष्ठो विकृताननः ॥ १८ ॥
ततः परिलिहन्वक्रं जिव्हया विकृतेक्षणः ।
स ऋषेरग्रतः क्रोधस्तस्थौ दग्धनगोपमः ॥ १९ ॥
ततः करांजलिं कृत्वा नमस्कृत्य मुनीश्वरं ।
प्रविश्योवाच स क्रोधः प्रश्रयावनतो वचः ॥ २० ॥
क्रोधः— अवश्यमेव गंतव्यमिति बुध्याविचिंतितं ।
त्वया तद् ब्रूहि मां सत्यं गच्छाम्यहमसंशयः ॥ २१ ॥
सत्यं सत्यं न चासत्यं नास्ति किंचिन्मया विना ।
सर्वोहं सर्वभूतस्थो देवानामहमीश्वरः ॥ २२ ॥

इति श्रीसह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये स्कंदपुराणे जमदग्निक्रोधसंवादो नाम षड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अथ सप्तविंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— एतद्वचनमाकर्ण्य क्रोधस्तस्य मुनीश्वराः ।
जमदग्निस्ततः शांतः कोपं वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥
जमदग्निः— नृशंस क्रूर पापिष्ठ क्षिप्रं क्रोध ममाश्रमात् ।
निर्गच्छ तव पंथानं प्रोक्ष्यामि कुशवारिणा ॥ २ ॥
क्रोधः— क्वचित्किंचित्त्वया कार्यं भविष्यति तव प्रभो ।
अत्याज्यं मां मुनिश्रेष्ठ न त्वं त्यक्तुमिहार्हसि ॥ ३ ॥
सिध्यंति सर्वकार्याणि क्रोधेन मुनिसत्तम ।
स क्रोधो बलवाञ्छूरः क्रोधो हंति रिपून् रणे ॥ ४ ॥
जमदग्निः— न कदाचित्त्वया कार्यं क्वचित्किंचिद्भविष्यति ।
नूनं निर्गच्छ चांडाल शपामि त्वामसंशयं ॥ ५ ॥
क्रोधः— उत्पन्नोस्मि मुनिश्रेष्ठ त्वं जानासि महेश्वरात् ।
योगिनां संस्थितोस्म्येको देवानां हृदयेष्वपि ॥ ६ ॥
अत्याज्योहं न संदेहः किल्बिषोपि मुनीश्वर ।
न बली मत्समः सत्यं यत्कृत्यं तद्विधीयतां ॥ ७ ॥
जमदग्निः— त्वया क्रूरेण घोरेण त्रैलोक्यमखिलं बलात् ।
मोहितं क्रूर चांडाल शीघ्रं निर्गच्छ मद्गृहात् ॥ ८ ॥
अपकृष्टस्तु तेनैवं निसृतश्च मुहुर्मुहुः ।
ऋषिणा तत्क्षणात्कोपस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ९ ॥
ऋषिः क्रोधेन संत्यक्तो जमदग्निः प्रियान्वितः ।
मुनिभिः संवृतः पुत्रैर्न्यवसच्चाश्रमे सुखी ॥ १० ॥
कैलासमगमद्रामः तृप्तिं स भगवान्मुनिः ।
त्रैलोक्यमखिलं निन्ये रेणुकायाः प्रसादतः ॥ ११ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

रामदेवप्रसादेन कामधेनोः स्वतेजसा ।
त्रैलोक्यभुवने प्राप्ता ख्यातिरत्यद्भुता मुने: ॥ १२ ॥
तस्मिन्नेव ततः काले मुनिः पद्मोद्भवात्मजः ।
नारदो वादयन्वीणां ययौ महिष्मतीं पुरीं ॥ १३ ॥
नर्मदायास्तटे रम्ये नानारत्नैश्च शोभिते ।
पुरी माहिष्मती रम्या गजवाजिसमाकुला ॥ १४ ॥
दृश्यते भवनैः पुण्यैर्देवतायतनैः शुभैः ।
तोरणैर्विविधाकारैः पुरी पुण्यजनाकुला ॥ १५ ॥
तस्यां स हैहयो नाम राजाऽऽसीद्विश्वविश्रुतः ।
बभौ तस्य सुतः श्रीमान् कृतवीर्य इति श्रुतः ॥ १६ ॥
तस्य राकावती नाम कृतवीर्यस्य सा शुभा ।
रूपेणाप्रतिमा भार्या पतिं वचनमब्रवीत् ॥ १७ ॥
राकावती— उदितो हि मनोमोहः कंदर्पः स्मरणापहः ।
नाथ देहि रतिं तूर्णं नोचेत्त्यक्ष्यामि जीवितं ॥ १८ ॥
कृतवीर्यः— शृणु राके त्वया कालः क्रूराणां दैत्यरक्षसां ।
क्षणमेकं प्रतीक्षस्व प्रदोषो वर्तते प्रिये ॥ १९ ॥
कृतवीर्येण तेनैवमुक्तापि स्मरमोहिता ।
न शशाक नियंतुं तं कालं राकावती तदा ॥ २० ॥
ततो रराम सा तेन पतिना सह सुंदरी ।
बलात्प्रदोषसमये तद्वीर्यादसुरोभवत् ॥ २१ ॥
मधुनामाऽसुरः क्षिप्रं प्रविश्यानुपलक्षितः ।
पूर्ववैरं स्मरन्नित्थं राकावत्यामभूत्तदा ॥ २२ ॥
कृतवीर्यात्समुत्पन्नः कार्तवीर्य इति श्रुतः ।
कुमारः करहीनोथ दत्तात्रेयाश्रमं ययौ ॥ २३ ॥
दत्तात्रेयं समाराध्य तपसोग्रेण दैत्यराट् ।
कार्तवीर्यः शिवं ताभ्यां लब्धवान्वरमुत्तमं ॥ २४ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स सहस्रभुजत्वं च तस्मै प्रादान्महेश्वरः ।
दत्तात्रेयोददच्छौर्यमवध्यत्वं द्विजादृते ॥ २५ ॥
ऋषयः– उत्पन्नः स मधुर्दैत्यो यो महीश्वररूपधृक् ।
कृतवीर्यात्कार्तवीर्यः करहीनः कथं बभौ ॥ २६ ॥
स्कंदः– शिखेः पुत्रो बृहद्दत्यां समुत्पन्नो मधुर्यदा ।
तदा सहस्रं पूजानामीश्वरस्य बभंज सः ॥ २७ ॥
दैत्यः क्रुद्धेन गर्भेण तदा शप्तो मुनीश्वराः ।
करहीनो भवस्वेति पूजाध्वंसान्ममासुर ॥ २८ ॥
इति शप्तः स हरिणा ततो दैत्यः स्वयं मधुः ।
चक्रायुधेन चोत्पन्नः कृतवीर्यान्नृपेश्वरात् ॥ २९ ॥
सर्वं निष्कंटकं राज्यं पित्रा दत्तं चकार सः ।
कार्तवीर्यार्जुनो नाम शौर्यशुल्को यतोभवत् ॥ ३० ॥
स सहस्रकरः श्रीमान् माहिष्मत्यां महासुरः ।
कुर्वन्निष्कंटकं राज्यं त्रैलोक्यमजयद्बलात् ॥ ३१ ॥
सुरांस्त्रिविष्टपे जित्वा पाताले दैत्यपन्नगान् ।
नृपान्सर्वान्क्षितौ क्षिप्रं माहिष्मत्यां स्थितः सुखी ॥ ३२ ॥
अथ कालेन महता कर्तुं दिग्विजयं द्विजाः ।
लंकाद्वीपान्निरैश्छीघ्रं रावणः सगणो-बली ॥ ३३ ॥
भ्रममाणो दशग्रीवः कुर्वन्दिग्विजयं ततः ।
स सहस्रार्जुनस्याथ ययौ माहिष्मतीं पुरीं ॥ ३४ ॥
तत्र देवार्चनं यावत् कृतवान्स दशाननः ।
नर्मदायां जलक्रीडां स चक्रे हैहयाधिपः ॥ ३५ ॥
संप्रसार्य करान्पादौ कार्तवीर्यो यदा जले ।
स्थितः पुण्योदकं नद्यास्तदूर्ध्वमगमद् द्विजाः ॥ ३६ ॥
कार्तवीर्यशरीरेण यदूर्ध्वमगमज्जलं ।
तद्दशानन देवानां तूर्णं पूजां समाहरत् ॥ ३७ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

तद् दृष्ट्वा महदाश्चर्यमाहूय सचिवानिदं ।
रावणः स तु पप्रच्छ वचनं सचिवांस्ततः ॥ ३८ ॥
रावणः— नार्मदेयमधः केन निबंधाज्जलमद्भुतं ।
प्रवृद्धमभवत्कस्मात्पश्यंतु त्वरितं भटाः ॥ ३९ ॥
इत्युक्तास्तेन ते सर्वे दशग्रीवेण राक्षसाः ।
पश्येयुर्नर्मदां तावत्पश्येयुर्हैहयाधिपं ॥ ४० ॥
तैस्तु कोसि त्वमित्युक्तः सोब्रवीदर्जुनोस्म्यहं ।
स तु किं कार्यमित्युक्तो रावणात्सोब्रवीदिदं ॥ ४१ ॥
अर्जुनः— नार्मदीये जले रंतुं सुखं स्त्रीभिः समावृतः ।
यूयं के कस्य वा ब्रूत किं कार्यं कर्तुमागताः ॥ ४२ ॥
केन वा प्रेषिताश्चात्र इत्युक्तास्तेऽब्रुवन्भटाः ।
भटाः— लंकेशो मृधि जेतुं त्वां कार्तवीर्यमिहागतः ॥ ४३ ॥
तच्छ्रुत्वाऽमर्षितः शूरः कार्तवीर्योतिसत्वरः ।
आगम्य रावणं दृष्ट्वा क्रोधादिदमुवाच ह ॥ ४४ ॥
अर्जुनः— उत्तिष्ठोत्तिष्ठ शूर त्वं तूर्णं लंकापते मम ।
स्वबाहुबलमद्याजौ दर्शयस्व पराक्रमं ॥ ४५ ॥
इत्युक्तस्तेन लंकेशः शस्त्रास्त्रैर्विविधैर्द्विजाः ।
तत्सहस्रार्जुनं वीरमहनद्गगने स्थितः ॥ ४६ ॥
ततो रोषेण महता कंपयन्भुवनत्रयं ।
कार्तवीर्योथ शस्त्रास्त्रैस्तस्य शस्त्राणि चाच्छिनत् ॥ ४७ ॥
ततो युद्धमभूद्घोरं रावणार्जुनयोर्महत् ।
पश्यतां मुनिदेवानां शस्त्रवृष्टिर्निरंतरं ॥ ४८ ॥
राक्षसास्ते नृपाञ्जघ्नुर्नृपास्ते राक्षसान् रणे ।
रावणार्जुनयोर्युद्धे शस्त्रास्त्रैर्वधकांक्षिणः ॥ ४९ ॥
स सहस्रार्जुनस्तस्य रावणस्याभिनद्बलं ।
राक्षसानां सितैर्बाणैः शलभा इव पावके ॥ ५० ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

निवार्यास्त्राणि तैरस्त्रैः शस्त्रैः शस्त्राणि तं बली ।
विव्याध रावणं बाणैर्विविधैरर्जुनस्ततः ॥ ५१ ॥
सितास्त्रैस्त्र्यंबकान्बाणान्स्वर्णपुंखान्दशाननः ।
छित्वा त्रैण्यंबकैरेव बाणैस्तस्य तमाहनत् ॥ ५२ ॥
तौ रावणार्जुनौ वीरौ युध्यमानौ मुनीश्वराः ।
जग्मतुर्विविधान्देशान्स्वर्गं तोयनिधिं तथा ॥ ५३ ॥
तं भ्राम्य रावणं वीरं कार्तवीर्योतिदुर्जयः ।
माहिष्मत्यां समानीय शंभुशक्त्याऽहनद्रुषा ॥ ५४ ॥
सा शक्तिरतुला तस्य शतघंटाकृतस्वना ।
निर्भिद्य रावणं वीरं पातालमगमज्जवात् ॥ ५५ ॥
शक्तिनिर्भिन्नहृदयः शोणिताक्तः स रावणः ।
मर्दितः पतितो भूमौ वज्राहत इवाचलः ॥ ५६ ॥
रणे निपतितं दृष्ट्वा रावणं राक्षसाधिपं ।
राक्षसा हतशेषास्ते ययुः सर्वे दिशो दश ॥ ५७ ॥
कार्तवीर्यः समुत्पाद्य दोर्भिः शक्तिं द्विजोत्तमाः ।
दशाननस्य हृदयात्तं मंत्रैः समजीवयत् ॥ ५८ ॥
तं समुत्क्षिप्य लंकेशं रथमारोप्य चार्जुनः ।
बध्वा दिगंबरं कृत्वा ययौ माहिष्मतीं पुरीं ॥ ५९ ॥
तां प्रविश्य पुरीं तूर्णं स सहस्रार्जुनो बली ।
भर्त्सयामास तं बध्वा शालस्तंभेऽथ रावणं ॥ ६० ॥
सहस्रार्जुनः— कत्थसे यन्मुधा मूढ शूरोहमिति रावण ।
सोहं सुरारिर्लंकेश तत्सर्वं क्व गतं बलं ॥ ६१ ॥
द्विजोहं तव दासोहं किंकरोहमहं शिशुः ।
एतैर्वचोभिस्ते मुक्तिर्नोचेन्मे न विमोक्ष्यसे ॥ ६२ ॥
स्कंदः— इति निर्भर्त्सितस्तेन कार्तवीर्येण रावणः ।
तूष्णींभूतस्थितस्तत्र व्रीडयावनतोब्रवीत् ॥ ६३ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ततो वसुश्रवास्तत्र जनकश्चतुराननः ।
पुलस्त्यो मुनयो देवाः पुरीं माहिष्मतीं ययुः ॥ ६४ ॥
तानागतांस्ततो दृष्ट्वा स सहस्रार्जुनः स्वयं ।
ब्रह्मादिसुरसिद्धर्षीन्पूजयामास भक्तितः ॥ ६५ ॥
पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैरर्हणैर्विविधैर्नृपः ।
तानभ्यर्च्य मुनीन्देवान् प्रोवाचेदं कृतांजलिः ॥ ६६ ॥
कार्तवीर्यः— किं भवंतः समुद्दिश्य कार्यं किं हृदयेषु वः ।
कथयंतु तदव्यग्राः किमागमनकारणं ॥ ६७ ॥
ब्रह्मोवाच । यदर्थं यत्समुद्दिश्य वयमत्रागताः प्रभो ।
तच्छृणुष्व नृपश्रेष्ठ त्रैलोक्याधिपतेर्जुन ॥ ६८ ॥
अज्ञानतिमिरांधं तमेकमुन्मत्तमातुरं ।
अदृश्यमभवत्तोकं तव पुर्यां श्रुतं मया ॥ ६९ ॥
तस्य शुद्धिस्त्वया कार्या यदि मां मन्यतेऽर्जुन ।
सत्यं त्वमेव जानासि तन्मे त्वं दातुमर्हसि ॥ ७० ॥
अर्जुनः— तस्य कन्याभिधानानि शिशोर्ब्रूहि पितामह ।
यैर्मत्पुर्यां कृता शुद्धिस्तस्य को जनकः कुलं ॥ ७१ ॥
एवं पृष्टश्चतुर्वक्त्रः कार्तवीर्येण भो द्विजाः ।
तूष्णींभूतश्चिरं ध्यात्वा नोत्तरं प्रतिपद्यत ॥ ७२ ॥
तूष्णींभूते ततस्तस्मिंश्चतुरास्ये द्विजोत्तमाः ।
पुलस्त्यः खिन्नवद्वाक्यं प्रोवाचेदं नृपोत्तमं ॥ ७३ ॥
पुलस्त्यः— कस्यापि मंदभाग्यस्य कुले जातो दशाननः ।
रावणो नाम लंकायाः पतिर्दुष्टतमः सदा ॥ ७४ ॥
तस्याद्य स्वयमेव त्वं कुरु शुद्धिं नृपेश्वर ।
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा पुलस्त्यस्य स हैहयः ।
दूतान्सहस्रशो मिथ्या प्रतारन्वाक्यमब्रवीत् ॥ ७५ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

हैहयः— शिशुं पितामहस्येह पुरे पृच्छ कथंचन ।
प्रनष्टं वा निबद्धं वा सुप्तं वा मृतमेव वा ॥ ७६ ॥
ते सहस्रार्जुनेनाथ कौतुकात्सचिवा त्वरं ।
आदिष्टा शिशुशुध्यर्थं चुक्रुशुस्तत्पुरे भृशं ॥ ७७ ॥
सचिवाः— अज्ञानमल्पकं बालमभिधानविवर्जितं ।
यैः श्रुतं दृष्टमस्माकं कथयंत्विह ते जनाः ॥ ७८ ॥
ते दंड्याश्चैव वध्यास्ते राज्ञः पुरनिवासिनः ।
नष्टं धृत्वा परापत्यं लोभान्न कथयंति ये ॥ ७९ ॥
सिंहासनोपविष्टस्तु कार्तवीर्यः प्रहस्य सः ।
ब्रह्मणे दर्शयामास बद्धं नग्नं च रावणं ॥ ८० ॥
ब्रह्मादींस्तान्सुरान्दृष्ट्वा ऋषीन्सर्वान्स रावणः ।
व्रीडितः प्रसभं दीनः स स्तंभांतरितो बभौ ॥ ८१ ॥
ततः स्वयं प्रहस्याशु समुत्थाय वरासनात् ।
निगडादीन्नृपो बंधान् रावणस्यासिनाऽच्छिनत् ॥ ८२ ॥
धात्रे सत्कृत्य सन्मान्य रावणं हैहयाधिपः ।
वस्त्रालंकरणाद्यैस्तं तस्मै दानमिवाददत् ॥ ८३ ॥
प्रभग्नं रावणं दृष्ट्वा प्रहृष्टं हैहयाधिपं ।
स्वयं व्रीडान्वितो ब्रह्मा प्रोवाचेदं कृतांजलिः ॥ ८४ ॥
ब्रह्मोवाच— कृष्णकंबोर्यथाच्छस्य कंबोरंतरमुच्यते ।
कार्तवीर्यस्य शूरस्य तद्रावण तवांतरं ॥ ८५ ॥
यथा स्यंदनिकायास्तु क्षीराब्धेरंतरं महत् ।
सहस्रार्जुनबाहोस्तदंतरं तव रावण ॥ ८६ ॥
यथा पुष्करवृक्षस्य पारिजाततरोः श्रुतं ।
तदंतरं दशग्रीव कार्तवीर्यस्य ते महत् ॥ ८७ ॥
जात्यश्वखरयोर्दृष्टं यथा काकसुपर्णयोः ।
महाश्चर्यमिदं मूढ दशास्य शृणु मे वचः ॥ ८८ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

कार्तवीर्येण यद्युद्धे त्वं बद्धोसि दिगंबर ।
प्रतिग्रहं गृहीतोस्मि त्वं मया कुलपांसनः ॥ ८९ ॥
किं व्रीडयाऽनया वत्स देवत्वं मयि तिष्ठति ।
अहं पद्मोद्भवः पूज्यः सुरश्रेष्ठो न रावण ॥ ९० ॥
ननु त्वं सांप्रतं विद्धि त्वत्कृतेऽहं प्रतिग्रही ।
किं किं रावण बालिश कृतमहो मूढ त्वयेदं महद्
दुःखं मत्कुलपांसनात्र बहुना किं त्वं कियत्ते बलं ।
नो जानासि सहस्रबाहुमतुलं त्रैलोक्यनाथं नृपं
यो दैत्यः स मधुः स एव बलवान् श्रीकार्तवीर्योर्जुनः ॥ ९१ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये रावणपराजयो नाम सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥

अथ अष्टाविंशतितमोऽध्यायः ।

स्कंदः— पितामहस्य वचनमाकर्ण्य स दशाननः ।
व्रीडान्वितश्चिरं ध्यात्वा न किंचित्प्राह तं वचः ॥ १ ॥
पुलस्त्यः—किं लंका सुरदेवदुर्जयपुरी प्राकारयंत्रान्विता
किं त्वद्बाहुबलं तथा प्रतिहतं सामर्थ्ययुक्तोसि किं ।
किं शस्त्रं तव दुर्निवार्यमतुलं पौलस्त्यवाशांतक
त्वं किं हैहयवंशमंडनममुं जेतुं समर्थो रणे ॥ २ ॥
नहि तं खलु पश्यामि त्रिषु लोकेषु रावण ।
गृहीतशस्त्रं समरे जेष्यते योर्जुनं रणे ॥ ३ ॥
इति निर्भर्त्सितं तत्र रावणं चतुराननः ।
दृष्ट्वाऽर्जुनं प्रशंस्याथ गमने चाकरोन्मतिं ॥ ४ ॥
ततस्तं प्रस्थितं दृष्ट्वा स सहस्रकरोर्जुनः ।
करांजलिपुटं कृत्वा ब्रह्माणमिदमब्रवीत् ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अर्जुनः— पद्मोद्भव न ते तुल्यः कश्चिदस्त्यमितप्रभः ।
त्रिषु लोकेषु यस्यैते पुलस्त्याद्याः सुतोत्तमाः ॥ ६ ॥
विग्रहं मा कुरु त्वं हि बलिभिः सह रावणं ।
बलिभिर्विग्रहं कुर्वन् क्षिप्रं नाशमवाप्स्यसि ॥ ७ ॥
इत्युक्त्वा ब्रह्मणे दत्त्वा कार्तवीर्यो दशाननं ।
लंकां प्रस्थापयामास तं शिक्षाप्य द्विजोत्तमाः ॥ ८ ॥
तं प्रस्थाप्य ततो ब्रह्मा रावणं जनकान्वितं ।
लंकां स्वभुवनं सर्वैर्द्विजैः सार्धं ययौ जवात् ॥ ९ ॥
एवंप्रभावो दैत्येंद्रः कार्तवीर्यः स वीर्यवान् ।
येनावमानितः संख्ये रावणः सगणो द्विजाः ॥ १० ॥
सिंहासनोपविष्टं तं ब्रह्मपुत्रोथ नारदः ।
स्वस्तीत्युक्त्वार्चितो राजा कार्तवीर्यं वचोब्रवीत् ॥ ११ ॥

नारदः— शृणु किंचिन्नृपश्रेष्ठ हैहयाधिपते प्रभो ।
तत्प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं कस्यचित्तदृषेः शुभं ॥ १२ ॥
राजन्त्रैलोक्यराज्यांते तावल्लक्ष्मीस्तवातुला ।
यावन्न दृश्यते पुण्यो जमदग्नेर्वराश्रमः ॥ १३ ॥
तावदेताः स्त्रियः सर्वास्तन्व्यंग्यः कमलाननाः ।
यावन्न दृश्यते देवी रेणुकाऽघौघनाशिनी ॥ १४ ॥
त्रैलोक्यमखिलं यस्याः प्रसादाद्धैहयाधिप ।
दानमानोदकान्नाद्यैरतुलां तृप्तिमागमत् ॥ १५ ॥
तस्याश्रमो नृपश्रेष्ठ तापसैरुपशोभितः ।
अनेकभूतसंघैश्च सेवितस्त्वघनाशनः ॥ १६ ॥
जमदग्नेरहं तस्मादाश्रमादागतोस्म्यहं ।
राजन्त्वद्दर्शनाकांक्षी तत्पृष्टोसि व्रजाम्यहं ॥ १७ ॥
एवं ब्रुवाणं देवर्षिं नारदं हैहयाधिपः ।
प्रणम्याभ्यर्च्य विधिवत्ततः प्रस्थापयद् द्विजाः ॥ १८ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स तु प्रस्थापितस्तेन कार्तवीर्येण नारदः ।
पश्यतस्तस्य भगवांस्तत्रैवांतरधीयत ॥ १९ ॥
स सहस्रार्जुनः श्रुत्वा नारदाच्चरितं महत् ।
जमदग्नेर्निरैद्द्रष्टुं क्षिप्रमाश्रममुत्तमं ॥ २० ॥
सपुत्रबंधुभृत्यैस्तैः सर्वसेनासमावृतः ।
मृगयां पर्यटन्भूपस्तमृषेराश्रमं ययौ ॥ २१ ॥
स मृगान्महिषान्क्रोडान् सृगालान्शशकान्बहून् ।
जघान जमदग्नेस्तानाश्रमे हैहयाधिपः ॥ २२ ॥
ततस्ते कार्तवीर्येण सर्वे क्रोडादयो मृगाः ।
हन्यमानाः शरैस्तीक्ष्णैः क्रोशंतः पतिताः क्षितौ ॥ २३ ॥
उत्पतंतः पतंतश्च दनंतो भैरवान् रवान् ।
शृण्वतः कार्तवीर्येण जमदग्नेर्हता मृगाः ॥ २४ ॥
हन्यमानान्हतान् श्रुत्वा गतासून्पतितान्पशून् ।
तेनार्जुनेन न क्रोधं जमदग्निर्महातपाः ॥ २५ ॥
नृपं तमागतं श्रुत्वा परं हर्षमुपागमत् ।
सोपि तस्याश्रमं दृष्ट्वा जमदग्नेर्महात्मनः ॥ २६ ॥
तं त्रैलोक्याधिकं पुण्यं राजा विस्मयमागमत् ।
अहो किमेतदाश्चर्यमद्भुतं प्रतिभाति मे ॥ २७ ॥
अत्राश्रमे ह्यवैराणि दृश्यंते श्वापदानि किं ।
दिव्यरत्नप्रभाभासः फलपुष्पसमन्विताः ॥ २८ ॥
दृश्यंते तरवः सर्वे जमदग्नेर्वराश्रमे ।
एतैर्महद्भिरव्यग्रैस्तापसैरुपशोभितः ॥ २९ ॥
आश्रमो द्विजशालाभिर्वन्हिकुंडैरलंकृतः ।
स्कंदः— एवं तमाश्रमं दृष्ट्वा विस्मयोत्फुल्ललोचनः ॥ ३० ॥
प्रशंस्य चार्जुनः श्रीमानिदं वचनमब्रवीत् ।
पश्यंतु सचिवाः सर्वे मंत्रिभिः सर्वतो द्विजाः ॥ ३१ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

जमदग्नेर्महद्रम्यं निवासस्थानमुत्तमं ।
इत्यादिष्टास्ततस्तेन मंत्रिभिः सचिवास्तदा ॥ ३२ ॥
विश्रामस्थानमेकं तत्पश्येयुर्भार्गवाश्रमे ।
मंत्रिणः– रमणीयमिदं स्वामिन्नाश्रमस्थानमुत्तमं ॥ ३३ ॥
आश्रमस्तापसानां हि विश्रामः क्रियते कथं ।
सर्वत्र ह्यग्निशालाभिः सर्वतस्तापसान्वितः ॥ ३४ ॥
जमदग्नेरयं पुण्यो दृश्यते ह्याश्रमः प्रभो ।
वेदशास्त्रपुराणानि पठद्भिर्ब्रह्मवादिभिः ॥ ३५ ॥
आश्रमे जमदग्नेस्तत्किंचिद्राजन्न शुश्रुमः ।
इति श्रीस्कांदे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये अष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥

अथ एकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः– मंत्रिभिस्त्वेवमुक्तोसौ हैहयाधिपतेर्द्विजाः ।
अनादृत्य च तद्वाक्यं न निरैराश्रमाद्बहिः ॥ १ ॥
मृगयामटमानस्तु सबलः सहवाहनः ।
जमदग्नेर्नृपः श्रांतश्चक्रे विश्राममाश्रमे ॥ २ ॥
ससैन्यमर्जुनं वीरं ससुतामात्यबांधवं ।
स ददर्श महातेजा जमदग्निर्मुनीश्वरः ॥ ३ ॥
तमागतमभिप्रेक्ष्य राजानं मुनिसत्तमः ।
एकवीरां प्रहर्षेण जमदग्निर्वचोऽब्रवीत् ॥ ४ ॥
ऋषिः– आगतोयं महाभागो देवीभूतस्तवाश्रमं ।
मृगयामटमानस्तु परिश्रांतो न संशयः ॥ ५ ॥
हैहयाधिपतिर्वीरः कंदर्प इव मूर्तिमान् ।
देवि यत्करणीयं ते नृपायातिथये गृहे ॥ ६ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

तच्छीघ्रं ब्रूहि जानासि धर्ममत्र त्वमेव च ।
रेणुका— अभ्यागतोतिथिर्मान्यः पूजनीयो विशेषतः ॥ ७ ॥
स्वागतेनार्हणीयोयं स्वामिन्नद्य भवेद्ध्रुवं ।
अर्हणीयोर्जुनः श्रीमानयं धर्मो गृहाश्रमे ॥ ८ ॥
क्षुधितः सगणो राजा पूजनीयो न संशयः ।
शीघ्रमाहूयतां स्वामिन्नन्नैरुच्चावचैरपि ॥ ९ ॥
दास्यामि भोजनं राज्ञे ससैन्यायादरेण च ।
इति श्रीस्कांदे सह्याद्रौ रेणुकामाहात्म्ये एकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥

अथ त्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः—इत्युक्तः स तया देव्या जमदग्निर्महेश्वराः ।
शीघ्रमागम्य राजानमिदं वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥
ऋषिः— स्वागतं ते नृपश्रेष्ठ ह्येहि शीघ्रं ममाश्रमे ।
सगणेन त्वया कार्यं भोजनं मद्गृहे नृप ॥ २ ॥
राजोवाच । विप्राणां भोजनं श्रेष्ठं राज्ञो भोजनमादरः ।
किं तद्विशिष्यते तस्मात्कर्तव्यं त्वद्गृहे मया ॥ ३ ॥
पवित्रं कर्तुमात्मानमागच्छामि तवाश्रमं ।
ऋषिः— तापसानां गृहे स्वामिन्कंदमूलफलानि च ॥ ४ ॥
नित्यमेव हि भोज्यानि नान्यान्यन्नानि भूपते ।
कंदमूलफलैरेव स्वामिन्नो देहि भोजनं ॥ ५ ॥
एवमुक्त्वा तु राजानं जमदग्निः स्वमाश्रमं ।
आगम्य रेणुकां देवीमिदं वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥
देवि त्वं पाकनिष्पत्तिं कुरु तूर्णं शुभानने ।
अस्मिन्नेव क्षणे स्नात्वा क्षिप्रमेष्याम्यहं शुभे ॥ ७ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

आदरेण मया राजा प्रार्थितः सगणोर्जुनः ।
ध्रुवमेष्यत्पदं देवि भोजनार्थं तवाश्रमं ॥ ८ ॥
देवी— कृतमेव मया पूर्वं प्रसादाद्वो न संशयः ।
अन्नपानादिकं किंचित्क्षिप्रमेवावधार्यतां ॥ ९ ॥
स्कंदः— एवमुक्तस्तया देव्या जमदग्निर्मुदान्वितः ।
स्नातुं भागीरथीं गंगां स जगाम द्विजैर्वृतः ॥ १० ॥
ततो मध्यंदिने प्राप्ते राज्ञाऽऽदिष्टैर्मुनीश्वराः ।
चारितं तद्गृहं चारैः क्षुत्पिपासार्दितैस्तदा ॥ ११ ॥
समाहूय ततश्चारानपृच्छ स नृपेश्वरः ।
राजा— जमदग्नेर्गृहं रम्यमन्नानि सुरभीणि च ॥ १२ ॥
भवद्भिः कानि दृष्टानि मृदून्यन्नानि तद्गृहे ।
गोमहिष्यादिकं यच्च मुनेस्तत्ख्यायतां खलु ॥ १३ ॥
चाराः— न पाकपरिणामोस्ति नाग्निधूमोपि दृश्यते ।
न फलान्यपि राजेंद्र तेनावहसितोसि किं ॥ १४ ॥
न धान्यानि गृहे तस्य गौरेकैव हि विद्यते ।
सर्वथा नास्ति संदेहो वंचितोसि महर्षिणा ॥ १५ ॥
अत्रांतरे महातेजा जमदग्निर्मुनीश्वराः ।
भक्त्या स्नात्वा च गंगायां क्षिप्रं स्वाश्रममागमत् ॥ १६ ॥
मुनिः संमार्जनं कृत्वा देवानभ्यर्च्य भक्तितः ।
कामधेनुमुपागम्य सर्वान्कामानयाचत ॥ १७ ॥
ऋषिः— देहि देवि नमस्तेऽस्तु सर्वान्कामान्ममाधुना ।
त्वत्प्रसादान्मया राज्ञे कर्तव्यं स्वागतं हि वै ॥ १८ ॥
स्वामिनींद्रेण दत्तासि मातर्मे सुरवंदिनि ।
देवतातिथितृप्त्यर्थमानीतासि त्रिविष्टपात् ॥ १९ ॥
तेनैवं प्रार्थिता देवी सर्वान्कामान्हृदि स्थितान् ।
यथेप्सितान्ततः कामान् प्रादात्तस्मै महर्षये ॥ २० ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

उच्चावचानि चान्नानि शाकानि विविधानि च ।
चैलकांबलवेश्मानि साऽददज्जमदग्नये ॥ २१ ॥
ततस्तानानयत्तूर्णमेकवीरा स्वमाश्रमं ।
दध्यर्णवाज्यकुंडानि क्षीरार्णवगुडार्णवः ॥ २२ ॥
सुरास्ते ऋषयः सर्वे सिद्धविद्याधरादयः ।
देव्यादिष्टास्ततोन्नादि दातुमभ्युद्यताऽभवन् ॥ २३ ॥
सुबहूनि वरान्नानि वस्त्राण्याभरणानि च ।
भोजनानि विचित्राणि भोज्यपात्राणि चैव सा॥ २४ ॥
कामधेनुस्ततः प्रादात्तस्मै हृष्टा महात्मने ।
स्कंदः– एतस्मिन्नंतरे शीघ्रं मध्यं प्राप्ते दिवाकरे ॥ २५ ॥
जमदग्निः शुचिर्भूत्वा कार्तवीर्यं समाह्वयत् ।
सकरांजलिमादाय विनयेनाभिगम्य च ॥ २६ ॥
तमाहूयार्जुनं श्रीमान्मुनिः स्वाश्रममागमत् ।
तेनाहूतोथ ऋषिणा सभार्यः सगणस्त्वरन् ॥ २७ ॥
ऋषेस्तस्याश्रमं पुण्यं कार्तवीर्यार्जुनो ययौ ।
पाद्यार्घ्याचमनीयाद्यैर्नृपं संपूजयदृषिः ॥ २८ ॥
स्वगृहे भोजनं प्रादाज्जमदग्निः प्रियान्वितः ।
सुरभीणि ततोन्नानि पानानि विविधानि च ॥ २९ ॥
भुंजन्ददर्श रत्नानि वस्त्राण्याभरणानि च ।
तानि दृष्ट्वा तथान्नानि कामधेनुं च रेणुकां ॥ ३० ॥
सुंदरां सगणो भुंजन् राजा विस्मितमानसः ।
अहोरूपमहो धैर्यमहो सौंदर्यमुत्तमं ॥ ३१ ॥
अहो गंभीरता चास्यास्तुल्या स्त्री नापरा क्वचित्।
सुरगंधर्वसिद्धास्ते संति सर्वे महर्षयः ॥ ३२ ॥
तेषामातिथ्यसामर्थ्यं नेदृशं दृष्टमद्भुतं ।
तपसा यशसा कीर्त्या चातिथ्येनेदृशेन च ॥ ३३ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

जमदग्ने न ते तुल्यस्त्रिषु लोकेषु विद्यते ।
किं ते मंत्रफलं स्वामिन्नाहोस्वित्तपसो बलं ॥ ३४ ॥
किमिंद्रजालविद्येयं किं वा त्रैलोक्यमोहनं ।
केन सिद्धेन देवेन तवैताः सर्वसिद्धयः ॥ ३५ ॥
दत्ताः समृद्धयो यस्माद्बभूवुस्तव मंदिरे ।
कामधेनुरियं शश्वच्चिंतामणिरयं मुने ॥ ३६ ॥
कल्पवृक्षादिकं किंचित्कथं प्राप्तोसि शंस मे ।
जमदग्निः– शृणु राजन्यथा सर्वं प्राप्तोस्म्यहमरिंदम ॥ ३७ ॥
कदाचिदाश्रमं द्रष्टुमागतः पाकशासनः ।
तेन मेऽतिथिपूजार्थमियं धेनुः समर्पिता ॥ ३८ ॥
अस्याः प्रसादादातिथ्यं मया तव कृतं प्रभो ।
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥३० ॥

अथ एकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः– एवं निर्वर्ण्य तां देवीं कामधेनुं च सत्वरः ।
उत्तस्थौ स नृपो भुक्त्वा तदन्नममृतोपमं ॥ १ ॥
पश्यमानस्तदा राजा कामधेनुं मुहुर्मुहुः ।
निषसादासने रम्ये निःश्वसन्नुरगो यथा ॥ २ ॥
विधिवद्भोजनं दत्वा राज्ञे तस्मै मुनीश्वराः ।
प्रादाद्वस्त्राणि दिव्यानि रत्नान्याभरणानि च ॥ ३ ॥
ऋषिणा तेन दत्तानि न जग्राह तदाऽर्जुनः ।
ततः प्रव्यथितोत्यर्थं जमदग्निः प्रियान्वितः ॥ ४ ॥
शिरस्यंजलिमादाय प्रार्थयामास तं नृपं ।
जमदग्निः– कृपां कुरुष्व मे राजन्नातिथ्यं सफलं कुरु ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

मद्गृहाणार्हणं प्रीत्या त्वं हि ज्ञानविदां वरः ।
स्कंदः— इत्येवं प्रार्थितस्तेन मुनिना हैहयाधिपः ॥ ६ ॥
कामधेनुमभीप्सन्वै मुनिं वचनमब्रवीत् ।
राजोवाच । तवायुतं गवां ब्रह्मन्दोग्ध्रीणां हेमवर्चसां ॥ ७ ॥
प्रयच्छामि न संदेहः कामधेनुं प्रयच्छ मे ।
ऋषिः— कामधेनुमिमां राजन् पुराणीं सुरवंदिनीं ॥ ८ ॥
किं प्रार्थयसि दीनां हि त्वन्यत्प्रार्थयतां विभो ।
राजा— राज्यार्थं ते प्रदास्यामि सत्यमेव मयोदितं ॥ ९ ॥
कामधेनुमिमां देहि नान्यदिच्छामि किंचन ।
ऋषिः— देवतातिथितृप्त्यर्थं मम दास्यात्पुरंदरः ॥ १० ॥
कामधेनुं मुनिश्रेष्ठाः सत्यमेतन्न संशयः ।
नित्यमस्याः पयो वन्हेर्गोमयं गृहमार्जनं ॥ ११ ॥
पवित्रार्थं च गोमूत्रं कथं तां धेनुमिच्छसि ।
राजोवाच । इयं त्वातिथये ब्रह्मन् वंचनीया न गौर्मम ॥ १२ ॥
प्रीतियोगेन दातव्या नान्यदिच्छामि किंचन ।
दुर्वासाः— किं प्रार्थयसि भूपः सन् जमदग्निं मुनीश्वरं ॥ १३ ॥
त्वयैव विप्रमुख्येभ्यो दातव्यं दानमुत्तमं ।
ब्राह्मणाश्च सदा रक्ष्याः सापराधाश्च राजभिः ॥ १४ ॥
ब्राह्मणा हि विषं घोरं संतानक्षयकारकं ।
ब्राह्मणो हि विषं घोरं सहस्रार्जुन मा पिब ॥ १५ ॥
सहस्रार्जुनः— यद्यप्येवं मुनिश्रेष्ठ तथाप्येका च गौर्मम ।
दातव्या प्रीतियोगेन देव्या च जमदग्निना ॥ १६ ॥
जमदग्निः— श्रुतमेव त्वया देवि कार्तवीर्यस्य भाषितं ।
यन्मे धेनुं प्रयच्छामि किं ते मनसि वर्तते ॥ १७ ॥
देवी— किंचित्कार्यं समुद्दिश्य कार्तवीर्येण गौः प्रभो ।
प्रार्थिता किं मया वाच्यं यतोयं गृहमागतः ॥ १८ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

गृहागतायातिथये कृतातिथ्याय धर्मतः ।
न चातिविप्रियं कर्तुमयुक्तं दुष्टभाषणं ॥ १९ ॥

राजा— सर्वं निष्कंटकं राज्यं तव दास्याम्यहं मुने ।
कामधेनुमिमां देहि बहुना किं प्रयोजनं ॥ २० ॥

स्कंदः— कार्तवीर्यस्य तद्वाक्यमाकर्ण्य ऋषयोऽमलाः ।
विषादमगमन्सर्वे शल्यविद्धा मृगा इव ॥ २१ ॥
ततोत्थायासनाद्धीमानृचीको वाक्यमब्रवीत् ।
जमदग्नेश्च तां धेनुं प्रार्थयंतं तमर्जुनं ॥ २२ ॥

ऋचीकः— मैवं ब्रूहि नृपश्रेष्ठ किं त्वं धेन्वा करिष्यसि ।
अक्रोधनः शुचिः शांतो मुनिर्ज्ञानविदां वरः ।
जमदग्निर्नृपश्रेष्ठ तस्य धेनुं किमिच्छसि ॥ २३ ॥

राजा— मुधा ते भाषितं विप्र गौतमीया यथा तथा ।
द्विधा शापभयाद्विप्र त्रासिता सा न तद्भवेत् ॥ २४ ॥

विश्वामित्रः— यद्बलात्पौरुषं राजन् विप्राणामस्ति तेजसा ।
तन्निदर्शनमत्युग्रं शृणु किंचिद्ब्रवीमि ते ॥ २५ ॥
तुरंगं मृगयत्पूर्वं त्रैलोक्ये सगरान्वयः ।
ज्वलत्कपिलकोपेन प्राप्तो वै भस्मराशितां ॥ २६ ॥

अर्जुनः— द्रक्ष्यंतु मुनयः सर्वे तेऽपि सर्वे सुरासुराः ।
एकतो मद्बलं धेनुं मुनेर्नेष्याम्यहं बलात् ॥ २७ ॥

अगस्त्यः— निदर्शनमिदं राजन् विप्राणां तन्महात्मनां ।
सामर्थ्यं यत्प्रवक्ष्यामि शृणुष्व त्वमथाद्भुतं ॥ २८ ॥
वेणुर्यैरवनीपतिस्त्वकुशली जातो वसुः पातितो
दुष्टश्चेष्टितविग्रहेण नहुषो रोषात्सशापोक्षितः ॥ २९ ॥
यत्कोपाद्बलवानलोद्भुतमुखस्त्रैलोक्यभुग् वै विभो
कस्तान्ब्राह्मणपुंगवानगणयन्गंता सुखं भूपतिः ॥ ३० ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

राजा— नृपान्नृपाः प्रशंसंति विप्रान्विप्रा न संशयः ।
ब्राह्मणादित्रयो वर्णास्ते राज्ञामनुवर्तिनः ॥ ३१ ॥
दानशूराश्च राजानः क्षत्रशूराः सदा युधि ।
ब्राह्मणानां च किं शौर्यं तेजोदानबलादिकं ॥ ३२ ॥
दुर्वासाः— भार्या भृगोर्भाग्यवती पुलोमा
सा दैत्यदृष्टे भयविव्हलांगी ।
मुमोच गर्भं स च जायमानश्
चक्रे गतासुं च्यवनोरिमाशु ॥ ३३ ॥
अर्जुनः— पश्यंतु मुनयः सर्वे जमदग्नेर्गृहाश्रमं ।
अभ्यागताय यद्धेनुं पुराणीं न प्रयच्छति ॥ ३४ ॥
कामधेनुमिमां तूर्णं भवद्भिर्मे मुनीश्वराः ।
जमदग्निस्तथा वाच्यो यथा त्दृष्टः प्रयच्छति ॥ ३५ ॥
वसिष्ठः— नैष धर्मस्तव प्रोक्तो यद्बलादर्जुन त्विमां ।
नेतुमिच्छसि धेनुं त्वं मुनेर्नाशमवाप्स्यसि ॥ ३६ ॥
शूले त्वज्ञातप्रोतस्त्वं चोरश्चोरशंकया ।
मांडव्यो दंडयामास दंडिनं च सुजन्मना ॥ ३७ ॥
अर्जुनः— चैलरत्नानि कांताश्च गोमहिष्यादिकं द्विजाः ।
गृहागतेभ्यो राजभ्यस्तद्दातव्यं द्विजैर्मुदा ॥ ३८ ॥
धेनुरत्नमिदं दिव्यं दातव्यं मुनिना मम ।
यदीच्छेदभयं विद्वान् तूर्ष्णींभूतः कथंचन ॥ ३९ ॥
बहुना किमिमां धेनुं यदि मे न प्रयच्छति ।
भवद्भिः सह तस्याथ मुनेर्नाशो भविष्यति ॥ ४० ॥
इति श्रुत्वा वचो राज्ञस्त्वेकवीराऽघनाशिनी ।
प्रहस्य वचनं प्राह नृपं मधुरया गिरा ॥ ४१ ॥
एकवीरा— त्रैलोक्यनाथ धर्मज्ञ हैहयाधिपते प्रभो ।
विप्रनाशवचो युक्तं नैव त्वय्युपपद्यते ॥ ४२ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ब्राह्मणा हि महात्मानो येषां चरणरेणुभिः ।
विपदो विपदं यांति संपदो यांति संपदं ॥ ४३ ॥
विप्रप्रीत्याऽस्मि सुप्रीता पूजितस्तद्धि पूजितैः ।
विप्रे दानाच्च मे दत्तं मानो मे विप्रमानतः ॥ ४४ ॥
तद्धितं मद्धितं सर्वं तत्कृतं मत्कृतं भवेत् ।
तन्मतं मन्मतं राजंस्तदरिर्मदरिर्भवेत् ॥ ४५ ॥
अमरनरतिरश्चां मूर्तयो ये द्विजाश्च
त्रिजगदवनहेतोः संचरंति त्रिसंध्यं ।
जनयति परितोषं तासु मे ब्रह्ममूर्ति
स्त्रिगुणविकृतसृष्टः सात्त्विकी सोभिवंद्यः ॥ ४६ ॥
स्कंदः— एतद्वचनमाकर्ण्य रेणुकायाः सुरर्षयः ।
विश्वप्रीतिकरं धर्म्यं परां प्रीतिमुपागमन् ॥ ४७ ॥
तत्पीयूषमिदं स्वादु ह्यमेयं रेणुकावचः ।
न जग्राहार्जुनो रोषान्मृत्युकाल इवौषधं ॥ ४८ ॥
गौतमः— शृणुष्व नृपशार्दूल द्विजसामर्थ्यमुत्तमं ।
येषां सचिन्हमद्यापि चरित्रमनुमीयते ॥ ४९ ॥
लक्ष्मीपीनपयोधरस्थललुठन्मुक्तालतामालिका
लीलालंकृतचारुवक्षसि यदा निद्राजुषि श्रीपतौ ।
एकः कश्चिदुपागमद् द्विजवरो दौवारिकैर्वारितः
श्रीवत्सः स्वपदा जघान हृदि तद्देवस्य लक्ष्माभवत्॥५०॥
अर्जुनः— किं गौतम मुधा सर्वे मां वक्ष्यंति महर्षयः ।
कामधेनुमिमां तूर्णं जमदग्ने प्रयच्छ मे ॥ ५१ ॥
मांडव्यः— आतापिर्यः सवातापि च सुरमुनिद्वेषिणा बिल्वलश्च ।
श्रीनेतान्यश्चखाद प्रसरितवदनः स्तूयमानः सुराद्यैः ।
कुंभादुद्भूतमूर्तिश्चुलकविलुलितं वारिधेर्वारि पीत्वा ।
चक्रे पेयं पयोधेः शृणु नृपतिवर प्रागगस्त्यो मुनींद्रः॥५२॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्कंद:— इत्याकर्ण्य मुनिश्रेष्ठाः कार्तवीर्यस्त्वरान्वितः ।
जमदग्निमिदं वाक्यमुवाचातिरुषान्वितः ॥ ५३ ॥
सर्वं निष्कंटकं राज्यं गृहीत्वेयं ममार्जुनी ।
दातव्याऽतिथये विप्र मानीनां मा वचः कुरु ॥ ५४ ॥
इमां सर्वगुणैर्युक्तामेकवीरां पतिव्रतां ।
दृष्ट्वेमां देहि मे धेनुं त्रैलोक्यं ते ददाम्यहं ॥ ५५ ॥
स्कंद:— सहस्रार्जुनात्तु तद्वाक्यं श्रुत्वा ते मुनयोऽमलाः ।
इदमूचुर्वचः सर्वे मार्कंडेयादयस्ततः ॥ ५६ ॥
मैवं प्रार्थय भो राजन्कार्तवीर्य बलादिमां ।
कामधेनुं स्वभवनं गच्छ तूर्णं सुखी भव ॥ ५७ ॥
नाशं गमिष्यसि क्षिप्रं यदि धेनुमिमां बलात् ।
नेष्यासि त्वमधर्मेण सत्यमेतन्न संशयः ॥ ५८ ॥
अर्जुन:— तिष्ठतां तद्वचस्तावद्यद्भवद्भिरुदाहृतं ।
पौरुषं मे मुनिश्रेष्ठा हृदि शल्यमिवार्पितं ॥ ५९ ॥
चिंतामणिरयं स्पर्शः कल्पवृक्षादयोऽमलाः ।
कामधेनुरियं त्वेतेद्वस्तु प्राप्तः कथं मुनिः ॥ ६० ॥
गवां शतसहस्राणि प्रयच्छामि मुने तव ।
कामधेनुमिमां देहि नोचेन्नेष्याम्यहं बलात् ॥ ६१ ॥
जमदग्नि:— विनेष्यसि बलाद्राजन्कामधेनुमिमां यदि ।
त्रैलोक्यविजयी शूरस्ततः किं ते करोम्यहं ॥ ६२ ॥
मान्यस्त्वमतिथिः पूज्यस्त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ।
यत्करिष्यसि तत्तूर्णं कुरुष्व नृपपुंगव ॥ ६३ ॥
स्कंद:— जमदग्नेर्वचः श्रुत्वा कार्तवीर्यस्य तद्वचः ।
प्रहस्य चैकवीरा सा प्रोवाचेदं वचोर्जुनं ॥ ६४ ॥
एकवीरा—सहस्रार्जुन वत्स त्वं स्वस्थः शृणु वचो मम ।
यदीच्छसि शुभां धेनुं कल्पवृक्षादिकं नय ॥ ६५ ॥

Digitized by Google	Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

यदि त्वमिच्छसि सहस्रभुजत्वमद्य
धेन्वादि सर्वमहमत्र ददामि तुभ्यं
आतिथ्यकालसदृशं तव नास्ति सत्यं
वस्तु प्रियं त्रिभुवने किल दीयते यत् ॥ ६६ ॥
राजंस्त्वमिच्छसि यदि कामधेन्वादिकं च यत् ।
तत्सर्वं संप्रदास्यामि तुभ्यं नादेयमद्य वै ॥ ६७ ॥
अर्जुनः— प्रतिग्रहं त्वया दत्तं जगृहीष्याम्यहं शुभे ।
दानधर्मेण धेन्वादि सत्यमेतन्न संशयः ॥ ६८ ॥
कामधेनुरियं देवि कौतुकात्प्रार्थ्यते मया ।
न हि प्रतिग्रहं घोरं गृहीष्यामि कदाचन ॥ ६९ ॥
रेणुकोवाच । अश्वमेधसहस्रैस्तैर्यज्ञैर्वत्स त्वया कृतैः ।
राजसूयादिभिश्चैव ययुस्तृप्तिं सुरादयः ॥ ७० ॥
त्वया दत्तान्यनेकानि दानानि विविधानि च ।
श्रद्धया वेदविद्भ्यः कार्तवीर्य श्रुतं मया ॥ ७१ ॥
सुरसिद्धेषु यक्षेषु गंधर्वेषूरगेषु च ।
त्रैलोक्ये त्वत्समो नास्ति त्वमेव सकलेश्वरः ॥ ७२ ॥
स्कंदः— एवं श्रुत्वैकवीरायास्तद्वाक्यममृतोपमं ।
स सहस्रार्जुनः किंचिद्वाक्यं नोवाच दुर्मतिः ॥ ७३ ॥
एतस्मिन्नंतरे धेनुस्तं विलोक्य नृपाधमं ।
प्रविश्य कामधेनुस्तां होमशालां मुनीश्वराः ॥ ७४ ॥
वचः सा गार्हपत्यादींस्तानग्नीनिदमब्रवीत् ।
धेनुरुवाच । भवद्भिरस्य दुष्टस्य श्रुतमग्निभिरुत्तरं ॥ ७५ ॥
यद्वै बलादिमां धेनुं तां नेष्यामीति भाषितं ।
भवदीयाहममरा न गच्छाम्यर्जुनालयं ॥ ७६ ॥
वसंति ऋषयो देवा वेदा यज्ञा ममोदरे ।
न शक्याऽहं बलान्नेतुं कार्यवीर्येण भूसुराः ॥ ७७ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अक्रोधनोयं निर्वीर्यो जमदग्निर्महातपाः ।
किं कर्तव्यं मया देवाः ख्यायतां प्रतिभाति यत् ॥ ७८ ॥
ध्रुवमद्याधुना राज्ञः कर्तव्यो निग्रहः किल ।
अग्नयः— न जानीमो वयं देवि किं कर्तव्यमिति ध्रुवं ॥ ७९ ॥
त्वमेव सर्वं जानासि सर्वदेवमये शुभे ।
धेनुः— मां नेतुमिच्छति क्रूरः कार्तवीर्योयमर्जुनः ॥ ८० ॥
तस्मादहं करिष्यामि यन्मया ह्यनुष्ठितं ।
अग्नयः— जमदग्निमृषिं दृष्ट्वा कुरु देवि यथोचितं ॥ ८१ ॥
ऋषेरस्यातिथिर्मान्यः कार्तवीर्योयमर्जुनः ।
सुराणामपि पूज्योयं दुर्जयः समरेऽर्जुनः ॥ ८२ ॥
विशेषादतिथिर्मान्यः पूजितो जमदग्निना ।
स्कंदः— एवमुक्ताऽग्निभिर्विप्राः कामधेनू रुषान्विता ।
जमदग्निमुपागम्य रुरोदोच्चैर्भयातुरा ॥ ८३ ॥
अक्रोधनं ततः शांतं जमदग्निं प्रहस्य सा ।
कामधेनुरिदं वाक्यमब्रवीद्रुषिता सती ॥ ८४ ॥
धेनुः— स्वामिंस्त्वमस्य दुष्टस्य कार्तवीर्यस्य मन्युना ।
न करिष्यसि संहारं कथं मां प्रेरय प्रभो ॥ ८५ ॥
जमदग्निः— नैष धर्मो भवेद्देवि गृहाश्रमनिवासिनां ।
न केनाप्यतिथिर्दुष्टोप्यागतः स्वगृहे हतः ॥ ८६ ॥
त्रैलोक्याधिपतिर्मान्यो विशेषाद्धैहयाधिपः ।
गृहागतोतिथिर्मान्यः कथं घातयितुं क्षमः ॥ ८७ ॥
स्कंदः— ऋषेस्तद्वचनं धर्म्यमप्याकर्ण्याथ तत्क्षणात् ।
तदनादृत्य सा धेनू रुषिता चासृजन्नरान् ॥ ८८ ॥
होमधेनुकृतहुंकृतस्वनान्निर्ययुर्विविध शस्त्रपाणयः ।
ते नराः प्रलयवान्हिसन्निभाः कालमृत्युसदृशास्तथोद्धताः ८९

Digitized by Google · Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

धेनोर्मुखात्किरातास्ते चक्षुर्भ्यां म्लेच्छजातयः ।
बर्बराः श्रोत्रदेशाभ्यां निर्ययुः शस्त्रपाणयः ॥ ९० ॥
तन्मूत्ररंध्राद् द्रविडास्ततो दग्धनगोपमाः ।
निर्ययुर्गोमयाद्वीराः पुंड्रकास्ते सहस्रशः ॥ ९१ ॥
रोमरंध्रप्रदेशेभ्यो निर्गतैः शस्त्रपाणिभिः ।
धेनोस्तैरमितैरुग्रैरर्जुनस्त्रासितो भृशं ॥ ९२ ॥
ततो निजघ्नुः संक्रुद्धाः शतशोऽथ सहस्रशः ।
ससैन्यमर्जुनं वीरं नानाशस्त्रैर्द्विजोत्तमाः ॥ ९३ ॥
कार्तवीर्यस्ततः क्रुद्धः शस्त्रास्त्रैर्विविधैर्भृशं ।
जघान सचिवैः सार्धं धेनुसृष्टान्धनुर्धरान् ॥ ९४ ॥
विव्यधुस्तेऽर्जुनं वीरा राजानं वा रथान्बहून् ।
धेनुसृष्टास्तथा क्रुद्धास्ते नरा ह्यमितास्त्वरन् ॥ ९५ ॥
शस्त्रास्त्रैर्निहताः शूरैर्म्लेच्छैः कालसमप्रभैः ।
कार्तवीर्योतिरोषेण कालानलसमो बभौ ॥ ९६ ॥
ते प्रसार्याथ वक्त्राणि मृत्युवक्त्रनिभाननाः ।
गजानश्वान् रथान्मेषान् चिक्षिपुः स्वमुखे सुरान् ॥ ९७ ॥
कामधेनुरतिक्रुद्धा कार्तवीर्यस्य पश्यतः ।
तस्य बंधून्सुतामात्यान्सा शृंगाभ्यां व्यदारयत् ॥ ९८ ॥
एवं धेनुशरीरोत्थैः सिंहवीर्यैर्धनुर्धरैः ।
स्वसैन्यं निहतं दृष्ट्वा क्रोधं चक्रे नरेश्वरः ॥ ९९ ॥
म्लेच्छैर्विदारितं सैन्यं ससुतामात्यबांधवं ।
किंचित्तद्ग्रसितं दृष्ट्वा जमदग्निं नृपोब्रवीत् ॥ १०० ॥
राजोवाच । कामधेनुहतं विप्र ससुतामात्यबांधवं ।
स्वसैन्यमतुलं दृष्ट्वा तूष्णींभूतः स्थितोसि किं ॥ १ ॥
एवं ब्रुवाणं राजानं म्लेच्छाद्यास्ते सहस्रशः ।
निजघ्नुरर्जुनं शस्त्रैः सोपि तान्निजघान ह ॥ २ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

जमदग्निः— मत्कृतेऽस्याः परं तीव्रमभूत्कष्टं न संशयः ।
यस्याः संदर्शनादेव सर्वकामफलं लभेत् ॥ ३ ॥
तव वध्यो ममाप्येषः सत्यमेतत्सुरेश्वरि ।
कार्तवीर्योर्जुनः संख्ये किं कर्तव्यं मयाऽधुना ॥ ४ ॥
एकवीरा— गृहागतोयमतिथिः पूज्यस्त्विति विचार्य च ।
नावाहयामि परशुरामदेवं शिवांतिकात् ॥ ५ ॥
धेनुरुवाच । याहि याहि परित्यज्य त्वं सहस्रार्जुन द्रुतं ।
मुनिमेनं सुवृत्तं तु दांतं स्वनपराधिनं ॥ ६ ॥
अर्जुनः— किं त्वया त्वरितोऽयं मे कचिज्जीवन्विमुंचति ।
जमदग्निर्मुनिर्धनो यच्छ तन्मद्बलं हतं ॥ ७ ॥
स्वशरीरेण धेनो त्वमिमं प्रच्छाद्य तिष्ठसि ।
मुनिं तथाप्यहं त्वां च घातयिष्यामि चासिना ॥ ८ ॥
त्यज मे जमदग्निं त्वं विचरस्व यथासुखं ।
मया हताऽस्यपि क्षिप्रं कथं नाशं गमिष्यसि ॥ ९ ॥
इत्युक्त्वा खङ्गमुत्पाद्य रोषेण महताऽऽवृतः ।
अभ्यधावत्ततो हंतुं तावद्धेन्वा निवारितः ॥ १० ॥
तन्मेरुशिखराकारं विबुधानां शिरो महत् ।
तमप्येवं मुनिं शांतं कामधेनुरतिष्ठत ॥ ११ ॥
जमदग्निः— अपसर्प शुभे धेनो त्यज मां हैहयाधिपः ।
यत्करिष्यति तत्तूर्णं करोतु मुखमीश्वरः ॥ १२ ॥
स्कंदः— जमदग्नेरिदं वाक्यं श्रुत्वा ते मुनयः सुराः ।
चकंपिरे भृशं विप्राः शल्यविद्धा इवार्दिताः ॥ १३ ॥
ऋषयः— कार्तवीर्य नृपश्रेष्ठ सर्वेषां नो वचः शृणु ।
त्यज ह्यग्र्यामिमां धेनुं मा नाशं व्रज नाशवत् ॥ १४ ॥
अस्माभिर्नीतिशास्त्रेण सर्वैरुक्तोसि चार्जुन ।
न करिष्यसि चेद्वाक्यं तत्कर्तुमपि वांछसि ॥ १५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

मा त्वं ब्रह्मवधं घोरं गोवधं मा कुरुष्व हि ।
ब्रह्महत्यासमं पापं न भूतं न भविष्यति ॥ १६ ॥

पंचेभ्यः पातकेभ्यो वा ब्रह्मग्रगुरुतल्पगौ ।
निषिद्धौ तेन धेनुं त्वं हंतुं किं विप्रमिच्छसि ॥ १७ ॥

गोहत्याब्रह्महत्याभ्यामेताभ्यां त्वमथार्जुन ।
किं करिष्यसि तद् ब्रूहि का गतिस्ते भविष्यति ॥ १८ ॥

नूनं केयमिति ज्ञातुं तत्र ज्ञानं न विद्यते ।
रेणुकां जमदग्निं च न जानासि रुषान्वितः ॥ १९ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये एकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥

अथ द्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः– मुनिभिस्त्वेवमुक्तोपि कार्तवीर्यो मुनीश्वराः ।
रोषेण महता युक्तस्त्विदं वचनमब्रवीत् ॥ १ ॥

राजोवाच । ऋषिणाऽऽदिष्टया धेन्वा ससैन्याः पुत्रबांधवाः ।
सचिवा मे हताः सर्वे मंत्रिणः किमतः परं ॥ २ ॥

यद्यनेन परित्यक्त अमर्षो मुनिना द्विजाः ।
कथमेषा त्वियं धेनुः सक्रुद्धा न निवार्यते ॥ ३ ॥

ऋषयः– अक्रोधनोऽयं जमदग्निश्च सत्यं
नास्यापराधोऽस्ति सहस्रबाहो ।
शुचिः सदाचाररतो महात्मा
तवोचितं तत्प्रकुरुष्व राजन् ॥ ४ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

यस्याः प्रसादात्सुरसिद्धसंघास्
त्वन्नार्थिनो ये वयमत्र विप्राः ।
सर्वे गतास्तृप्तिमखंडितां भो
विध्येकवीरां त्वमचिंत्यरूपां ॥ ५ ॥
या देवमाता त्वदितिश्च गौरी
या गौतमी या च भगीरथी च ।
या धर्मदेवर्षिमहाध्वराणां
तेजो महद्विद्धि त्वमेकवीरा ॥ ६ ॥
या ब्रह्मविद्याऽखिलयोगिनां या
तिष्ठत्यचिंत्या त्धृदयेषु नित्यं ।
या देवमाता त्रिपदा पवित्रा
सा चैकवीरा नृपतिर्विकल्पा ॥ ७ ॥
ब्रह्मा मुखं तद्धृदयं तु यस्या
विष्णुश्च सर्वे मुनयोंगरोमाः ।
कुक्षिप्रदेशादखिलाः समुद्रा
मेरुः शिरोभूः क्रतवोंघ्रियुग्मं ॥ ८ ॥
शिवः स्वयं यो जमदग्निरेषः
सकश्यपस्यापरवेदरूपः ।
या वन्हिकुंडादुदिता सहस्र-
बाहो न जानासि सुराधिनाथ ॥ ९ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये द्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अथ त्रयस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः– मुनीनां तद्वचः श्रुत्वा कार्तवीर्यो महाबलः ।
रोषेण महताऽऽविष्टस्तूर्ष्णीभूतो बभौ क्षणं ॥ १ ॥
धेनुरत्नहृतश्चेता क्रोधाकुलितविग्रहः ।
विचाराचारनिर्मुक्तः प्रलयाग्निसमोऽभवत् ॥ २ ॥
ततः कृपाणमतुलं परिमार्ज्य मुहुर्मुहुः ।
हैहयाधिपतिस्तूर्णमुत्पपातांबरं जवात् ॥ ३ ॥
कामधेनुरपि क्रुद्धा सहसोत्पत्य चांबरं ।
अवधूय शिरः पद्भ्यां शृंगाभ्यामहनन्नृपं ॥ ४ ॥
स कामधेनुमहनद्रोषेण महतासिना ।
शृंगाभ्यामहनत् खड्गं कामधेनुर्नृपस्य सा ॥ ५ ॥
दैत्येन महता धेनुर्हता धेन्वा स चार्जुनः ।
द्वयोः परस्परं मृत्युर्नास्तीत्येवं शिवोब्रवीत् ॥ ६ ॥
ततो विहाय तरसा कामधेनुं मुनीश्वराः ।
हंतुमभ्यगमत्खड्गमुद्यम्य सहसाऽर्जुनः ॥ ७ ॥
मंत्रयित्वा हरन्धेनुं पश्यतस्तमृषेर्बलात् ।
ततस्ते सचिवास्तस्य राज्ञः सर्वे च मंत्रिणः ॥ ८ ॥
तूर्णं गृहीत्वा तां धेनुं निर्ययुस्तत्पुराद्बहिः ।
ततस्ते मुनयः सर्वे सुरगंधर्वकिन्नराः ॥ ९ ॥
जमदग्नेर्हृतां धेनुं ते दृष्ट्वा चुक्रुशुर्भृशं ।
तस्मिन्नेव ततः काले जमदग्नेस्तदग्रतः ।
क्रोधो विग्रहवान्स्थित्वा प्रहसन्वाक्यमब्रवीत् ॥ १० ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

क्रोधः— यत्त्वयाऽहं परित्यक्तस्तस्येदं कर्मणः फलं ।
तूष्णींभूतोसि किं ब्रह्मंस्त्वं दीनोसि मयाविना ॥ ११ ॥
प्रभवंति न शास्त्राणि वीर्यं तेजश्च पौरुषं ।
अस्त्राणि विविधान्येव पुरुषस्य मयाविना ॥ १२ ॥
किं करोमि मुनिश्रेष्ठ त्यक्तोऽहं सर्वथा त्वया ।
किंचिद्गृहाण मां तूर्णं राज्ञा नीताऽर्जुनी बलात् ॥ १३ ॥
दुःखं दैन्यं भयं घोरं त्वं प्राप्तोसि मया विना ।
ममाद्यापि गृहाणाशु यदि जीवितुमिच्छसि ॥ १४ ॥
शस्त्रास्त्रैर्विविधैरेनं राजानं सगणं रणे ।
निर्दलिष्यसि सर्वास्तान्यदि मामनुवर्तसे ॥ १५ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये त्रयस्त्रिंशत्तमोऽ
ध्यायः ॥ ३३ ॥

अथ चतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः— इत्युक्तोपि महातेजा क्रोधेन स मुनिस्तदा ।
तूष्णींभूतोऽभवत्तत्र जमदग्निर्मुनीश्वराः ॥ १ ॥
काककोकिलकृष्णांगः क्रोधस्ताम्रारुणेक्षणः ।
जमदग्निं प्रणम्याथ तत्रैवांतरधीयत ॥ २ ॥
नीयमाना तु सा धेनुरर्जुनेन बलीयसा ।
हंबाशब्दं पुनः कृत्वा जमदग्निमुपागमत् ॥ ३ ॥
साऽश्रुपातमुखी दीना कशादंडाश्मभिर्हता ।
जमदग्नेर्निधायाशु ग्रीवां स्कंधे रुरोद सा ॥ ४ ॥
पुनरागम्यत तस्य राज्ञः सर्वे च दौतिकाः ।
दाम्ना बध्वा च तां धृत्वा निर्ययुः शस्त्रपाणयः ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

कशादंडप्रहारैस्तैस्ताडिता सा मुहुर्मुहुः ।
ररोद विस्वरं दीना स्मरमाणा च तं मुनिं ॥ ६ ॥
सा विमुक्ता ततस्तेभ्यो जमदग्नेस्तदग्रतः ।
स्थित्वा मूर्ध्नि मुखं कृत्वा ररोदातीव दुःखिता ॥ ७॥
ततस्तां दुःखितां दृष्ट्वा कामधेनुं मुनीश्वराः ।
प्रणम्याश्वासयामास जमदग्निः कृपान्वितः ॥ ८ ॥
जमदग्निः— न क्रोधेन विना देवि शक्तोऽहं सुरवंदिनि ।
जेतुं रणाजिरे शत्रुं शस्त्रास्त्रैर्दुष्टचेतसं ॥ ९ ॥
रोषेण चावशक्तोऽहं न शक्तो रक्षणेऽधुना ।
किं करोमि बलाद्दीनां त्वामादाय प्रयास्यति ॥ १० ॥
परीक्ष्यातिथिमातिथ्यं नायं घातयितुं क्षमः ।
एतस्मिन्नंतरे क्रुद्धः स सहस्रार्जुनो बली ॥ ११ ॥
मंत्रिभिः प्रेरितः खड्गमुत्पाद्याग्रत आगतः ।
तस्य क्रुत्धस्य राज्ञश्च किल्बिषे सा मतिर्बभौ ॥ १२ ॥
कामधेनुं मुनिं हत्वा नेष्यामीति मुनीश्वराः ।
दाम्ना बत्ध्वा स्वहस्तेन कामधेनुं मुनीश्वराः ॥ १३ ॥
देहि शीघ्रं त्वमप्येनां यदि जीवितुमिच्छसि ।
जमदग्निः— स्वयं नय बलादेनां न दातुं तत्र वै क्षमः ॥ १४ ॥
करोमि किं नृपश्रेष्ठ यद्येषा गौर्न गच्छति ।
स्कंदः— इत्युक्तो मुनिना तेन संक्रुद्धो हैहयाधिपः ।
भर्त्सयामास तं विप्रं खड्गमुत्पादयन्लघु ॥ १५ ॥
ततो रोषेण महता जमदग्निं मुनीश्वराः ।
तेनासिनाऽतितीक्ष्णेन कार्तवीर्यस्तमाहरत् ॥ १६ ॥
ततश्चुक्रोश सा देवी रेणुकाऽघविनाशिनी ।
अर्जुनेन हतं दृष्ट्वा पतिं च पतिवल्लभा ॥१७ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

जमदग्नेः प्रिया भार्या तस्योपर्यपतच्छुभा ।
एकवीरा जगद्धात्री माऽर्जुनेति वचोऽब्रवीत् ॥ १८ ॥
ततः पुनरसौ रोषादसिना मुनिसत्तमं ।
तं जघान तया सार्धमुपस्थित्वैकवीरया ॥ १९ ॥
त्रिःसप्तवारं संक्रुद्धो जमदग्निमथार्जुनः ।
हत्वा तस्य मुनेः क्षिप्रमसिना कायमच्छिनत् ॥ २० ॥
ततस्ते सुरगंधर्वाः सिद्धाश्च परमर्षयः ।
रुरुदुस्तं हतं दृष्ट्वा क्रोशंतस्तेन भार्गवं ॥ २१ ॥
सा त्रिःसप्ताक्षतांगी च रेणुका पतिवत्सला ।
चुक्रोश सुबहूंश्छब्दान्स रामः शृणुयाद्यथा ॥ २२ ॥
एकवीरा जगन्माता मुनिभिः परिवारिता ।
इदमाहार्जुनं देवी वचनं प्रहसन्निव ॥ २३ ॥
रेणुका— ब्रह्मघ्नार्जुन पापिष्ठ किमिदं साहसं कृतं ।
कामधेनुमिमामिच्छन् पापं निरयसाधनं ॥ २४ ॥
हत्वेमं ब्राह्मणं शांतं क्व गतिस्तव मूढ रे ।
को ह भुक्त्वा परान्नं हि हर्तुमिच्छति तद्धनं ॥ २५ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये जमदग्निवधो नाम चतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥

अथ पंचत्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः— तस्यास्तद्वाक्यमाकर्ण्य तूष्णींभूतो मुनीश्वराः ।
निरैद्रामभयाद्राजा समंतादवलोकयन् ॥ १ ॥
मुनींद्रे निहते तेन कामधेनुर्मुनीश्वराः ।
जगाम स्वर्गमेवासौ क्रंदमाना सुदुःखिता ॥ २ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

एकवीरा जगदंबा साध्वी पतिपरायणा ।
यानुच्चैरकरोच्छब्दान् रामस्तानशृणोत्तदा ॥ ३ ॥
तातमातृस्वनाञ्श्रुत्वा प्रणम्येशं गणेश्वरं ।
पृष्ट्वा तद्धनुरादाय मातुर्गृहमुपागमत् ॥ ४ ॥
स ददर्श ततो रामः पितरं निहतं भुवि ।
तां त्रिःसप्तक्षतांगीं च रेणुकां मातरं सुतः ॥ ५ ॥
तं मृतं पितरं दृष्ट्वा बाष्पव्याकुललोचनः ।
पप्रच्छ मातरं रामः कारणं पितरं वधे ॥ ६ ॥
रामः— मातर्देवजगदंबे केनेदं दुष्कृतं कृतं ।
त्वयि तिष्ठति तद् ब्रूहि मा शुचस्त्वं मयि स्थिते ॥ ७ ॥
अधुनैव हतः शत्रुर्मया परशुना शरैः ।
क्रव्यादमेदलुब्धैश्च नूनं विपरिकृष्यते ॥ ८ ॥
ससैन्यस्य रणे गृध्राः श्येना गोमायुवायसाः ।
भक्षयिष्यंति मांसानि मातस्त्वं ब्रूहि तं रिपुं ॥ ९ ॥
स्कंदः— ततः परशुरामस्य श्रुत्वा तद्वचनं शुभा ।
प्रहस्य रेणुका तस्य कथयामास तं रिपुं ॥ १० ॥
देवी— आगतोत्र नृपो राम कार्तवीर्य इति श्रुतः ।
तस्मै सम्यङ् मयाऽऽतिथ्यं कृतवानादरेण च ॥ ११ ॥
कामधेनुः शुभा तेन भुक्त्वा चैवार्थिना बलात् ।
नीयमानाऽपि सा तेन न जगाम नृपालयं ॥ १२ ॥
कशादंडप्रहारैश्च सचिवैर्निहता शुभा ।
न सा जगाम तद्देशं यत्रासौ सहस्रार्जुनः ॥ १३ ॥
ततः प्रकुपितः शीघ्रमर्जुनो मुनिसत्तमं ।
आकृष्य किल तां राजा जघान पितरं तव ॥ १४ ॥
नहि मे जीवितुं शक्यमनेन पतिना विना ।
मां त्रिःसप्तक्षतांगीं च पश्य राम धनुर्धर ॥ १५ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

राम:— त्रिःसप्तकृत्वः पृथिवीं देवि निःक्षत्रियामहं ।
करिष्यामि न संदेहो मातस्त्वत्कृतकौतुकं ॥ १६ ॥
शतानि दश बाहूनामर्जुनस्य सुरेश्वरि ।
पश्यतां सर्वदेवानां छेदयिष्यामि सायकैः ॥ १७ ॥
शिरस्तालफलाकारमर्जुनस्य रणे शुभे ।
अधुनैव हनिष्यामि मातः परशुना लघु ॥ १८ ॥
एकवीरा— सत्यमुक्तं त्वया वत्स प्रतिज्ञातं च यद्गिरा ।
पितृभक्त्या च संस्कारं कृत्वा तत्सफलं कुरु ॥ १९ ॥
राम तिष्ठति चाकाशे पृथिव्यां यत्र पुत्रक ।
श्रोष्यसि त्वं यदा वाचं तत्र संस्कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥
पितरं चैकतः क्षिप्त्वा मां तुलायां तथैकतः ।
गृहीत्वा नय तत्राशु श्रोष्यसि त्वं सतां गिरं ॥ २१ ॥
यत्राचार्यो भवेद्वत्स सर्वशास्त्रविशारद ।
तेनैव सहितो भक्त्या प्रतिष्ठांतं कुरु द्वयोः ॥ २२ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये पंचत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३५ ॥

अथ षट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंद उवाच । इत्युक्तो रामदेवस्तु तया मात्रा द्विजोत्तमाः ।
आरोपयत्तुलायां तां मातरं पितरं तथा ॥ १ ॥
तामादाय तुलां स्कंधे रामो धर्मभृतां वरः ।
संस्कर्तुं पितरं भक्त्या कन्याकुब्जाश्रमान्निरैत् ॥ २ ॥
जगाम विरजादीनि तीर्थान्यायतनानि च ।
पर्वतान्विविधाकारान्द्वीपांस्तोयनिधिस्थलान् ॥ ३ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

जगाम रामस्त्वरितः संस्कर्तुं पितरं क्षणात् ।
स क्षणादलकीग्रामे दत्तात्रेयाश्रमं शुभं ॥ ४ ॥
मुनिभिः संवृतो रामः क्षिप्रमागमदच्युतः ।
सुरसिद्धमुनींद्रैस्तैः किन्नरोरगचारणैः ॥ ५ ॥
वृतः संस्तूयमानस्तु रामो मातरमीक्षयत् ।
ततः सह्याद्रिं संप्राप्य गुरुभक्तिपरायणः ॥ ६ ॥
सा खे परशुरामं तं वागुवाचाशरीरिणी ।
भो भो परशुराम त्वमत्रैव विधिवत्कुरु ॥ ७ ॥
दत्तात्रेयेण सहितः पितुः संस्कारमादरात् ।
रामः सह्याचले रम्ये श्रुत्वा तां वाचमंबरे ॥ ८ ॥
अवतीर्य तुलां तत्र समंतादवलोकयत् ।
स ददर्श ततो रम्यमाश्रमं मुनिभिर्वृतं ॥ ९ ॥
दत्तात्रेयस्य तं रामः कंदमूलफलान्वितं ।
स तं दृष्ट्वाभिवाद्याथ पानपात्रधरं मुनिं ॥ १० ॥
प्रमदैकं विवस्त्रं च प्रार्थयामास भार्गवः ।
रामः— कृपां कुरुष्व मे स्वामिन्यदि त्वं भक्तवत्सलः ।
आगतोस्म्यत्र संस्कर्तुं पितरं ब्रूहि मे विधिं ॥ ११ ॥
दत्तात्रेय उवाच । न जानामि विधिं ब्रह्मन्धर्मं वाऽधर्ममेव वा ।
यथेष्टं धर्ममाश्रित्य स्थितोहमतिदुःखितं ॥ १२ ॥
रामः— धर्माधर्मौ विजानासि त्वमेव मुनिसत्तम ।
त्वमेव सर्वदेवानां योगिनां परमो गुरुः ।
योगीश्वरस्त्वमेवैकस्त्राता त्वमिति मे मतिः ॥ १३ ॥
दत्तात्रेयः— दिगंबरेयं प्रमदा ममाहं च दिगंबरः ।
न जानामि विधिं नूनं मदिरास्वादलालसः ॥ १४ ॥
अस्पर्श्योहमसंभाष्यो दुर्वृत्तः कुलपांसनः ।
संस्कारं विधिवत्कर्तुं न जानामि द्विजोत्तम ॥ १५ ॥

६०

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्कंदः— इत्युक्त्वा तूर्णमुत्थाय दत्तात्रेयो वरासनात् ।
प्रणम्य रेणुकां भक्त्या संतुष्टाव कृतांजलिः ॥ १६ ॥
दत्तात्रेयः— देवि मातस्त्वमेवैका वंदनीया सुरेश्वरि ।
त्वं हि वाणीसु दुर्लक्ष्या योगिनां त्वद्दयेषु च ॥ १७ ॥
त्वं नौर्विश्वतिमां लोके प्राणिनां भवसागरे ।
एकवीरा त्वमेवैका त्रैलोक्ये सचराचरे ॥ १८ ॥
एकैवानेकरूपेषु या स्थिताऽसि नमोस्तु ते ।
इति स्तुत्वैकवीरां तां जमदग्नेर्मृतस्य च ॥ १९ ॥
पादौ प्रणम्य शिरसा राममाह ऋषिर्वचः ।
दत्तात्रेयः— त्वं कृत्वैवाधुना स्नानं सर्वतीर्थजलेषु च ।
मया तु शासितः स्वामिन्संस्कारं विधिवत्कुरु ॥ २० ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये जमदग्निसंस्कारो नाम षट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३६ ॥

अथ सप्तत्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः— तेनैव मुनिना रामः सर्वधर्मभृतां वरः ।
विनम्य तद्धनुर्दिव्यं संदधे विपुलं शरं ॥ १ ॥
रामस्तेन शरेणाथ भित्त्वा सह्याचलं क्षणात् ।
आनयत्सर्वतीर्थानि भुक्तिमुक्तिप्रदानि च ॥ २ ॥
तत्र गोदावरी गंगा यमुना च सरस्वती ।
देवी भागीरथी गंगा तुंगभद्रा च नर्मदा ॥ ३ ॥
प्रयागं पुष्करं तत्र पुण्यं चैव गयात्रयं ।
एतान्यन्यानि तीर्थानि रामस्तत्रानयद्द्रुतं ॥ ४ ॥
स्वामितीर्थे ततः स्नात्वा रामः कृत्वा प्रदक्षिणं ।
संस्कारं च पितुश्चक्रे समिद्धे जातवेदसि ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

रेणुका सा जगन्माता सर्वाभरणभूषिता ।
दत्तात्रेयमथाहूय रामं वचनमब्रवीत् ॥ ६ ॥
एकवीरोवाच– स्वस्थानं गंतुमिच्छामि सह भर्त्रा सुरेश्वर ।
गुरुदेवद्विजान्याहि प्रतिज्ञां सफलां कुरु ॥ ७ ॥
स्कंदः– इत्युक्तः स तया मात्रा रामः शस्त्रभृतां वरः ।
स्नेहगद्गदया वाचा रेणुकामिदमब्रवीत् ॥ ८ ॥
रामः– नहि शक्ष्याम्यहं मातस्त्वदृते वस्तुमुत्तमे ।
अस्मिन्सह्याचले रम्ये शोभितेऽपि सुरर्षिभिः ॥ ९ ॥
रेणुका– सर्वतीर्थैः सुरैः सर्वैर्मुनींद्रैः सिद्धकिन्नरैः ।
सहिताऽत्रैव विश्रामं करिष्यामि न संशयः ॥ १० ॥
एवमुक्त्वा जगन्माता रेणुका सा पतिव्रता ।
पश्यतां मुनिदेवानां प्रविवेश हुताशनं ॥ ११ ॥
पुष्पवर्षोऽभवत्तत्र रेणुकायास्तदोपरि ।
सहसा शंखभेरीणामंबरे निनदो महान् ॥ १२ ॥
सुगंधचंदनैर्दिव्यैः सिषिचुश्चाप्सरोगणाः ।
तुष्टुवुर्मुनयो देवाः प्रसन्नमनसोऽबरे ॥ १३ ॥
गंधर्वास्ते जगुर्हृष्टास्तस्याश्चरितमद्भुतं ।
मृदंगशंखवीणास्तु वादयंतः कलस्वनाः ॥ १४ ॥
रामः कृत्वाऽपि संस्कारेन पितृमात्रोर्मुनीश्वराः ।
दत्तात्रेयेण सहितस्त्वाह्वानमकरोत्तयोः ॥ १५ ॥
साऽचिरेणैव कालेन स्वयं तत्रैव रेणुका ।
उदतिष्ठत्सुरैः सार्धं जमदग्निर्मुनीश्वराः ॥ १६ ॥
रामो गणेश्वरो भूत्वा गृहीत्वा परशुं करे ।
रूपेणैकेन सोतिष्ठद्रेणुकायाः समीपतः ॥ १७ ॥
सह्याचलस्थितां देवीं रामः प्रत्यक्षरूपिणीं ।
कार्तवीर्यवधार्थं मे ह्यनुज्ञां बांधवान्वितः ॥ १८ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

मात्राऽऽदिष्टोऽथ पित्रापि रामः शस्त्रभृतां वरः ।
दृष्ट्वा तानभिवाद्याशु देवर्षीनभिवादयन् ॥ १९ ॥
सुरर्षिदेवयक्षास्ते रामादिष्टास्ततो मुदा ।
तस्थुर्लिंगमये दिव्ये रेणुकापुण्यविग्रहे ॥ २० ॥
तस्थौ मेरुर्महाशैलो हिमवान्मलयस्तथा ।
श्रीशैलपर्वताः सर्वे तस्थू रेणुकलेवरे ॥ २१ ॥
तस्मिन्सर्वाणि तीर्थानि मातुर्देहेऽद्भुतानि च ।
रेणुकायास्तदा स्थित्वा ह्युपासांचक्रिरे मुदा ॥ २२ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये सप्तत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३७ ॥

अथ अष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः— एवं परशुरामोऽथ तयोः कृत्वा विधानतः ।
आवाहनं च संस्कारं प्रणाममकरोन्मुदा ॥ १ ॥
पूजां कृत्वा तयोर्भक्त्या ब्राह्मणैः स्वस्ति वाच्य च ।
भोजयित्वा ऋषीन्देवान्दत्तात्रेयमपूजयत् ॥ २ ॥
ब्राह्मणेभ्योऽथ रत्नानि वासांसि रुचिराणि च ।
गजानश्वान् रथान्देशान्प्रादात्तेभ्योऽथ भार्गवः ॥ ३ ॥
कोशरत्नानि सर्वाणि शुभान्याभरणानि च ।
ब्राह्मणेभ्यो धनं रामः सर्वं प्रादान्महायशाः ॥ ४ ॥
गोमहिष्यादिकं सर्वं ब्राह्मणेभ्यो मुनीश्वराः ।
मातापित्रोस्तदा भक्त्या रामः प्रादात्सुरेश्वरः ॥ ५ ॥
एवं पूज्य द्विजान्भक्त्या ब्रह्मेंद्रप्रमुखान्सुरान् ।
तर्पयित्वा पितॄन्रामो रेणुकामिदमब्रवीत् ॥ ६ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

रामः— देवि स्वामिनि गच्छामि पुरीं माहिष्मतीमहं ।
हंतुं तमधुना दुष्टमर्जुनं सगणं रणे ॥ ७ ॥
अनुज्ञातस्त्वया मातः पापात्मपितृघातकं ।
पश्यतां मुनिदेवानां हनिष्याम्यर्जुनं रणे ॥ ८ ॥
देव्युवाच— त्वं ज्ञातोसि मया नूनं ज्ञानगम्यः परात्परः ।
स्वयं त्वमुच्यते रामो गुरुभक्तिपरायणः ॥ ९ ॥
हत्वा तमर्जुनं संख्ये तूर्णमागंतुमर्हसि ।
कार्यमारभ्य भो राम त्वया किंचिद्भविष्यति ॥ १० ॥
धन्योसि कृतकृत्योसि येन मातृगृहे शुभं ।
न पुमांस्त्वत्समः सत्यं यत्कृत्यं तत्कुरु द्रुतं ॥ ११ ॥
स्कंदः— तयैकवीरया रामस्त्वनुज्ञातः प्रणम्य तां ।
धनुः परशुमादाय सोत्पपातांबरं जवात् ॥ १२ ॥
ततो मातृगृहाद्रामः संक्रुद्धः परवीरहा ।
निरैर्माहिष्मतीं हतुं सहस्रार्जुनमाहवे ॥ १३ ॥
स्कंदः— स ददर्श ततो रामः पथि नारदमंबरात् ।
अवनीतलमायातमुद्यंतमिव भास्करं ॥ १४ ॥
तं परिष्वज्य बाहुभ्यां नारदो भगवानृषिः ।
अभिवंद्य प्रणम्याशु रामं वचनमब्रवीत् ॥ १५ ॥
नारदः— राम राम शृणुष्वेदं यद्ब्रवीमि शुभेक्षण ।
तच्छ्रुत्वैवाधुना किंचित्कर्तुमर्हसि सुव्रत ॥ १६ ॥
गंगां तु नर्मदां पुण्यां सुरसिद्धर्षिसेवितां ।
कुणपैर्दूषितां राम कुरुष्व निरुपद्रवां ॥ १७ ॥
अर्जुनेन यदा शंभुस्तपसाऽऽराधितः पुरा ।
प्रार्थितश्च तदा तेन प्रेतानि गिरिजापतेः ॥ १८ ॥
तत्प्रेतान्यर्जुनेनैव विकृतान्यशुभानि च ।
तान्यभिद्रुत्य भूतानि पातयंती बिभीषया ॥ १९ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

भेदयित्वा तु वक्षांसि ह्यसृङ्मेदोवसादिकं ।
भक्षयंति सुरश्रेष्ठ मांसमेतद्यथासुखं ॥ २० ॥
रामः— क्व निवासोस्ति भूतानां यैरियं दूषिता नदी ।
यदि जानासि देवर्षे तानि तूर्ण प्रदर्शय ॥ २१ ॥
स्कंदः— इत्युक्तो नारदस्तेन रामेण भगवानृषिः ।
तं देशमगमद्यत्र कुणपानि वसंति वै ॥ २२ ॥
गम्यमानौ ततः क्षिप्रमुभौ तौ रामनारदौ ।
प्रददृशुर्दिशः सर्वाः समीरेणातिसंवृताः ॥ २३ ॥
जग्मतुर्विस्मयं दृष्ट्वा तौ तस्मिन्गिरिगव्हरे ।
तत्पयोधिवनं घोरमद्भुतं रोमहर्षणं ॥ २४ ॥
क्रूरपक्षिभिराकीर्णं क्रव्यादैर्वनचारिभिः ।
मांसलुब्धनिनादैश्च व्याघ्रसर्पवृकादिभिः ॥ २५ ॥
सघोषं भैरवं भाति प्रतिशब्दकृतं यथा ।
शिलाशिखरबद्धैश्च बलैः प्रेतावलंबितैः ॥ २६ ॥
यथाकालसुखं घोरं निर्जलं तद्वनं महत् ।
प्रविश्य नारदं रामः प्रहस्येदमुवाच तं ॥ २७ ॥
रामः— पश्य नारद देवर्षे मद्बाहुबलमीदृशं ।
येनाहं नाशयिष्यामि प्रेतानि गिरिकंदरे ॥ २८ ॥
एवं संभाषमाणं तं न्यग्रोधादशुभानि च ।
बलाद्भीषयितुं राममाजग्मुरवतीर्य च ॥ २९ ॥
बिभीषिकाभिरुग्राभिरभिद्रुत्याथ बाहुभिः ।
यावद्रामो गृहीतस्तैस्तावत्परशुमाददे ॥ ३० ॥
स तान्प्रक्षिप्य सहसा कुठारेण बलीयसा ।
चकार विलयं कोपात्सुपर्णः पन्नगानिव ॥ ३१ ॥
तानि शतसहस्राणि प्रेतानि मुनिसत्तमाः ।
हतान्येकेन रामेण पश्यतो नारदस्य च ॥ ३२ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

विकृतानि च घोराणि पतितानि महीतले ।
स सृजुर्विकृतान्नादान् राम पाहीति चाब्रुवन् ॥ ३३ ॥
तिष्ठ तिष्ठेति संप्रोचुः कानिचिद्विकृतानि वै ।
तथान्यान्यपि तान्येवं राम रामेति चुक्रुशुः ॥ ३४ ॥
अंबरात्पुष्पवर्षोऽभूद्रामदेवस्य मूर्धनि ।
सुरदुंदुभयो नेदुर्मृदंगपणवादयः ॥ ३५ ॥
स्तुवंति रामं स्तुतिभिः सुरसिद्धर्षिकिन्नराः ।

स्कंदः— ततो विस्मयमापन्नस्तं दृष्ट्वा रामविक्रमं ।
नारदो राममाश्लिष्य प्रणम्याह तदग्रतः ॥ ३६ ॥

नारदः— राम देव निबोध त्वं यद्ब्रवीमि सुरेश्वर ।
न हि तं खलु पश्यामि त्वत्प्रतीमबलोऽभवत् ॥ ३७ ॥
ज्ञातोसि स मया नूनं हरिस्त्रिभुवनेश्वरः ।
राक्षसानसुरान्हत्वा येनेयमवनी धृता ॥ ३८ ॥
मत्स्यकूर्मादिभिर्येन रूपैस्त्रैलोक्यमुत्धृतं ।
रामदेवस्त्वया वीर लीलयाच विचार्यते ॥ ३९ ॥

स्कंदः— एवमभ्यर्च्य तं रामं परिष्वज्य मुहुर्मुहुः ।
रामेण सहितः प्राप्तो नारदोऽथाऽऽशु नर्मदां ॥ ४० ॥
गंगां प्रणम्य तौ भक्त्या तटमासाद्य संस्थितौ ।
ददर्शतुरुभौ रम्यं तापसाश्रममुत्तमं ॥ ४१ ॥
मार्कंडेयमृषिं दृष्ट्वा तत्र तौ रामनारदौ ।
हृष्टौ बभूवतुः प्रेम्णा तं प्रणम्याभितस्थतुः ॥ ४२ ॥
धन्योहमिति तत्त्वज्ञः प्रणभ्याभ्यर्च्य भक्तितः ।
रामं प्रदक्षिणं कृत्वा मार्कंडेयोऽब्रवीदिदं ॥ ४३ ॥

मार्कंडेयः— स्वागतं ते मुनिश्रेष्ठ ज्ञातोहं राम दर्शनात् ।
यस्त्वं ममाश्रमं प्रेम्णा नारदेन समागतः ॥ ४४ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

स्मरंतस्त्वां हृषीकेश वयं सर्वे त्वहर्निशं ।
रम्ये गंगातटे पुण्ये संस्थिताःस्म पृथक् पृथक् ॥ ४५ ॥
रामः— किं मोहयसि मामत्र प्रभो सन्मुनिसत्तमाः ।
नारदं स्तुहि देवर्षिं ब्रह्माणमथवा हरिं ॥ ४६ ॥
नारदः— त्वां यजंति महात्मानस्त्वां ध्यायंति च योगिनः ।
त्वदृते नापरं किंचिद्रामदेव नमोऽस्तु ते ॥ ४७ ॥
मार्कंडेयः— ममाश्रमपदं नाथ सत्यकामवचः शृणु ।
अभिभूय बलाद्ब्रह्मन्नर्जुनेन बलीयसा ॥ ४८ ॥
त्रैलोक्यमखिलं देवदैत्यदानवराक्षसैः ।
अभिभूतं च बलिभिस्त्वयि नाथे स्थिते प्रभो ॥ ४९ ॥
तदेको नवदुर्गेऽस्मिन् राक्षसो विकृतेक्षणः ।
क्रव्यादः किल्बिषः क्रूरो मांसपुष्टोतिभीषणः ॥ ५० ॥
भयक्षन्मुनिमांसानि शूलपाणिर्निशाचरः ।
निरुध्यैनं बलान्मार्गं सदा तिष्ठति खेचरः ॥ ५१ ॥
तदद्यैव मम प्रीत्या नारदेन सहाधुना ।
अंतरिक्षचरं घोरं राक्षसं हंतुमर्हसि ॥ ५२ ॥
इत्युक्तः स तु रामोऽथ मार्कंडेयेन धीमता ।
उत्पत्य गगनं तूर्णमाह्वयामास राक्षसं ॥ ५३ ॥
तच्छब्दश्रवणात्तूर्णमाजगाम निशाचरः ।
भ्रामयन् शूलमत्युग्रं यत्र रामः सुरेश्वरः ॥ ५४ ॥
तं दृष्ट्वाऽचलसंकाशं राक्षसं विकृतेक्षणं ।
क्षिप्रं परशुरामोऽथ संदधे विपुलं शरं ॥ ५५ ॥
तं विव्याध ततः क्रूरो राक्षसं रेणुकात्मजः ।
लीलयैवोरसि क्षिप्रं शरेणैकेन भो द्विजाः ॥ ५६ ॥
स विद्धस्तेन बाणेन रामेणोरसि राक्षसः ।
भ्रममाणोऽचिरं क्षिप्रं नीतो माहिष्मतीं पुरीं ॥ ५७ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

त्वत्प्रदेशस्थितेनासौ रामबाणेन राक्षसः ।
तं ददर्शार्जुनो व्योम्नि भ्रममाणं यथाऽचलं ॥ ५८ ॥
स विस्मितमनाः क्रूरं राक्षसं हैहयाधिपः ।
दृष्ट्वा किमेतदाश्चर्यमुवाच सचिवान्प्रति ॥ ५९ ॥
राजा तैरेवमप्युक्तो न विद्मः किं त्विदंत्विति ।
स तु रामेषुणा तूर्णं भ्राम्यमाणो निशाचरः ॥ ६० ॥
निपपात पुरद्वारे वज्राहत इवाचलः ।
पतता तेन विप्रेंद्राः पुरी माहिष्मती तदा ॥ ६१ ॥
चचाल साच भूः सर्वा भग्नप्रासादमंदिरा ।
तदत्यद्भुतमत्युग्रमनिष्टमिदमेव सः ॥ ६२ ॥
कार्तवीर्यस्ततो मत्वा ध्यानमेवागमच्चिरं ।

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये अष्टत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

अथ एकोनचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः— दृष्ट्वा परशुरामस्य तत्कौतुकमहाद्भुतं ।
सुरगंधर्वऋषयस्तुष्टुवुः पुष्पवृष्टयः ॥ १ ॥
नारदोपि मुदा रामं परिष्वज्य सुहृत्तया ।
प्रणम्य चाग्रतः स्थित्वा प्रोवाचेदं कृतांजलिः ॥ २ ॥
नारदः— इतः स्थानांतरं राम गंतव्यमविलंबितं ।
क्षिप्रमेष्यामि तां दृष्ट्वा हैहयाधिपतेः पुरीं ॥ ३ ॥
इत्युक्त्वा नारदो रामं प्रणम्य स निरैत्पुरीं ।
स रामो नर्मदायां च चक्रे स्नानादिकाः क्रियाः ॥ ४ ॥
ततोऽनिष्टं महद् दृष्ट्वा क्षिप्रं माहिष्मतीश्वरः ।
समाहूय नृपान्सर्वान्प्रोवाचेदं त्वरान्वितः ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अर्जुनः— उत्तुंगशैलसंकाशैर्गजैरश्वैर्नरैर्नृपाः ।
रथैः समन्विताः शूरैस्तूर्णमागम्यतामिह ॥ ६ ॥
दृढबंधकपाटानि महापरिघ्रवंति च ।
द्वारेषु क्षिप्यतां तूर्णं प्राकारेष्ववरुध्यतां ॥ ७ ॥
के वयं के परे दुष्टास्त्विति पश्यंत्वहर्निशं ।
पुरस्यांतर्बहिर्देशे चाराश्चिभुवनेऽपि ये ॥ ८ ॥
ततो दृष्ट्वाऽथ ते सर्वे राजानो दृढविक्रमाः ।
स्वबलैः संवृतास्तस्थुः कार्तवीर्यस्य सन्निधौ ॥ ९ ॥
सोपि सिंहासनारूढो गृहीतपरमायुधः ।
कार्तवीर्यस्ततः सर्वा दिशः समवलोकयत् ॥ १० ॥
अवलोक्य दिशः सर्वाः स सुरासुरदुर्जयः ।
कार्तवीर्यस्ततः सुप्तः कुतुकं तन्निवेदयत् ॥ ११ ॥
निशायामद्य यत्सुप्ते कौतुकं भो द्विजोत्तमाः ।
दृष्टं वक्ष्यामि तत्सर्वं श्रूयतां सचिवैः सह ॥ १२ ॥
दृष्टं निर्भुजमात्मानं भो छिन्नशिरसं तथा ।
मुंडं दिगंबरं विप्राः ख्यायतां मे यथा तथा ॥ १३ ॥
इयं राकावती नग्ना कंठे बद्धा च भो द्विजाः ।
क्रंदमाना च जननी दिशं याम्यां जगाम भो ॥ १४ ॥
पुरी माहिष्मती चेयं गजवाजिसमाकुला ।
निमग्ना सागरे घोरे भग्नप्राकारमंदिरा ॥ १५ ॥
आसने शयने याने भोजने नारीसंगमे ।
तमेव विप्रं पश्यामि यो मया निहतः पुरा ॥ १६ ॥
क्षीरवारिघृतान्नेषु तं छिन्नशिरसं द्विजाः ।
पश्यामि प्रमदायुक्तं स्वप्ने त्वासिविदारितं ॥ १७ ॥
विप्रा ऊचुः— यदि त्वत्तो भयं राजन् सर्वेषां नो भविष्यति ।
स्वप्नार्थं कथयिष्यामः सर्वे शृणुत जनेश्वराः ॥ १८ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

अर्जुनः— कथयंतु भवंतो मे स्वप्नार्थं निर्भयं द्विजाः ।
ईश्वराज्ञामिमां विप्राः सत्यमेतन्मयोदितं ॥ १९ ॥
विप्राः— अपराधविहीनोपि जमदग्निः प्रियाऽन्वितः ।
यत्त्वया निहतो राजन्स्वप्नोयं तस्य कर्मणः ॥ २० ॥
ब्रह्महत्यासमं पापं न भूतं न भविष्यति ।
जमदग्निर्हतो राजंस्तस्य चेदं निदर्शनं ॥ २१ ॥
श्रूयते तस्य पुत्रैकस्त्रिषु लोकेषु विश्रुतः ।
बली परशुरामेति क्षिप्रमत्रागमिष्यति ॥ २२ ॥
तद्रक्षस्वात्मनाऽऽत्मानं नूनं नास्त्यत्र संशयः ।
बलमादेशत क्षिप्रं पुरस्यास्य समंततः ॥ २३ ॥
विप्राणां तद्वचः श्रुत्वा स सहस्रार्जुनो बली ।
समादिश्य सुतान्चारान्नानामार्गेषु सत्वरम् ॥ २४ ॥
गजानां नित्यमत्तानां तिस्रः कोट्यः समादिशत् ।
अश्वानां पंच कोट्यस्तु रथानां षट् तथा द्विजाः ॥२५॥
दश कोट्यः पदातीनां तस्याः कोट्यस्तु रक्षणे ।
चाराः— क्षिप्रं त्रैलोक्यमस्माभिश्चरितं हैहयाधिप ॥ २६ ॥
कश्चिन्नास्ति बलं शत्रुर्दृश्यते मत्सरी क्वचित् ।
इदं त्वयैव भोक्तव्यं त्रैलोक्यं नाऽत्र संशयः ॥ २७ ॥
शत्रुमूर्ध्नि पदं दत्वा स्वामिन्बाहुबलेन च ।
स नास्ति त्रिषु लोकेषु यस्त्वया निहतो रणे ॥ २८ ॥
त्वमेवैकः परः शूरस्त्रैलोक्ये सचराचरे ।
अर्जुनः— सद्गुरुः शूलपाणिर्वा दत्तात्रेयोपि वा रणे ॥ २९ ॥
न शक्नोति रणे जेतुं सेंद्रा देवा निशाचराः ।
एवं संभाषमाणस्तु कार्तवीर्यो बहूनि च ॥ ३० ॥
अनिष्टान्यद्भुतान्यग्रे ददर्श मुनिसत्तमाः ।
देवः शोणितवर्षेण ववर्ष भवनोपरि ॥ ३१ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

कबंधान्यंतरिक्षे च शिरांसि विकृतानि च ।
भ्रमंति चक्रवेगेन क्रंदमानानि भो द्विजाः ॥ ३२ ॥
एकव्याघ्रवराहादिशिवा गोमायुवायसाः ।
कार्तवीर्यपुरद्वारि व्याहरंत्यशुभानि च ॥ ३३ ॥
एतानि दृष्ट्वा चान्यानि ह्यनिष्टान्यशुभानि च ।
कार्तवीर्यः स्वरोषाद्वै प्रलयाग्निसमोऽभवत् ॥ ३४ ॥
सहस्रदोर्भिर्दिव्यानि शस्त्राण्यादाय सत्वरः ।
स दिव्यबद्धसन्नाहसन्नद्धोऽभवदर्जुनः ॥ ३५ ॥
ततो माहिष्मतीं क्षिप्रमागम्यांतः प्रविश्य च ।
पुरीमालोकयामास रामचारः स नारदः ॥ ३६ ॥
चारिता नगरी तेन नारदेन महात्मना ।
सर्वेऽपि च कदाप्येतन्न जानीयुर्विचक्षणाः ॥ ३७ ॥
पुरीं निरीक्ष्य सजनां स सहस्रार्जुनोग्रतः ।
नारदस्त्वरितो राममागम्येदं वचोब्रवीत् ।
नारदः— राम स्वामिन्प्रभो क्षिप्रमागंतव्यं धनुर्धर ।
धनुषः स्वननिर्घोषं कुरुष्व त्वं वने स्थितः ॥ ३८ ॥
स्कंदः— स्नानं कृत्वा च गंगायां तेनोक्तो मुनिना द्विजाः ।
गुरुदेवद्विजानां च पूजयामास भक्तितः ॥ ३९ ॥
ततोऽचिरेण कालेन हैहयाधिपतेः पुरीं ।
प्राप्य रामो वने स्थित्वा धनुर्गुणमवादयत् ॥ ४० ॥
सहसा धनुषः शब्दमशृणोद्धैहयाधिपः ।
स्थितः सिंहासने रम्ये विस्फाटमशनेरिव ॥ ४१ ॥
ततो घोरतरः शब्दः स बभूव मुहुर्मुहुः ।
रामस्य धनुषो येन त्रैलोक्यमगमद्भयं ॥ ४२ ॥
श्रुत्वा तं धनुषः शब्दं समीपे सहसाऽर्जुनः ।
उत्पपातासनात्तूर्णं खड्गमादाय सत्वरः ॥ ४३ ॥

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

मंत्रिणः सचिवानन्यान्सुत्दृत्पुत्रान्सुत्दृत्सखीन् ।
तानाहूयार्जुनः क्षिप्रं पप्रच्छ धनुषः स्वनं ॥ ४४ ॥
अर्जुनः— बहवो धनुषः शब्दाः स्वयं घोराः श्रुता मया ।
एतस्य धनुषः शब्दाः सर्वे शृण्वंतु तत्त्वतः ॥ ४५ ॥
इत्युक्तास्तेन ते सर्वे मंत्रिणः सचिवा दयाः ।
श्रुत्वा तद्धनुषः शब्दं राजानमिदमब्रुवन् ॥ ४६ ॥
मंत्रिणः— धुन्वतेयं मही राजन् भ्रमणाच्चानुमीयते ।
तद् ध्रुवं नास्ति संदेहो महानयमुपप्लवः ॥ ४७ ॥
आत्मनो लंघितां चेत्थमुल्लंघ्य जलधिः स्वयं ।
गर्जन् गंभीरनादैश्च त्रैलोक्यं नेष्यति क्षयं ॥ ४८ ॥
वादयन् शूलपाणिर्वा हृषितः सोऽसुरान्प्रति ।
पिनाकं तद्धनुर्दिव्यं कैलासं तिष्ठति स्वयं ॥ ४९ ॥
अथवा देवराजस्य भुवने श्रोत्रघंतिनः ।
नगांताः सरितः क्षिप्रमासने सहसोत्थितः ॥ ५० ॥
अस्माभिरधुना नूनं लक्षितो धनुषः स्वनः ।
शार्ङ्गपाणिर्नृपश्रेष्ठ त्वषितस्यासुरान्प्रति ॥ ५१ ॥
स्कंदः— इत्युक्तो मंत्रिभिः सर्वैर्बंधुभिर्हैहयाधिपः ।
शृण्वंस्तु धनुषः शब्दं तूर्णं प्राकारमारुहत् ॥ ५२ ॥
त्वरितस्तमथारुह्य प्राकारं गगनोन्नतं ।
मंत्रिभिः सहितो भूपः समंतादवलोकयत् ॥ ५३ ॥
स ददर्शार्जुनः श्रीमान्द्विजमप्रतिमं ततः ।
जमदग्निसुतं रामं मंडलीकृतकार्मुकं ॥ ५४ ॥
बद्धगोधांगुलित्राणं शितबाणं धनुर्धरं ।
दृष्ट्वा तं सहसा रामं राजा विस्मयमागमत् ॥ ५५ ॥
प्राकाराग्रे स्थितं रामो दृष्ट्वा तं हैहयाधिपं ।
युद्धाय हैहयो धन्वी करेण बहिराह्वयत् ॥ ५६ ॥

Digitized by Google | Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

रामः— ब्रह्मघ्नार्जुन पापिष्ठ पश्य विप्रस्य मे बलं ।
करानुत्पाटयिष्यामि कथं वै ब्राह्मणो हतः ॥ ९७ ॥
अद्य मद्बाणभिन्नस्य पतितस्य तवार्जुन ।
भक्षयिष्यंति मांसं ते गृध्रजंबूकवायसाः ॥ ९८ ॥
श्वापदाः सर्वगात्राणि भक्षयिष्यंति तेऽधुना ।
विभक्तानि कुठारेण मया समरमूर्धनि ॥ ९९ ॥
जमदग्नेरहं पुत्रो ब्रह्मघ्नं त्वां न संशयः ।
पश्यतां सर्वदेवानां घातयिष्यामि सायकैः ॥ ६० ॥
मद्दृष्टिमार्गणैर्भिन्नस्त्वं पापिष्ठ न मोक्ष्यसे ।
अधुनैव हनिष्यामि युद्धं देहि ममार्जुन ॥ ६१ ॥
इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये एकोनचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

अथ चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ।

स्कंदः— ततः परशुरामस्य तद्वाक्यं जलदोपमं ।
श्रुत्वा चुकोप बलवान् शल्यविद्ध इवार्जुनः ॥ १ ॥
अनादृत्य च तद्वाक्यं बालं मत्वाऽर्जुनः स्वयं ।
अशक्तमिति मत्वा तं रामं क्रोधाद्ब्रवीदिदं ॥ २ ॥
अर्जुनः— गर्जितं ते वृथा मूढ बटो कस्ते पराक्रमः ।
कर्मणा दर्शयस्वाशु किं बहु त्वं विकत्थसे ॥ ३ ॥
न मां योधयितुं शक्तः स्वयं रुद्रोपि संगरे ।
पिनाकपाणिर्भगवान् किं पुनस्त्वं शिशुर्मृधे ॥ ४ ॥
ब्रह्मापि त्रिदशैः सार्धमपि विष्णुः स्वयं मृधे ।
किं शिशुस्त्वमशक्तो मामेकः संख्ये विजेष्यसे ॥ ५ ॥

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

यदंगुल्याग्रभागेन बिभेति प्रसभं सदा ।
स किं शक्नोतिबालः स्याद्बटो जेतुं रणे रिपुं ॥ ६ ॥
मुष्टिनैकेन मूढ त्वामधुनैव च पाटये ।
बटोस्ते चक्षुषी हत्वा पातयिष्यामि भूतले ॥ ७॥
राक्षसाः समरे दैत्याः सिद्धा विद्याधरोरगाः ।
इंद्राग्निप्रमुखाः सर्वे निर्जितास्ते मयाऽधुना ॥ ८ ॥
न शिशु त्वां हनिष्यामि सत्यमेतन्मयोदितं ।
मा भैस्त्वं गच्छ गच्छाऽऽशु यदि जीवितुमिच्छसि ॥ ९ ॥
स्कंदः— इत्युक्तं पौरुषं तेन रामः सत्यपराक्रमः ।
घोरांधकारमसृजद्बाणैः प्राच्छादयन्दिशः ॥ १० ॥
ततस्तां नगरीं दिव्यामर्जुनस्य मुनीश्वराः ।
आग्नेयेनाहनद्रामः शरेण क्रोधमूर्च्छितः ॥ ११ ॥
ततो हाहाकृताः सर्वे दह्यमानाः समंततः ।
निर्ययुर्नगरात्तस्मान्नागरास्ते सहस्रशः ॥ १२ ॥
गजैरश्वैर्भटैश्चैव युद्धार्थं बहुरर्जुनः ।
आगम्य यत्र रामोऽसौ दृष्ट्वा रामपराक्रमः ॥ १३ ॥
ततस्तैः सचिवैस्तस्य रेणुकातनयो बली ।
शस्त्रास्त्रैर्निहतः शूरो न चचालाचलोपमः ॥ १४ ॥
सतानापततः क्रुद्धो धनुराकृष्य सायकैः ।
विव्ध्वा न्यपातयद्रामः पंतगानिव पावके ॥ १५ ॥
ततो विव्याध मातंगानिषुभिर्वेगवत्तरैः ।
शरनिर्भिन्नसर्वांगाः पदाति गजवाजिनः ॥ १६ ॥
निपतंति क्षणाद्भूमौ वज्रपातादिवाचलाः ।
हन्यमानान्महाबाणैः प्रहसन्निव भार्गवः ॥ १७ ॥
रामः प्रहरतां श्रेष्ठः सपताकध्वजांस्तथा ।
केचिन्निर्भिन्नशिरसः शरनिर्भिन्नविग्रहाः ॥ १८ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

निपेतुर्भूतले भग्नाः सैनिकास्ते गतासवः ।
हतैरश्वै रथैर्नागैर्योधैश्चैव पदातिभिः ॥ १९ ॥
अकरोत्तद्रणं रामो घोररूपं भयावहं ।
ततः प्रावर्तत नदी शोणितांबुतरंगिणी ॥ २० ॥
मेदोमज्जाकर्दमिनी शब्दघोषवती हि सा ।
तद् दृष्ट्वा निहतं सैन्यं रामेण स तदाऽर्जुनः ॥ २१ ॥
शस्त्रास्त्रैरहनद्रामं रथमारुह्य सत्वरः ।
ततोधिगम्य नाराचैः प्रगृह्य विपुलं धनुः ॥ २२ ॥
विव्याध समरे रामं दुर्जयं हैहयाधिपः ।
रामोपि लीलया चैकः सहस्रार्जुनमाहवे ॥ २३ ॥
अहनत्प्रसभं बाणैः पतंगमिव पावकैः ।
स्मृत्वा नमस्कृत्य महेश्वरं तं विघ्नेशरूपैरमितैर्द्विजेंद्रैः ।
त्रैलोक्यमावृत्य जघान रामस्तं कार्तवीर्यं सगणं कुठारैः२४
नरांश्च मातंगरथांश्च निघ्नान्विदारयन्वै ऋषिभिः स रामः।
जघान रामं स तु कार्तवीर्यो दंतैश्च मूढाभिरजःकुठारैः२५
सहस्रदोर्भिस्तु सहस्रबाहुरनेकरूपैरतुलैरनंतैः ।
शस्त्रास्त्रवर्षेण ववर्ष रामं बलाहको मेरुमिवांतरिक्षात् २६

शस्त्राणि तस्याप्रतिमानि तानि
दिव्यास्त्रयुक्तानि सहस्रबाहोः ।
गणेशरूपैर्विविधैः कुठारैश्
चिच्छेद रामोऽसुरदुष्टहंता ॥ २७ ॥
गजैस्तुरंगैः पतितैश्च शूरैर्
विमर्दितैश्चैव रथैः सुदिव्यैः ।
हतैस्तु रामेण गणेशरूपैस्
तद्घोररूपं तु रणं बभूव ॥ २८ ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

गजेषु रामस्तुरगेषु रामो
रथेषु रामस्तु रणेषु रामः ।
रामात्मकं विश्वमिदं बभूव
गणेशरूपैर्गिरिसन्निकाशैः ॥ २९ ॥

गायंति देवा ऋषयः स्तुवंति
वीणादिवाद्यानि च वादयंति ।
गंधर्वमुख्याः प्रमदाः सुराणां
नृत्यंति रामं गणपं समीक्ष्य ॥ ३० ॥

तदद्भुतं युद्धमभूत्सहस्रबाहो---- हतांतरिक्षे ।
तद्योगिनीवृंदसहस्रभूतं वेतालशब्दैः पिशिताशलुब्धैः ।३१॥

घोरं बभूवाथ रणं --- सहस्रबाहोश्च ततो मुनींद्राः ।
दैत्यराक्षससिद्धाद्यैर्हैहयाधिपतिर्बली ।
रूपैर्जघान शस्त्रास्त्रै रामं रामोपि चार्जुनं ॥ ३२ ॥

तिसृभिश्चैव हरिणां तिसृभिर्द्विजसत्तमाः ।
सकोटिशतसंख्याभिः शक्तिभिस्तान्गणेश्वरान् ॥ ३३ ॥

जघान सोऽर्जुनः संख्ये रामं विघ्नेशरूपिणं ।
शस्त्रास्त्रैरहनद्रामः सहस्रार्जुनमाहवे ॥ ३४ ॥

शुंडादंडप्रहारैस्तैरर्जुनं रेणुकात्मजः ।
वराहरूपैरहनत्सैन्यं तस्य व्यदारयत् ॥ ३५ ॥

रामो नृसिंहरूपैस्तैर्गदाचक्रादिभिर्नरैः ।
सैन्यं विदारयत्तीक्ष्णैः शस्त्रैरर्जुनमाहनत् ॥ ३६ ॥

शुंडादंडैःपरशुभिर्दंतैस्तं हैहयाधिपं ।
नृसिंहरूपैरहनत्सैन्यं तस्य व्यद्रारयत् ॥ ३७ ॥

स रामरूपैर्विविधैश्च शस्त्रैर्विष्णोश्च रूपैरपि कार्तवीर्यं ।
जघानरामःपरशत्रुतापनोव्यदारयत्तान्नृपतीन्समस्तान् ।३८।

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

ये त्वंतरिक्षे सुरसिद्धयक्षास्
ते विस्मयंतः प्रसभं प्रहृष्टाः ।
स्तुवंति गायंति सुरांगनास्ता
रामं समीक्ष्यामितरूपयुक्तं ॥ ३९ ॥

इति श्रीस्कंदपुराणे सह्याद्रिखंडे रेणुकामाहात्म्ये अगस्त्यस्कंद-संवादे परशुरामसहस्रार्जुनयोर्युद्धे सहस्रार्जुनवधो नाम चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ श्रीप्रयागमाधवार्पणमस्तु ॥

॥ इति रेणुकामाहात्म्यं समाप्तम् ॥

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA